COMINTERNUL
și originile „moldovenismului"

Gheorghe E. Cojocaru

Editura CIVITAS

Complexul Editorial Civitas
Bd. Ştefan cel Mare şi Sfânt, nr. 133/ 32, Chişinău, MD 2012
Tel.: 00373 / 23 33 14; E-mail: civitas@mtc.md

Redactor: Cristina Cojocaru
Coperta: Mihai Bacinschi
Machetare: Gheorghe Axenti

Prepres: Civitas
Tipar: Bons Offices SRL

Gheorghe E. Cojocaru,
Cominternul şi originile „moldovenismului",
noiembrie 2009

© Gheorghe E. Cojocaru
© Civitas
Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii

Cojocaru, Gheorghe E.
Cominternul şi originile „moldovenismului": Studiu şi doc. /
Gheorghe E. Cojocaru. – Ch.: Civitas, 2009
(Tipogr. "Bons Offices"). – 500 p.
1000 ex.

CZU 94(478):130.2(093)

ISBN 978-9975-80-293-2

Lucrare discutată în cadrul Secţiei Istorie Universală a Institutului de Istorie, Stat şi Drept al AŞM şi recomandată spre editare de către Consiliul Ştiinţific al Institutului de Istorie, Stat şi Drept al AŞM

Referenţi: Andrei Eşanu, academician, doctor habilitat în istorie, profesor universitar;
Demir Dragnev, membru-corespondent, doctor habilitat în istorie, profesor universitar;
Silvia Corlăteanu-Granciuc, doctor în istorie.

GHEORGHE E. COJOCARU

COMINTERNUL
ŞI ORIGINILE „MOLDOVENISMULUI"
STUDIU ŞI DOCUMENTE

Muzeul Național de Etnografie
și Istorie a Moldovei
BIBLIOTECA
3103 d

CIVITAS

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE 7

ABREVIERI 9

COMINTERNUL ŞI ORIGINILE „MOLDOVENISMULUI" 13

DOCUMENTE 85

- 1924 87
- 1925 213
- 1926 347
- 1927 421
- 1928 459

LISTA DOCUMENTELOR 475

INDICE ONOMASTIC 491

Cuvânt înainte

Prezentul volum este rodul unor cercetări în arhivele din Federaţia Rusă, Ucraina, România şi Republica Moldova, având ca preocupare de bază reconstrucţia originilor fenomenului atestat în istoriografie sub numele de „moldovenism". Mersul la origini este necesar pentru că acolo se regăsesc în forma lor nealterată şi interesele pe care s-a clădit, se poate spune, cea mai mare minciună a secolului XX privind profilul identitar al românilor de la Nistru, şi răspunsurile la o serie de întrebări pe care şi le pune pentru a se lămuri asupra esenţei acestui fenomen şi ştiinţa istorică, şi cetăţeanul simplu.

Denumirea sintetică de „moldovenism" este de dată mai recentă, însă, natura şi substanţa sa au rămas, practic, imuabile de-a lungul timpului. Prin caracterul său pretins paradigmatic, „moldovenismul" îşi reneagă rădăcinile indentitare româneşti şi exacerbează o ideologie a exclusivismului etnocultural, rudimentar şi agresiv. Metoda sa preferată este supralicitarea şi mistificarea: dintr-un argou sau un dialect el poate crea o limbă literară distinctă, dintr-o mână de moldoveni rătăciţi pe ruinile Imperiului Rus el poate făuri o naţiune, dintr-o palmă de pământ de-a lungul Nistrului – o entitate de stat Moldovenească. O adevărată inginerie etnoculturală care cu trecerea anilor şi-a construit un aparat explicativ tot mai sofisticat pentru a-şi ascunde în labirintul încâlcit al pseudoargumentelor esenţa manipulatorie, toxică şi traumatizantă. Cultivată într-un mediu preponderent analfabet – în satele moldoveneşti pierdute în istorie – dar ideal pentru politicile sovietice de remodelare identitară, sămânţa „moldovenismului" a produs pe termen lung efecte deznaţionalizante de proporţii, pe alocuri, iremediabile. Resuscitat politic la începutul sec. XXI, „moldovenismul" a fost ridicat la rang de ideologie de stat. Ca şi făcătură ideologică vulgarizantă, el a condus prin efectele sale nocive de-a dreptul la o criză identitară, generatoare de convulsii, tensiuni, antrenând societatea într-o mişcare pe un cerc vicios, lipsită de orizont.

Obiectivul volumului de faţă este de a urmări începutul traseului istoric al acestui fenomen controversat, sursele şi originea lui, condiţiile în care s-au turnat bazele acestui proiect, acţiunile actorilor şi regizorilor care l-au pus în scenă, reacţiile, implicaţiile dar şi efectele la diferite nivele ale disputelor politice derulate în legătură cu esenţa şi miza efortului de construcţie etnonaţională.

Punctual, lucrarea include un studiu asupra problemei identităţii ro-

mânilor din Basarabia şi din enclava autonomă Moldovenească din cadrul Ucrainei Sovietice, urmărind în detalii efortul de mistificare a rădăcinilor lor istorice în baza unei „teorii" preconcepute privind existenţa în spaţiul aferent celor două maluri ale Nistrului a unei „naţiuni" moldoveneşti distincte de cea română, vorbitoare a unei „limbi" moldoveneşti şi purtătoare a unei culturi, la fel, deosebite de cea română. Artizanii acestei „teorii" au fost activiştii bolşevici numiţi de Biroul Politic al CC al PC(b) din Ucraina în fruntea autonomiei Moldoveneşti, asistaţi şi încurajaţi de o serie de personaje politice de vază din conducerea bolşevică de vârf Ucraineană. De la bun început, falsitatea aceste „teorii" a fost demascată de militanţii comunişti români, aflaţi în emigraţie la Moscova, ea a fost respinsă între anii 1924-1928 şi de Partidul Comunist din România, care au dat o adevărată bătălie cu oponenţii lor în apărarea adevărului despre esenţa identitară a moldovenilor de pe malurile Nistrului. În această dispută Cominternul şi-a arogat rolul de arbitru suprem, înclinând în cele din urmă balanţa în favoarea „teoriei" diversioniste cu privire la naţiunea moldovenească distinctă de cea română.

Studiul este însoţit de o colecţie de documente, în mare parte inedite, care au surprins în amănunte proiectul bolşevic-cominternist de făurire a unei noi limbi literare şi de clădire a unei noi „naţiuni", plecând prioritar de la interese de natură ideologică, (geo)politică, expansionistă. Colecţia include piese integrale sau extrase din procesele-verbale ale şedinţelor Birourilor Politice ale CC al PC(b)R şi CC al PC(b)U, ale CC al PCdR, din stenogramele Congreselor, conferinţelor şi plenarelor Internaţionalei Comuniste, ale partidelor comuniste implicate, din lucrările unor Comisii ad-hoc ale Cominternului, rezoluţii ale organismelor politice abilitate din URSS, RSSU şi RASSM, alte mărturii documentare revelatorii. Documentele propuse lecturii reflectă cu fidelitate vocabularul bolşevic din epocă, arsenalul său de mijloace propagandistice, concepţiile şi abordările cominterniste centrate pe principiile antagonice de clasă. Dacă pe alocuri ele depăşesc specificul subiectului abordat, aceasta s-a făcut numai pentru a reda cât mai aproape de realitate suflul şi drama unei epoci irepetabile din a doua jumătate a anilor '20 ai sec. XX.

Date în traducere, în special, din limba rusă, piesele documentare sunt inserate în ordine cronologică, cuprinzând consecutiv perioada anilor 1924-1928.

Un Indice onomastic întregeşte structura acestui volum.

Gândurile cuprinse în aceste pagini în urma unui efort de documentare şi reconstrucţie istorică, tind să facă diferenţa dintre minciuna şi adevărul despre identitatea românească a moldovenilor de la Nistru, să aproximeze şi să formuleze de o manieră inteligibilă un mesaj fundamentat pe probe şi argumente, atâtea câte au reuşit să fie adunate, cu toate riscurile intrinseci unei asemenea întreprinderi.

Abrevieri

ANIC	– Arhivele Naţionale Istorice Centrale
AOSPRM	– Arhiva Organizaţiilor Social-Politice din Republica Moldova
BP al CC al PC(b)R	– Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolşevic) din Rusia
BP al CC al PC(b)U	– Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolşevic) din Ucraina
CC al PC(b)R	– Comitetul Central al Partidului Comunist (bolşevic) din Rusia
CC al PC(b)U	– Comitetul Central al Partidului Comunist (bolşevic) din Ucraina
CC al PC(b) din toată Uniunea	– Comitetul Central al Partidului Comunist (bolşevic) din toată Uniunea
CC al PCdR	– Comitetul Central al Partidului Comunist din România
CCC a PC(b)R	– Comisia Centrală de Control a Partidului Comunist (bolşevic) din Rusia
CE al IC	– Comitetul Executiv al Internaţionalei Comuniste
CEC	– Comitetul Executiv Central
CEC din toată Moldova	– Comitetul Executiv Central din toată Moldova
CEC din toată Rusia	– Comitetul Executiv Central din toată Rusia

CEC din toată Ucraina	– Comitetul Executiv Central din toată Ucraina
CEC din toată Uniunea	– Comitetul Executiv Central din toată Uniunea
Comintern	– [l. r., Communisticeskii Internaţional] – Internaţionala Comunistă
CPAI	– Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne
CPAS	– Comisariatul Poporului al Afacerilor Străine
FCP	– Federaţia Comunistă Balcanică
GPU	– [l. r., Glavnoe Politiceskoe Upravlenie] – Departamentul Principal Politic
KNS	– [l. ucr., Komitet Nezamojnih Selean] – Comitetul Sătenilor Săraci
MOPR	– [l.r., Mejdunarodnoe Obşcestvo Pomoşci Rabocim] – Asociaţia Internaţională de Ajutorare a Muncitorilor
Profintern	– [l. r., Profsoiuznîi Internaţional] – Internaţionala Sindicală Roşie
RASSM	– Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească
REVKOM	– [l. r., Revoliuţionnîi Komitet] – Comitetul Revoluţionar
RGASPI	– [l. r., Rossiiskii Gosudarsvennîi Arhiv Soţialno-Politiceskoi Istorii] – Arhiva Rusă de Stat pentru Istorie Social-Politică
RIK	– [l. r., Raionîi Ispolnitelnîi Komitet] – Comitetul Executiv Raional
RSFSR	– Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă

RSSM	– Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
RSSU	– Republica Sovietică Socialistă Ucraineană
ŢDAGOU	– [l. ucr., Ţentralnîi Derjavnîi Arhiv Gosudarsvennîh Obednanii Ukraini] – Arhiva Centrală de Stat a Formaţiunilor Politice din Ucraina
ŢDAVOVU	– [l. ucr., Ţentralnîi Derjavnîi Arhiv Vladi Organiv Vlasti Ukraini] – Arhiva Centrală de Stat a Organelor Puterii De Stat din Ucraina
UCMNV	– Universitatea Comunistă a Minorităţilor Naţionale din Vest
URSS	– Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
UTC	– Uniunea Tineretului Comunist
Zakordot	– [l. ucr., Zakordonîi Otdel] – Secţia Externă a CC al PC(b)U

Cominternul şi originile „moldovenismului"

Anul 1924 este un an crucial pentru destinul moldovenilor de pe malurile Nistrului, unii cetăţeni ai României, alţii supuşi ai Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste. Relaţiile dintre cele două maluri după Revoluţia bolşevică din Octombrie, relaţiile sovieto-române, în pofida unor contacte diplomatice sporadice, rămâneau blocate şi tensionate. Motivele acestui blocaj erau pretenţiile Sovietelor asupra Basarabiei, revenită în 1918 la vatra strămoşească, precum şi chestiunea tezaurului românesc evacuat în Rusia înainte de prăbuşirea Imperiului Rus şi sechestrat de noile autorităţi sovietice. În timp ce Basarabia, la adăpostul Statului Român, trecea după Unire printr-un proces de prefaceri şi integrare plenară în viaţa social-economică, politică şi culturală a României întregite, în cadrul unui regim parlamentar democratic, pe celălalt mal, mocneau ruinele unui război civil pustiitor, se consolida un regim totalitar, izolat pe arena internaţională şi cu un caracter extern expansionist. Cu toate acestea, la începutul anului 1924, imediat ce l-a condus pe ultimul său drum pe liderul bolşevic, V. I. Lenin, Ţara Sovietelor începea să dobândească recunoaşterea internaţională. Făcându-şi intrarea pe scena europeană, diplomaţia sovietică îşi va însuşi un mesaj tot mai dur şi mai inflexibil în raport cu România. La Conferinţa sovieto-română de la Viena din 27 martie – 2 aprilie 1924, anticipată de ratificarea franceză a Acordului de la Paris din 28 Octombrtie 1920 prin care României i se recunoştea suveranitatea asupra teritoriului dintre Prut şi Nistru, pretenţiile teritoriale sovietice au fost camuflate sub cerinţa desfăşurării unui plebiscit în Basarabia. După eşecul negocierilor din capitala Austriei, Sovietele vor proceda la o nouă abordare a chestiunii în litigiu cu România, instrumentalizând un proiect nou în chestiunea Basarabiei, în spiritul liniilor directorii ale politicii naţionale comuniste şi ale obiectivelor sale mondialiste.

În acelaşi timp, Basarabia, ca şi provincie românească şi ca poarta deschisă spre inima peninsulei Balcanice, prezenta un element important în activităţile de planificare geosocială şi politică ale Internaţionalei Comuniste care către anul 1924 reprezenta deja „o parte specifică a maşinii sovietice ideologo-politice"[1]. La

[1] Ар. А. Улунян, Коминтерн и геополитика: Балканский рубеж 1919-1938 гг., Москва: ИВИ РАН, 1997, стр. 74-75.

baza abordării Cominternului deliberat confrontaţionale a situaţiei dintr-o ţară balcanică sau alta stătea directiva sa magistrală privind extinderea revoluţiei mondiale. Ca instrumente ale transpunerii acestor planuri în practică serveau insurecţiile militare proiectate în laboratoarele cominterniste şi descrise ulterior de propaganda roşie drept autentice răscoale populare, „mişcările naţional-revoluţionare", confruntarea socială şi politică, exploatarea factorului minorităţilor naţionale etc. În special, agenda naţională a Internaţionalei a III-a, politica sa în problema naţională, constituia o miză extrem de importantă în planurile sale de dominaţie globală. Statul major al revoluţiei mondiale elabora zi şi noapte planuri şi recomandări politice, ideologice, militare pentru a se infiltra în Balcani, România, ca ţară limitrofă, fiind printre primele pe lista ţărilor care trebuiau destabilizate şi atrase pe orbita sovietică.

Acesta este contextul în care la începutul lunii februarie 1924 vede lumina zilei la Moscova, la domiciliul unui emigrant comunist de origine română, Ion Dic-Dicescu (Isidor Canton (Cantor)), un proiect privind delimitarea teritoriului locuit compact de moldovenii de lângă Nistru, iniţial, propunându-se, în cadrul unei regiuni autonome, apoi, în urma discuţiilor cu tovarăşii de idei, în cadrul unei Republici Moldoveneşti, ca parte componentă a Ucrainei Sovietice sau a URSS, care să pretindă şi teritoriul din partea dreaptă a Nistrului – Basarabia românească. Mai mult decât atât, în imaginaţia debordantă a semnatarilor documentului, între care şi faimosul Cotovski, care visa să-şi „adape calul în apele Prutului" şi dincolo de el, sau Pavel Tkacenko, unul din liderii consacraţi ai clandestinităţii comuniste basarabene, viitoarea enclavă a moldovenilor de lângă Nistru urma să devină, prin alipirea Basarabiei, un „factor revoluţionarizator" pentru întreaga Românie, Balcanii întregi şi, cel puţin, pentru o parte din Europa Centrală. Extinderea revoluţiei mondiale dincolo de Nistru era, în concepţia autorilor proiectului, cărora nu le scăpau, totuşi, nici nevoile locale ale redeşteptării naţional-culturale şi dezvoltării social-economice a populaţiei moldoveneşti, însăşi raţiunea de a fi a Republicii Moldoveneşti. Datele statistice privind numărul moldovenilor care puteau fi reuniţi în viitoarea Republică, cu care operau Dic şi tovarăşii, variau între 600-800 de mii şi 2 milioane şi, probabil, în funcţie de mărimea populaţiei alocate acestui proiect urma să fie stabilit şi statutul Republicii Moldoveneşti – fie în cadrul RSSU, fie în cadrul URSS. Urgenţa proiectului era pusă în dependenţă de negocierile sovieto-române de la Viena, de la care se aştepta – fără nici un temei – că România va renunţa la Basarabia în schimbul tezaurului sechestrat la Moscova.

„Memoriul cu privire la necesitatea formării Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti", semnat de Cotovscki, Dic, Tkacenko şi alţi 7 tovarăşi,

considerat în istoriografia probemei drept „punctul de plecare" [2] în procesul de formare a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti pe malul stâng al Nistrului, a fost expediat Biroului Politic al CC al PC(b) din Rusia şi, în copie, Biroului Politic al CC al PC(b) din Ucraina pentru aprobare. Cu scopul promovării proiectului, a fost aleasă o „comisie organizatorică cu statut permanent", din care făceau parte Cotovski, Dic, Bădulescu, Timov (Tinkelman), Tkacenko şi Chioran, cunoscută şi sub numele de „grup de iniţiativă Româno-basarabean". Iniţiativa acestui „grup" va genera o suită de consecinţe pe termen scurt, mediu şi lung, pe care autorii Memoriului din 4 februarie nu au fost în stare să şi le imagineze. Cu toate că protagoniştii proiectului au subliniat clar că moldovenii de pe malul stâng al Nistrului şi cei din fostele gubernii Herson şi Kameneţ-Podolsk „îşi au modul lor specific naţional de trai şi [...] vorbesc un dialect românesc – limba moldovenească", iniţiativa lor va marca, poate că împotriva intenţiilor lor proprii, începutul unui război identitar în toată regula împotriva limbii şi spiritualităţii naţionale române de pe malurile Nistrului.

M. Frunze, comandantul forţelor armate ale Ucrainei şi Crimeii, membru al CC al PC(b) din Rusia şi al Biroului Politic al CC al PC(b) din Ucraina, ca expert principal în chestiunea Română, fiind român basarabean de origine, era la curent încă din toamna anului 1923 cu intenţiile emigranţilor români de la Moscova şi avea o atitudine favorabilă faţă de acestea. Prin rezoluţia sa pe marginea „Memoriului", el a recomandat formarea Republicii Moldoveneşti, însă, nu direct în cadrul URSS, ci în cadrul Ucrainei Sovietice, astfel fiind respinsă, practic, din capul locului, posibilitatea formării şi includerii viitoarei republici, probabil, cu statut de republică unională, în cadrul Uniunii Sovietice. Rezoluţia lui Frunze ţinea cont şi de realităţile sociale, şi de sensibilităţile conducerii ucrainene de la Harkov, capitala de atunci a Ucrainei, urmărind să determine prin înglobarea viitoarei Republici în cadrul RSSU o reacţie pozitivă din partea liderilor ucraineni faţă de demersul Grupului de Iniţiativă de la Moscova.

În mediul vârfurilor de partid de la Moscova şi Harkov nu exista o unitate de opinii pe marginea proiectului unei Republici Moldoveneşti în stânga Nistrului[3], acest subiect generând discuţii fierbinţi în contradictoriu. Deja la 8 februarie, la cererea Biroului Politic al CC al PC(b)R, Biroul Politic al CC al PC(b)U a decis să repartizeze „Memoriul cu privire la necesitatea formării Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti" tuturor membrilor Biroului Politic pentru a lua cunoştinţă de conţinutul lui. La 18 februarie

[2] Anton Moraru, Destinul unui document, în „Cugetul", Chişinău, 1992, nr. 5-6, p. 53.
[3] O istorie a regiunii Transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent. Compendiu, Chişinău, Civitas, 2007, p. 265.

Frunze a avut o prezentare a „Memoriului" la şedinţa BP al CC al PC(b)U, dar s-a decis amânarea luării unei decizii până la revenirea sa de la Moscova. La 3 martie Frunze a participat la şedinţa BP al CC al PC(b)R, la care au fost aprobate directivele delegaţiei sovietice la negocierile sovieto-române de la Moscova, care prevedeau, între altele, refuzul categoric al Sovietelor de a recunoaşte drepturile României asupra Basarabiei şi cerinţa plebiscitului în teritoriul dintre Prut şi Nistru. Tot atunci comisarul sovietic de Externe, Gh. V. Cicerin, atenţiona într-o scrisoare către Secretarul CC al PC(b)R, V. M. Molotov, că: „Formarea RSSM este în momentul dat prematură, deoarece va genera tendinţele expansioniste ale şovinismului românesc. Descoperirea unui asemenea număr de moldoveni, adică, români, în teritoriul ucrainean va fortifica poziţia românilor în disputa în chestiunea Basarabiei[4]". Cicerin spunea lucrurilor pe nume - moldovenii sunt români, semn că vârfurile sovietice cunoşteau adevărul despre identitatea acestora. Pe fondul pregătirilor sovietice pentru negocierile diplomatice cu România de la Viena, BP al CC al PC(b)U a revenit la 7 martie asupra „Memoriului" „lui Cotovski şi alţii" şi a decis că (1) ar fi oportună, din punct de vedere politic, delimitarea „unei regiuni autonome moldoveneşti" în cadrul Ucrainei, punând în faţa Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne sarcina de a colecta toate datele necesare luării unei asemenea decizii, şi (2) a cerut BP al CC al PC(b)R să nu ia o hotărâre definitivă în această chestiune până la o nouă examinare la Biroul Politic Ucrainean. În continuarea acestei decizii, la 11 martie plenara Comitetului Gubernial Odessa al PC(b)U a dispus formarea unei Secţii Moldoveneşti care să se ocupe cu problemele renaşterii naţional-culturale ale populaţiei moldoveneşti din regiune.

Paralel cu pregătirile diplomatice şi politice pentru Conferinţa de la Viena, autorităţile sovietice au orchestrat o amplă campanie de propagandă antiromânească în chestiunea Basarabiei. În marile centre ale Uniunii Sovietice, la Moscova, Leningrad, Harkov, sau în localităţile de pe malurile Nistrului aveau loc mitinguri ale emigranţilor basarabeni care deplângeau soarta Basarabiei „ocupate de burghezia română", ruperea ei de la Ucraina, cerând la unison eliberarea ei, formarea RSS Moldoveneşti, în limitele Basarabiei, şi „reunirea" acesteia cu Ucraina Sovietică. În ajunul deschiderii Conferinţei de la Viena, Biroul Politic de la Kremlin a pus personal în faţa lui Cristian Racovski, comisar-adjunct la Externe şi Ambasador în Marea Britanie, sarcina de a da publicităţii în presa sovietică câteva acte prin care să se demonstreze „ocupaţia română" a Basarabiei. Mesajul pe care Sovietele îl transmiteau astfel Bucureştiului era cât se poate de transparent: timpul cedărilor a trecut,

[4] Б. Г. Бомешко, Образование Молдавской АССР (Истоки приднестровской проблемы), в «Ежегодный Историчекийй Альманах Приднестровья», Тирасполь, № 2, 1998, стр. 17.

Moscova revine în forţă în politica internaţională şi va aborda cu intransigenţă problema Basarabiei.

La Viena, împotriva disponibilităţii Guvernului Român de a relua relaţiile cu Rusia Sovietică, „dacă aceasta încetează să mai revendice Basarabia", şeful delegaţiei sovietice, Krestinski, „a consacrat mai multe şedinţe publice expunerii – în maniera spectaculoasă de la Brest Litovsk – a tezei sovietice privind Basarabia, reproducând toate argumentele clasice prin care contesta drepturile României asupra acestei provincii şi reclama vehement un plebiscit pe care Bucureştiul nu-l puteau accepta"[5]. Guvernul Sovietic s-a servit de Conferinţa de la Viena ca de o tribună propagandistică, „pozând condiţia inadmisibilă a unui plebiscit în Basarabia" şi provocând eşecul negocierilor. După acest eşec, o circulară secretă, semnată de unul din liderii Internaţionalei Comuniste, Karl Radek, consemna că „problema Basarabiei va fi rezolvată în curând prin arme"[6].

Eşecul Conferinţei de la Viena a avut, după cum se vede, un impact negativ asupra opticii conducerii sovietice de la Harkov faţă de demersul Grupului de Iniţiativă de la Moscova cu privire la necesitatea formării Republicii Moldoveneşti. În şedinţa din 18 aprilie, la care Frunze nu a participat fiind deja rechemat la Moscova pentru a prelua funcţia de comisar-adjunct al Apărării al URSS, Biroul Politic al CC al PC(b)U, decide că „în lipsa datelor (etnografice şi teritoriale), formarea RSS Moldoveneşti este inoportună", revizuindu-şi, practic, decizia anterioară cu privire la oportunitatea delimitării „unei regiuni autonome moldoveneşti" în cadrul Ucrainei. Biroul Politic propune, în schimb, Comisariatului Poporului al Afacerilor Interne ca împreună cu Comisia Minorităţilor Naţionale de pe lângă CEC din toată Ucraina „să continue studierea chestiunii privind posibilitatea formării unor unităţi administrative în care predomină populaţia moldovenească", sugerând, în fond, modelul decupării unor raioane naţionale moldoveneşti. Peste puţin timp, la 29 aprilie, Comitetul Gubernial Odessa al PC(b)U a emis circulara „Cu privire la munca desfăşurată în rândurile oamenilor muncii moldoveni", adresată comitetelor districtuale de partid, în care cerea să se acorde o atenţie sporită utilizării „limbii moldoveneşti" în mediul localităţilor cu populaţie compactă moldovenească, atragerii mai pe larg a moldovenilor la munca sovietică şi de partid etc. În această fază, politica autorităţilor ucrainene urmărea o oarecare înviorare culturală şi naţională a moldovenilor din cadrul Ucrainei, însă, fără a le acorda un statut aparte administrativ sau teritorial.

[5] Valeriu Florin Dobrinescu, Bătălia diplomatică pentru Basarabia. 1918-1940, Editura Junimea, Iaşi, 1991, p.96.

[6] Ibidem.

Muzeul Naţional de Arheologie şi Istorie a Moldovei
BIBLIOTECA
3103

Motivul lipsei unor date statistice privind situaţia moldovenilor, invocat de Biroul Politic de la Harkov, pentru a bloca iniţiativa Grupului de la Moscova, era unul pueril, aceste date putând fi uşor colectate, dacă totul s-ar fi rezumat la o chestiune de statistică. Este, de asemenea, straniu că nimeni dintre membrii Biroului Politic nu a cerut tragerea la răspundere a responsabililor de la Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne, care nu ar fi îndeplinit sarcina de a prezenta toate datele necesare despre situaţia moldovenilor din Ucraina, pusă în faţa lor de însuşi Biroul Politic. În realitate, au fost formate tocmai trei comisii cu scopul de a colecta datele demografice necesare: (1) comisia Cotovski, formată din ostaşii şi comandanţii Corpului II cavalerie; (2) comisia Comisariatului Afacerilor Interne al RSSU şi (3) comisia permanentă Centrală administrativ-teritorială de pe lângă CEC din toată Ucraina. Dacă comisia Cotovski identificase în guberniile Podolia şi Odessa 283,4 mii de moldoveni, cele două comisii ucrainene – doar în jur de 147 mii. În raportul său comisia Centrală administrativ-teritorială de pe lângă CEC din toată Ucraina arăta că populaţia moldovenească de lângă Nistru, chiar dacă s-ar da crezare datelor lui Cotovski, nu reprezenta decât cel mult o jumătate dintr-un district obişnuit ucrainean. Comisia atrăgea atenţia asupra lipsei potenţialului industrial şi economic, căilor de transport şi de comunicaţie necesare delimitării unei entităţi administrative aparte şi recomanda formarea unor raione şi soviete săteşti cu populaţie moldovenească majoritară[7].

Dând curs recomandărilor comisiei Centrale administrativ-teritoriale de pe lângă CEC din toată Ucraina, Biroul Politic şi-a însuşit o altă optică asupra chestiunii populaţiei moldoveneşti, iar pentru a justifica această schimbare de optică va invoca pretextul fals al inexistenţei datelor cu caracter demografic. Or, în spatele acestui pretext se dosea altceva şi anume consideraţia, nelipsită de loc de importanţă, că ponderea reală a moldovenilor în structura populaţiei şi în peisajul social-economic ucrainean era neînsemnată şi, din acest punct de vedere, pretenţiile lor nu se puteau ridica mai sus de nevoia satisfacerii unor cerinţe etno-culturale. Atitudinea refractară a autorităţilor de vârf ucrainene faţă de proiectul Republicii Moldoveneşti putea fi şi o consecinţă a unei abordări birocratice a acestei chestiuni, a inapetenţei pentru schimbarea stării de fapt, a nedorinţei de a crea un [nou] precedent, după Republica Crimeea, care putea genera apariţia în serie a altor pretenţii de delimitare teritorial-naţională, cu efecte contrare nevoii de întărire a Ucrainei ca entitate unitară, strict ierarhizată şi centralizată. Apoi, în Ucraina de atunci era în curs de derulare o politică

[7] Культура Молдавии за годы Советской власти. Сборник документов в 4-х томах. Т. I, часть первая, Кишинёв, 1975, стр. 72-73, 76.

fermă de ucrainizare care părea să nu lase loc altor procese similare de culturalizare naţională. Se poate că în acea fază conducerea Ucraineană nu avea încă un răspuns univoc la întrebarea dacă o eventuală „autonomie" moldovenească urma să facă parte din RSSU, din URSS sau din Federaţia Rusă, existând, probabil, şi temerea ca aceasta să nu devină un fel de pârghie de presiune în mâinile Moscovei în raport cu Harkovul. Şi, nu în ultimul rând, nu era clar pentru moment cum se va proiecta delimitarea acestei entităţi moldoveneşti asupra relaţiilor cu Statul Român de peste Nistru, ce efecte şi ce consecinţe va produce. În fine, în această chestiune autorităţile de vârf ucrainene şi-au însuşit o abordare concret punctuală, nelăsându-se seduse de oarecare raţiuni eminamente politice sau de pasiunea pentru extinderea revoluţiei mondiale.

Faptul că autorităţile supreme de partid ucrainene şi-au revizuit atitudinea anterioară faţă de proiectul entităţii Moldoveneşti imediat după eşecul Conferinţei sovieto-române de la Viena ar putea sugera că de la această întâlnire se aştepta că Guvernul Român va accepta o împărţire a Basarabiei contra restituirii tezaurului sechestrat la Moscova. Partea restituită a Basarabiei urma să fie ataşată teritoriului cu populaţie moldovenească din stânga Nistrului şi astfel să fie formată o entitate Moldovenească în cadrul Ucrainei. Eşecul conferinţei a dat peste cap aceste aşteptări şi, pentru moment, proiectul respectiv şi-a pierdut din actualitate.

Poziţia conducerii Ucrainei Sovietice faţă de necesităţile naţionale ale „nemţilor, polonezilor, moldovenilor, evreilor etc." a fost supusă unei critici deschise de însuşi liderul Cominternului, Gr. Zinoviev, la Congresul al XIII-lea al PC(b)R, care a cerut traducerea neîngrădită în fapt a principiilor şi rezoluţiilor partidului în politica naţională.

După Congresul al XIII-lea, în mediul vârfurilor comuniste se atestă o creştere a preocupărilor de teoretizare în sfera problemei naţionale, inclusă ca una din chestiunile centrale şi pe agenda Congresului al V-lea Mondial al Cominternului. Prefaţând agenda Congresului, Secretarul Executiv al Internaţionalei, bulgarul V. Kolarov, arăta că problema naţională în Balcani îşi putea găsi o rezolvare justă doar în cadrul Federaţiei Comuniste Balcanice, care avea drept sursă de inspiraţie şi drept model Uniunea Sovietică. Basarabia, însă, urma să fie smulsă României şi încorporată URSS, deoarece aceasta ar fi fost „voinţa" basarabenilor. Demascând lozinca „burgheză" a „unităţii naţionale", teoreticianul Cominternului pleda pentru dreptul la autodeterminare naţională, funcţie de „interesele mişcării revoluţionare a maselor de oameni ai muncii". Existenţa unei mişcări naţionale era un punct esenţial în optica cominternistă asupra căilor de soluţionare a problemei naţionale. Pentru că odată ce această mişcare „există realmente ca o mişcare a maselor, disputa dacă grupul respectiv naţional reprezintă o

naţiune aparte sau numai un neam aparte al unuia şi aceluiaşi popor, nu are nici o importanţă practică. Grupul însuşi trebuie să stabilească apartenenţa sa de stat". Această schemă a lui Kolarov pretindea la universalitate şi va fi impusă tuturor partidelor comuniste – subdiviziuni ale Internaţionalei Roşii.

Congresul al V-lea Mondial al Cominternului a lansat lozinca „bolşevizării" partidelor, ceea ce vroia să spună că a sosit timpul curăţirii partidelor comuniste frăţeşti de rămăşiţele ideologiei burgheze şi de oportunismul politic şi adoptării imperative a modelului bolşevic unic – ca şi ideologie, program, disciplină şi organizare. Lozinca „bolşevizării" îl avea drept autor pe Leon Troţki care subînţelegea prin aceasta nevoia de reorganizare a Partidului Comunist Rus, prin atragerea prioritară în partid a muncitorilor de la fabrici şi uzine. Prin preluarea ei conducerea Internaţionalei Comuniste în frunte cu Zinoviev urmărea să se folosească de perioada „de acalmie în avansarea revoluţiei mondiale" pentru a reorganiza şi a disciplina partidele comuniste în spiritul bolşevismului şi leninismului. Totodată, după seria de insuccese pe frontul extinderii revoluţiei mondiale, urzite de liderii Internaţionalei a III-a, „Moscova, după câte se vede, nu mai vroia, aşa cum se întâmpla din 1919, să se limiteze doar la controlul asupra conducerii active a P[artidelor] C[omuniste]. „Bolşevizarea" trebuia să prefacă partidele ca şi un tot unic într-un instrument mai flexibil al politicii externe sovietice"[8].

Ca şi alte partide „frăţeşti", Partidul Comunist din România a simţit pe pielea proprie presiunea şi efectele politicii de „bolşevizare". La Congresul al V-lea chestiunea naţională română a fost examinată în cadrul secţiunii pentru Europa Centrală şi Balcani, prezidată de sârbul Filip Filipovic (Boşkowic), secretar Skrîpnik[9], a Comisiei naţionale (raportor D. Manuilski, Secretarul Cominternului). Congresul a înfierat orice sprijin din partea partidelor membre ale Internaţionalei Roşii acordat statelor naţionale, care ar fi rezultat din tratatele de la Versailles, şi a ordonat însuşirea şi promovarea lozincii „autodeterminării până la secesiune", ceea ce, cu referire la Polonia, România, Ceho-Slovacia, Iugoslavia, Grecia, trebuia să se exprime prin lozinca separării „popoarelor asuprite" din aceste ţări sub forma unor entităţi de stat distincte. În cadrul secţiunii pentru Europa Centrală şi Balcani a fost discutată şi chestiunea Basarabiei, şi a Bucovinei, precum şi oportunitatea formării unei entităţi moldoveneşti pe malul Nistrului, care, împreună, au fost abordate ca şi părţi componente ale marii chestiuni ucrainene – „una dintre cele mai importante chestiuni naţionale ale Europei Centrale". La acest Congres, ultimul for al Internaţionalei Comuniste care s-a desfăşurat până la lansarea lozincii lui Stalin cu privire la „construcţia socialismului într-o singură ţară luată aparte", liderii comunişti ucraineni au reuşit performanţa de a-şi impune tutela lor asupra reţelelor comuniste dintr-o serie de ţări cu populaţie ucraineană limitrofă – Polonia, Ceho-Slovacia şi România. Basarabia şi Bucovina, ca şi Galiţia sau Rusia Subcarpatică, au devenit, preluând limbajul cominternist, nişte „regiuni ucrainene" asupra cărora se va focaliza toată atenţia maşinii de propagandă comuniste. Respectivele „regiuni ucrainene" nu erau altceva decât foste teritorii care aparţinuseră Imperiului Rus şi celui Habsburgic, până la dezintegrare, (re)dobândirea cărora urma să se producă de această dată prin filiera ucraineană. Internaţionala a cerut explicit partidelor comuniste din Polonia, Ceho-Slovacia şi România să recunoască şi să proclame necesitatea „unirii regiunilor ucrainene, rupte în bucăţi de către imperialism, în cadrul unei republici sovietice muncitoreşti-ţărăneşti", prin aceasta din urmă subînţelegându-se Ucraina Sovietică.

PCdR a protestat împotriva intenţiilor alipirii Basarabiei la Ucraina la cea de-a VII-a Conferinţă Balcanică de la Moscova. Unul dintre delegaţii români, David Finkelştein-Fabian (Buţureanu), a declarat că „împotriva acestei lozinci trebuie să protestăm", arătând că „tovarăşii ucraineni", între altele, „chiar au vrut să formeze partidul autonomist al Basarabiei Ucrainene".

Linia strategică a Internaţionalei Roşii urmărea aprinderea şi stimularea conflictelor naţionale, cu scopul de a demola statele capitaliste. Cel mai bine a reliefat acest obiectiv N. Buharin care sublinia de la tribuna celei de-a VII-a Conferinţe Balcanice că în chestiunea naţională „trebuie să lansăm cele mai radicale lozinci": „Lozincile noastre principale şi aici trebuie să fie cele mai radicale posibil: secesiunea, independenţa tuturor republicilor etc., deoarece noi trebuie să susţinem conflictele naţionale. Ulterior ne vom lămuri". Partidele comuniste fiind cele care urmau să gestioneze destinele teritoriilor naţionale vizate.

Conferinţa Balcanică nu a adoptat o rezoluţie specială în chestiunea naţională, ea îmbrăţişând principiile expuse în rezoluţia respectivă a Congresului al V-lea Mondial al Cominternului. De acu încolo principiul „autodeterminării până la secesiune" va deveni piatra unghiulară a politicii naţionale a tuturor partidelor comuniste şi un element definitoriu al caracterului lor autentic bolşevic. Totodată, deciziile Congresului în chestiunea naţională au legitimat pretenţiile conducerii bolşevice ucrainene asupra tuturor aşa-numitelor „regiuni ucrainene" din cadrul unor state vecine cu Ucraina. Basarabia românească fu şi ea trecută explicit în custodia ucraineană, ceea ce (1) va influenţa atitudinea Ucrainei faţă de problema mol-

[8] Маргарет Бубер-Нейман, Мировая революция и сталинский режим. Записки очевидца о деятельности Коминтерна в 1920-1030-х годах, «АИРО-XX», Москва, 1995, стр. 43.

[9] РГАСПИ, f. 492, inv. 1, d. 209, f. 11.

dovenilor de lângă Nistru, odată ce exista siguranţa păstrării şi chiar măririi teritoriului RSSU din contul unor prezumtive achiziţii ale „regiunilor ucrainene" din teritoriul României, şi (2) va permite conducerii ucrainene să aibă un cuvânt greu la definirea caracterului identitar al acestor regiuni.

Ca reacţie la poziţia negativă a autorităţilor ucrainene faţă de proiectul formării Republicii Moldoveneşti, Grupul de Iniţiativă a apelat energic la ajutorul lui Frunze care la 25 iulie 1924 a făcut un demers personal în această chestiune către Secretarul General al CC al PC(b)R., I. Stalin. Frunze va pleda, totuşi, indecis, ţinând cont, probabil, şi de sensibilităţile Biroului Politic de la Harkov dar şi de poziţia adversarilor acestui proiect de la Moscova (K. E. Voroşilov, M. I. Kalinin, A. P. Smirnov, Gh. V. Cicerin)[10], pentru formarea „unei mici republici" sau a unei „regiuni moldoveneşti", văzând în aceasta „un puternic instrument de înrâurire asupra stării de spirit a maselor muncitoreşti-ţărăneşti din Basarabia, în sensul sporirii speranţelor că ele se vor izbăvi de sub jugul român". Stalin, convins de argumentele lui Frunze, i-a transmis expres acestuia întreg dosarul Republicii Moldoveneşti şi responsabilitatea de a formula soluţia în aceasta chestiune.

Biroul Politic al CC al PC(b)R s-a pronunţat definitiv în chestiunea Republicii Moldoveneşti în şedinţa sa din 29 iulie, atunci când Frunze şi Racovski, ca şi raportori asupra acestui subiect, au reuşit să se impună în faţa celuilalt raportor, nimeni altul decât comisarul de Externe, Cicerin. În urma discuţiilor, plecând prioritar de la considerente de ordin politic, Biroul Politic a hotărât „delimitarea populaţiei moldoveneşti într-o Republică Autonomă aparte în cadrul RSSU" şi a propus CC al PC(b)U să emită imediat directivele corespunzătoare către organele abilitate.

Hotărârea Biroului Politic din 29 iulie, scurtă ca un ordin militar, s-a centrat exclusiv pe raţionamente de natură politică, neamintind nimic, de exemplu, despre necesitatea de renaştere etnoculturală sau social-economică a moldovenilor de lângă Nistru. Biroul Politic al PC(b)R nici nu şi-a pus în faţă sarcina soluţionării problemei naţionale moldoveneşti. Şi acest fapt nu este întâmplător. În acea fază liderii sovietici [încă mai] continuau să rămână prizonierii ideii revoluţiei mondiale, subordonându-şi deciziile şi acţiunile în exclusivitate acestui obiectiv politic şi geopolitic magistral.

[10] О. С. Галущенко, Как создавалась республика на Днестре (К 80-летию МАССР), в «Ежегодный Исторический Альманах Приднестровья», Тирасполь, № 8, 2004, стр. 45. Istoriografia problemei nu are, deocamdată, un răspuns explicit privind motivele adversităţii unor importante personaje politice de la Moscova (Voroşilov, Kalinin, Smirnov, mai puţin, Cicerin) faţă de proiectul RSS Moldoveneşti.

Prin urmare, decuparea unei republici a moldovenilor nistreni se înscria în scenariul mai amplu al împrăştierii şi dincolo de Nistru a flăcărilor obsedantei revoluţii mondiale. Caracterul, totuşi, declarat „moldovenesc" al acesteia, şi nu „ucrainesc", urma să servească drept un artefact naţional şi ideologic pentru atragerea simpatiilor populaţiei române şi a celei minoritare din Basarabia. Acest obiectiv îşi va găsi în scurt timp expresia în lozinca eliberării şi unirii Basarabiei cu RASSM. Accentul pe motivaţia prioritar politică privind formarea Republicii Moldoveneşti era şi o constatare, în subsidiar, a faptului că malul stâng al Nistrului cu un număr anume de localităţi moldoveneşti nu întrunea condiţiile necesare derulării acestui proiect – social-economice, demografice, etc. Dar, el trebuia iniţiat pentru că lipsa acestor condiţii putea fi compensată prin anexarea malului drept – Basarabean – la Republica preconizată. Decizia Biroului Politic punea, totodată, eşafodajul unei logici de fier care va fi exploatată din plin de către artizanii noii republici: logica predominanţei absolute a politicului, de altfel, această practică era peste tot în firea lucrurilor în URSS, asupra elementului social, naţional, cultural, istoric sau ştiinţific. În terminologia bolşevică, invocarea raţiunilor de ordin politic avea forţa unui ordin militar care nu se discută, ci se execută necondiţionat.

Decizia de a forma autonomia Moldovenească punea punct luptei politice în jurul acestei chestiuni şi, deşi divergenţele se vor resimţi şi în continuare, marca începutul etapei de implementare a hotărârii Biroului Politic.

Biroul Politic al CC al PC(b)U a examinat decizia Biroului Politic al CC al PC(b)R privind formarea Republicii autonome Moldoveneşti în şedinţa sa din 8 august, apoi, repetat, la 12 august când s-a decis formarea unei Comisii Organizatorice pe lângă Comitetul Gubernial Odessa al PC(b)U, care trebuia să stabilească graniţele viitoarei Republici Moldoveneşti, să desfăşoare o campanie publică în favoarea formării „de jos" a acesteia, să identifice cadrele necesare instituţiilor administrative ale Republicii etc. Comisia Organizatorică, numită la 15 august prin hotărârea Secretariatului Comitetului Gubernial Odessa[11], avea un statut confidenţial şi număra trei persoane: A. L. Grinştein, preşedinte, I. I. Badeev (Suslik) şi Gr. I. Starîi (Borisov), membri, toţi adversari convinşi ai Statului Român, organizatori şi responsabili cu acţiunile de spionaj şi subminare a autorităţilor române din Basarabia pe linia Zakordot-ului şi Cominternului.

Biroul Politic de la Harkov nici pentru o clipă nu şi-a pus problema de a contacta Grupul de Iniţiativă de la Moscova, pentru a-l atrage la activi-

[11] Formarea RSS Moldoveneşti şi crearea Partidului Comunist al Moldovei. Culegere de documente şi materiale. Chişinău, Cartea Moldovenească, 1986, p. 75; О. С. Галущенко, Как создавалась республика на Днестре ..., стр. 47.

tatea de formare a Republicii Moldoveneşti, şi nu întâmplător. Probabil, în percepţia autorităţilor comuniste ucrainene anume Grupul de Iniţiativă se făcea vinovat de promovarea insistentă a acestui proiect la Moscova şi, în consecinţă, de impunerea unei decizii „de sus", care cerea revizuirea atitudinii refractare a Harkovului faţă de iniţiativa decupării Republicii Moldoveneşti de-a lungul Nistrului. De unde şi atitudinea rezervată şi rece a Biroului Politic Ucrainean faţă de Grupul iniţiatorilor români şi tendinţa de ignorare a acestuia la realizarea hotărârii cu privire la formarea autonomiei Moldoveneşti. Numirea unei Comisii Organizatorice pe lângă Comitetul Gubernial Odessa, de asemenea, nu era ceva accidental. Majoritatea localităţilor moldoveneşti ce urmau să fie alocate viitoarei Republici se aflau în limitele guberniei Odessa, pe lângă Comitetul Gubernial de partid funcţiona deja o Secţie Moldovenească, autorităţile de la Odessa coordonaseră în trecut cu activităţile antiromâneşti din Basarabia şi aveau o anumită experienţă şi competenţă în gestionarea chestiunii moldoveneşti. Ele se bucurau de încrederea organelor politice de vârf, urmând, prin decizia Biroului Politic, să patroneze întreg procesul de organizare şi formare a structurilor noii entităţi. Comitetul Gubernial Odessa va afişa o atitudine ostilă faţă de Grupul Român de Iniţiativă.

Compoziţia Comisiei Organizatorice a fost contestată de către secretarul Grupului de Iniţiativă de la Moscova, I. Dicescu-Dic, care împreună cu colegii săi formase o „comisie de organizare" a Republicii Moldoveneşti încă în februarie 1924, dar care, deşi nu fusese dezavuată oficial, nu avea, totuşi, un statut legalizat printr-o decizie a autorităţilor superioare de partid. Dic se afla în această perioadă în zona de lângă Nistru în fruntea unui grup de studenţi ai Universităţii Comuniste a Minorităţilor Naţionale din Vest, formal, cu scopul de a culege date despre populaţia moldovenească din regiune, dar şi pentru a ţine sub observaţie procesul de formare a noii entităţi naţionale. El a început să adune semnături sub un protest împotriva numirii lui Grinştein în fruntea Comisiei Organizatorice, iar unul dintre studenţii săi a redactat o declaraţie de protest pe care a expediat-o pe adresa Cominternului, CC al PC(b)R, CC al PC(b)U, Comitetului Gubernial Odessa şi a Secţiei Moldoveneşti, lui Racovski, Frunze şi Cotovschi, cerând rechemarea lui Grinştein şi numirea în locul lui a unui „român sau moldovean". Secretarul Comitetului Gubernial Odessa, F. Korniuşin, a calificat aceste pretenţii ale lui Dic drept neîntemeiate şi i-a cerut să treacă împreună cu grupul său de studenţi în subordinea Comisiei Organizatorice, avertizându-l că în caz de nesubordonare urma să părăsească subit hotarele guberniei pentru a nu pune în pericol activitatea Comisiei. Nevoia de a curma din rădăcină orice „atmosferă nesănătoasă" în jurul Comisiei

era cu atât mai iminentă cu cât printre activiştii comunişti moldoveni se remarca „o stare sufletească pesimistă, indiferentă şi depresivă", neexistând „o părere unanimă şi un avânt în opera de organizare a republicii".

Deja la 22 august în cadrul Comisiei Organizatorice au fost formate subcomisiile: (1) administrativ-teritorială, în frunte cu Grinştein, în sarcina căreia intra delimitatea administrativă, demarcarea frontierelor, inventarierea patrimoniului local economic; (2) agitatorică de partid (Badeev), cu misiunea de a desfăşura agitaţia verbală şi scrisă, de a lua la evidenţă toate forţele de partid din teritoriu. Starîi a fost numit în funcţia de redactor al gazetei „Plugarul Roş", urmând să fie formată şi o subcomisie financiar-bugetară, sub preşedinţia lui Grinştein, cu scopul elaborării bugetului probabil al teritoriului delimitat. Tot atunci a fost aprobată instrucţiunea pentru agitatorii care urmau să propage în mase ideea formării Republicii Moldoveneşti şi planul de activitate al Secţiei Moldoveneşti de pe lângă Comitetul Gubernial Odessa. Campania de agitaţie în masă trebuia să înceapă nu mai târziu de data de 24 august.

Potrivit datelor statistice ale Comitetului Gubernial Odessa în perioada iulie-octombrie 1924 în stânga Nistrului au avut loc 68 de întruniri şi mitinguri la sate şi 4 adunări la oraşe, la care s-a cerut formarea RSS Moldoveneşti[12]. Agitatorii şi-au îndeplinit rolul: masele au fost implicate în procesul de formare a noii Republici, acredutându-se astfel ideea că autonomia Moldovenească ar fi fost opera creaţiei populare. Realmente, Republica a fost formată prin decizia Biroului Politic al CC al PC(b)R, masele fiind decorul necesar punerii în scenă a acestei decizii.

La 2 septembrie, drept răspuns la demersul populaţiei moldoveneşti din disctrictul Balta prin care se solicita soluţionarea urgentă a problemei formării „Moldovei" Sovietice, a avut loc şedinţa Prezidiului Mic al CEC din toată Ucraina, care a aprobat „în principiu" formarea RSSM. Prezidiul Mic a decis să transmită această chestiune spre soluţionarea definitivă Sesiunii a 3-a a CEC din toată Ucraina, însărcinându-l pe membrul Comitetului Central al Minorităţilor Naţionale de pe lângă CEC, Saulevici, să elaboreze întreg setul de acte necesare în acest sens.

La 12 septembrie Biroul Politic al CC al PC(b)U a audiat raportul preşedintelului Comisiei Organizatorice, Grinştein, în legătură cu formarea Republicii Moldoveneşti. După mai bine de o lună şi jumătate de la hotărârea Biroului Politic de la Moscova privind formarea Republicii autonome Moldoveneşti în cadrul Ucrainei Sovietice, interval în care s-au desfăşurat o serie de acţiuni preparatorii, la 19 septembrie Biroul Politic de la Harkov, la propunerea lui Grinştein, a aprobat hotărârea punctuală cu privire la forma-

[12] Formarea RSS Moldoveneşti ..., p. 75.

rea autonomiei Moldoveneşti. Prin hotărârea respectivă se concretizau teritoriul şi graniţele Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti, instituţiile de conducere şi centrul administrativ (or. Birzula), structura Guvernului, volumul bugetului, grafia şi limba noii entităţi, rolul organismelor de coerciţie (GPU), al cooperaţiei, acţiunile ce trebuiau derulate în legătură cu iniţierea activităţii Comitetului Revoluţionar al RASSM[13]. Prin această hotărâre proiectul formării Republicii Moldoveneşti dobândea consistenţa şi legitimitatea politică necesară, după care toate celelalte decizii în acest sens – ale Consiliului Comisarilor Poporului şi ale CEC din toată Ucraina – erau mai mult de natură îngust tehnică şi strict procedurale.

La 25 septembrie Biroul Politic al CC al PC(b)R a discutat chestiunea „RSS Moldoveneşti", audiind punctele de vedere expuse în această privinţă de V. P. Zatonski, ca reprezentant al autorităţilor de partid de la Harkov, Gr. I. Starîi şi A. L. Grinştein, ca reprezentanţi ai Comisiei Organizatorice, şi I. O. Dicescu-Dic, ca reprezentant al Grupului Român de Iniţiativă. Invitarea tuturor acestora putea fi un indiciu că Biroul Politic dorea să aibă o imagine complexă asupra chestiunii în discuţie, reflectând, totodată, şi lupta de interese ce se desfăşura în jurul formării entităţii Moldoveneşti. Spre deosebire de Biroul Politic de la Moscova, cel de la Harkov nu va proceda de o asemenea manieră, preferând să decidă doar în urma prezentării unui singur punct de vedere, cel care era reprezentat de preşedintele Comisiei Organizatorice, Grinştein. Biroul Politic al CC al PC(b)R a aprobat „ca bază" hotărârea din 19 septembrie a Biroului Politic Ucrainean, cerând ca în actul formării RSS Moldoveneşti „să se menţioneze că frontiera ei de Vest este frontiera de Stat a Uniunii RSS". Nu este exclus ca acest punct să fi fost formulat în urma intervenţiei lui I. Dicescu-Dic care, prin Nota Grupului Român de Iniţiativă din 22 septembrie, ceruse ca în declaraţia cu privire la formarea Republicii Moldoveneşti „să fie enumerată nu numai partea stângă a Nistrului, dar şi întreg teritoriul fostei gubernii a Basarabiei, aflat sub ocupaţia provizorie a României", pentru a confirma printr-un act intern legislativ „toate Declaraţiile de până acum ale Guvernului Sovietic în chestiunea Basarabiei" şi a compromite „şi mai mult dominaţia română în această provincie". Totuşi, pentru a evita apariţia unor inconveniente diplomatice în chestiunea Basarabiei, formula preferată de Biroul Politic nu făcea referire deschisă şi directă la Basarabia, limitându-se să sugereze aceasta prin trimiterea la linia frontierei de Stat sovietice, care, este de presupus, pretindea a trece pe râul Prut şi pe Dunăre.

După ce proiectul Republicii Moldoveneşti a întrunit toate aprobările politice necesare, sesiunea a III-a a Comitetului Executiv Central din toată

[13] AOSPRM, f. 49, inv. 1, d. 2, f. 1-3.

Ucraina de legislatura a VIII-a a adoptat la 12 octombrie 1924 hotărârea cu privire la formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti. În preambulul acestei hotărâri se constata existenţa unui popor moldovenesc pe ambele maluri ale Nistrului, „cea mai mare parte" a căruia „a fost aruncată cu forţa sub puterea burgheziei române care a cotropit şi a ocupat Basarabia". În cel mai curat stil propagandistic se menţiona că, în contrast cu situaţia deplorabilă a moldovenilor din Basarabia, în faţa celor de pe malul stâng al Nistrului, odată cu formarea RASSM şi „în condiţiile libere ale Republicii Sovietice", se deschideau perspective largi pentru dezvoltarea social-economică şi realizarea tuturor aspiraţiilor lor naţionale. Ideea reanexării Basarabiei a fost strecurată în conţinutul hotărârii, invocându-se voinţa moldovenilor exprimată „la sute de adunări şi mitinguri", deşi nu s-a înregistrat nici măcar o singură sută de adunări şi mitinguri iar deciziile care se luau erau de fiecare dată prefabricate, „de a obţine unirea lor naţională în comunitatea strânsă cu toate popoarele care formează Uniunea RSS, pe baza generală a Republicii Sovietice Socialiste". Cerinţa refacerii unităţii „poporului moldovenesc" de la Nistru, divizat din cauza „burgheziei române", în cadrul RASSM şi a Ţării Sovietelor va deveni de acum încolo un laitmotiv al propagandei comuniste şi un obiectiv strategic asumat plenar.

Hotărârea cu privire la formarea RASSM definea graniţele noii entităţi, specificând, aşa cum ceruse Biroul Politic al CC al PC(b)R, că la Vest şi Sud-Vest frontiera acesteia trecea pe graniţa de Stat a URSS, adică, cu Basarabia încorporată.

Astfel, la 10 luni de la lansare, proiectul Republicii Moldoveneşti prindea contur, autonomia Moldovenească era formată în cadrul Ucrainei Sovietice, dar, ironia soartei!, autorii proiectului, cu unele mici excepţii, nu vor fi atraşi la opera de edificare a noii entităţi. Propunerile lor pe marginea construcţiei naţionale din RASSM vor fi ignorate şi respinse, iar ei vor avea de suportat oprobiul autorităţilor de partid.

Formarea RASSM, într-o zonă care nu întrunea condiţiile necesare delimitării unui asemenea tip de entitate, a fost un epizod forţat exclusiv de raţionamente politice şi expansioniste. Punctual, formarea RASSM la frontiera de la Nistru cu România urma să justifice pretenţiile şi să servească planurile sovietice de recâştigare a Basarabiei ca şi teritoriu de altă dată al fostului Imperiu Rus şi, în acelaşi timp, din perspectiva globalistă a Cominternului, să contribuie la extinderea spaţiului pretinsei revoluţii mondiale. Pentru Ucraina Sovietică, decuparea autonomiei Moldoveneşti în teritoriul său naţional promitea să se recompenseze nemijlocit printr-un eventual câştig teritorial din contul Basarabiei româneşti de peste Nistru. În aces-

te circumstanţe, RASSM devenea un instrument politic şi propagandistic în mâinile autorităţilor sovietice, pe care acestea nu-l avusese anterior, de mare utilitate şi cu o destinaţie multifuncţională: (1) pentru a sublinia diferenţele la soluţionarea problemei naţionale pe cele două maluri ale Nistrului şi între cele două sisteme politice – capitalist şi comunist, evident, în favoarea celui sovietic; (2) pentru a păstra deschis litigiul Basarabiei cu Statul Român şi (3), în caz de oportunitate istorică, pentru a se infiltra până în adâncul Balcanilor. Nenorocul, sau, poate că, dimpotrivă, norocul acestei întreprinderi a fost că la sfârşitul anului 1924 Stalin va opera o modificare de optică asupra perspectivelor revoluţiei mondiale, lansând sloganul „construcţiei socialismului într-o singură ţară luată aparte". Obiectiv, această nouă abordare le va cere responsabililor din autonomia Moldovenească să se concentreze prioritar asupra evoluţiilor interne, ceea ce va genera peste un interval de timp anumite efecte pozitive pentru economia şi infrastructura regiunii şi pentru drepturile naţionale ale populaţiei moldoveneşti.

Strict istoric, se poate spune că autonomia Moldovenească a văzut lumina zilei printr-o naştere artificială. Legitimitatea formării RASSM reprezenta „un fapt îndoielnic", dacă ţinem cont de faptul că „românii constituiau doar 31,5% din numărul total al populaţiei RASSM, iar până la 1924 pe teritoriul care a fost inclus în RASSM n-a existat nici o şcoală românească, n-a apărut nici un ziar românesc, limba administraţiei şi a bisericii a fost rusa ori ucraineana, numărul moldovenilor în structurile de stat şi organizaţiile de partid şi comsomolistă ale RASSM era foarte mic"[14]. În plus, ea va apare „pe un teritoriu căruia cu greu i s-ar putea adjudeca apartenenţa la spaţiul fostului stat feudal moldovenesc, unit în 1859 cu Muntenia şi formând statul român modern"[15]. Şi, deşi prezentată ca o entitate de stat autonomă, RASSM era, în realitate, „un cap de pod în planurile expansioniste ale URSS în Europa", care „a evoluat din 1924 până în 1940 în direcţia limitării treptate a caracteristicilor proprii unei formaţiuni statale, devenind o regiune a Ucrainei"[16].

Odată cu înfiripareа Republicii sovietice Moldoveneşti, părinţii ei fondatori vor pretinde şi existenţa unui „popor" aparte moldovenesc, ca şi purtător al acestei recente statalităţi, divizat de malurile Nistrului. Într-o epocă în care pentru dictatura proletariatului nimic nu era imposibil, faptul că „raportul dintre crearea statului şi crearea naţiunii era chiar mai complex,

[14] Argentina Gribincea, Mihai Gribincea, Ion Şişcanu, Politica de moldovenizare în RASS Moldovenească. Culegere de documente şi materiale, Chişinău, Civitas, 2004, p.3.

[15] Gheorghe Negru, Politica etnolingvistică în R.S.S. Moldovenească, Chişinău, Prut Internaţional, 2000, p.15.

[16] Ion Şişcanu, Formarea şi evoluţia RASSM de la 1924 la 1940, în „Cugetul", Chişinău, 1992, nr. 5-6, p. 65.

deoarece atât identitatea naţională, cât şi cea statală erau creaţii artificiale"[17], nu părea să deranjeze, dimpotrivă.

Proiectul Republicii Moldoveneşti a adus în prim planul preocupărilor legate de esenţa traducerii lui în viaţă problema identităţii naţionale (etnoculturale) şi lingvistice a acestei entităţi, aspecte care nu au fost, practic, abordate, decât expeditiv, în „Memoriul cu privire la necesitatea formării Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti", din 4 februarie 1924. Problema identitară a reliefat diferenţe ireconciliabile de poziţii. În istoriografia problemei această chestiune a fost interpretată prin paradigma confruntării dintre două curente – dintre aşa-numiţii „românizatori" şi „autohtonişti", primii pledând pentru o limbă şi o cultură românească, cei de-ai doilea – pentru edificarea unei limbi neaoşe locale şi a unei etnii moldoveneşti, diferite de cea română[18]. De asemenea, s-a subliniat că prin politicile etnoculturale iniţiate şi promovate în RASSM se urmărea „justificarea unei identităţi moldoveneşti deosebite de cea română", cu scopul de a masca pretenţiile teritoriale sovietice faţă de Statul Român[19]. Într-adevăr, disputa dintre „românizatori" şi „autohtonişti" sau „moldovenizatori"[20] avea, înainte de toate, drept miză supremă identitatea şi însuşi destinul istoric şi cultural al românilor de la Nistru şi nu a fost numai una locală. Ea s-a desfăşurat la cele mai înalte nivele politice, implicând importanţi factori responsabili de la Harkov şi Moscova, precum şi vârfurile Cominternului şi conducerea PCdR. Deciziile luate vor marca dramatic evoluţiile din RASSM şi, ulterior, din Basarabia, traumând limba, gândirea şi spiritualitatea românească din acest spaţiu, producând efecte nocive şi recidive degradante care poluează spaţiul public.

Startul acestei dispute s-a dat odată cu fondarea unei gazete pentru moldovenii de lângă Nistru – „Plugarul Roş", care va începe să apară cu alfabet rusesc de la 1 mai 1924 prin decizia Comitetului Gubernial Odessa al PC(b)U, atunci când redacţia (Gr. Starîi şi I. Krivorukov) s-a ciocnit cu problema limbii în care trebuia să apară gazeta pentru a putea fi înţeleasă de ţăranii moldoveni. Instanţele de partid cereau ca limba gazetei să nu se inspire din limba literară şi tradiţia scrisă română, ci să redea întocmai limba vorbită în satele moldoveneşti. Însă, dificultatea era că în stânga Nistrului nu exista nici măcar un singur grai comun pentru toate localităţile cu

[17] Wilhelmus Petrus Van Meurs, Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă, Editura ARC, Chişinău, 1996, p.16.

[18] О. С. Галущенко, Борьба между румынизаторами и самобытниками в Молдавской АССР (20-годы), в «Ежегодный Исторический Альманах Приднестровья», Тирасполь, № 6, 2002, стр. 61-63.

[19] Elena Negru, Politica etnoculturală în R.A.S.S. Moldovenească (1924-1940), Chişinău, Prut Internaţional, 2003, p.130.

[20] Ibidem.

populaţie moldovenească. Fiecare localitate vorbea un „argou" individualizat, extrem de pestriţ şi de încâlcit: cuvintele moldoveneşti erau amestecate cu cele ruse, ucrainești, evreieşti etc. Analfabetismul printre moldoveni înregistra cote maxime. În aceste condiţii, pentru a se face înţeleşi, primii responsabili de la „Plugarul Roş" vor încerca să ţină cont de modul de exprimare local, dar şi să strecoare o serie de cuvinte şi expresii din limba literară română, fapt care va servi autorităţilor de partid drept motiv pentru a acuza redacţia de sabotare a specificului lingvistic local şi de promovare a limbii române, „străină" moldovenilor sovietici.

Divergenţele de opinii asupra priorităţilor politicii etnoculturale în Republica Moldovenească au răbufnit din primele zile ale activităţii Comisiei Organizatorice, aceasta divizându-se în două tabere inegale: pe de o parte, Grinştein şi Badeev, pe de alta, Starîi. Drept punct de divizare a servit includerea chestiunii limbii pe agenda şedinţei Comisiei Organizatorice din 22 august. În timp ce Starîi ţinea cont de faptul că moldovenii basarabeni trecuseră încă din 1917-1918 la limba română, precum şi că limba română „este mult mai apropiată" limbii moldoveneşti decât cea rusă, optând pentru libera includere a cuvintelor româneşti în „graiul moldovenesc" şi trecerea procesului didactic la grafia latină, Grinştein şi Badeev speculau cu „nivelul cultural redus al populaţiei care vorbeşte o limbă puternic amestecată cu rusa" şi cu „teama cu care populaţia priveşte la tot ce este românesc", considerând necesar „ca în timpul apropiat să se ia cursul spre limba simplă şi uşor de înţeles, păstrând în uz alfabetul rusesc şi doar foarte lent curăţind limba de elementele străine". Probabil, pentru a evita un impas şi pentru a putea continua să activeze împreună în cadrul Comisiei Organizatorice, majoritatea nu şi-a impus punctul de vedere, luându-se decizia să se prezinte CC al PC(b)U un raport detaliat în chestiunea limbii, care să conţină ambele puncte de vedere, lăsând decizia definitivă la discreţia Comitetului Central. Mişcarea nu era lipsită de o inteligenţă birocratică, Grinştein şi Badeev anticipând că punctul de vedere al lui Starîi nu avea adepţi nici în Comitetul Gubernial Odessa, nici la Comitetul Central de la Harkov. Cei doi membri ai Comisiei – Starîi şi Badeev au redactat fiecare câte un raport în chestiunea limbii, iar Grinştein şi-a făcut public punctul de vedere într-un articol publicat în ziarul gubernial de partid Odessa, oponentul său neavând posibilitatea de a-şi face şi el publică poziţia.

Starîi considera că: (1) chiar dacă nu o spune, totuşi, direct, „limba moldovenească este în esenţă limba română strămoşească, ceva de felul slavei vechi, adică, limba română este limba moldovenească evoluată"; (2) „limba moldovenilor basarabeni şi a moldovenilor din Transnistria este una şi aceeaşi–[ea] este o limbă atât de săracă încât într-o limba pură moldovenească, fără împrumuturi din altă limbă, nu se poate rosti nici cea

mai primitivă cuvântare politică"; (3) dialectul vorbit de ţăranii din satele moldoveneşti din Basarabia şi din Transnistria este înţeles perfect de moldovenii din Moldova istorică, însă, „dialectele ţăranilor din alte provincii româneşti se deosebesc categoric de dialectul provinciei menţionate"; (4) caracterele româneşti sunt mult mai potrivite scrisului, deoarece „multe expresii din limba moldovenească nu pot fi redate cu literele ruseşti, iar literele ruseşti, pe care noi le folosim în locul celor româneşti, se pronunţă greşit, întrucât ele nu pot reda sunetele moldoveneşti". Starîi nu ascundea că ţăranii moldoveni transnistreni nu înţelegeau limba literară română, ca o consecinţă a ruperii lor de la matricea culturală românească şi a înapoierii lor culturale. Pe lângă consideraţiile sale de ordin lingvistic, Starîi, ca şi partizan al revoluţiei mondiale, care visa să transfere capitala Republicii Moldoveneşti la Chişinău, va cere să se ţină cont de faptul că în şcolile din Basarabia se preda în limba română şi că populaţia de pe malul drept al Nistrului, în ansamblul ei, trecea printr-un proces de culturalizare românească care promitea să devanseze evoluţiile culturale din stânga Nistrului şi să se impună în caz de alipire a Basarabiei la autonomia Moldovenească. Starîi a afirmat categoric că „limba moldovenească nu poate fi renăscută, ea ca şi [limbă] literară sau ca şi [limbă] de largă folosinţă a decedat odată cu epoca Ecaterinei a II-a". El a dezavuat intenţia oponenţilor săi de a crea o limbă nouă, apreciind-o drept „o sarcină ignobilă şi peste puterile noastre" şi arătând că limba „este o creaţie a istoriei, economiei etc.", şi nu un act politic arbitrar. Este necesar şi oportun din considerente politice, opina univoc Starîi, „să luăm cursul spre românizare". În sprijinul punctului său de vedere, el a invocat, între altele, „raportul tov. român, Dic, în această chestiune", adresat comisarului Luminării publice al RSS Ucrainene[21].

Ostaş disciplinat al partidului, Starîi se declara gata să accepte orice decizie a instanţelor superioare, dar insista asupra selectării cadrelor pentru noua Republică Moldovenească, astfel ca acestea să fie unite nu numai prin disciplina de partid dar şi prin unitatea de vederi, inclusiv, în sfera politicii etnoculturale.

În raportul său în chestiunea limbii materne, Badeev a urmărit să demonteze toate argumentele lui Starîi şi să acrediteze ideea existenţei unei limbi moldoveneşti distincte de cea română. Raportul său este, probabil, una din primele atestări documentare, dacă nu chiar prima, prin care se pretinde o fundamentare rudimentară a existenţei limbii distincte moldoveneşti, aceasta punând începutul unei diversiuni etnoculturale de proporţii şi cu bătaie lungă. Logica argumentaţiei superficiale şi strâmbe a lui Badeev pleca de la constatarea că „limba română literară nu este înţeleasă de

[21] Acest raport al lui I. Dicescu-Dic nu a fost depistat în fondurile de arhivă.

moldovenii din Transnistria şi Basarabia". Nu era înţeleasă nu numai pentru că diferă de limba acestora, dar şi pentru că „limbile moldovenească şi română sunt două limbi aparte" şi chiar dacă au „rădăcini comune romanice" sunt „diferite una de alta ca şi rusa de ucraineană sau bielorusă". Nefiind filolog de meserie, ca şi Starîi, de altfel, Badeev nu distinge între graiuri sau dialecte, operând strict cu noţiunea de două limbi distincte şi încercând nişte paralele lingvistice mai familiare lui din spaţiul slav, dar irelevante pentru spaţiul cultural şi lingvistic românesc. El evită să vorbească despre făurirea unei limbi noi, intenţie reproşată de Starîi, punând accentul pe nevoia de dezvoltare a limbii moldoveneşti deja existente. Este curios că Badeev vorbeşte despre „limba literară română", dar nu se încumetă să vorbească şi despre „o limbă literară moldovenească", care, şi aici Starîi are dreptate, nu exista şi cu atât mai mult urma să fie creată din graiul vorbit la est de Nistru. În opinia lui Badeev, cele două limbi sunt distincte, deoarece au parcurs o evoluţie diferită: în timp ce limba română s-a împrumutat din limba franceză, cea moldovenească – adică cea vorbită de românii din Basarabia anexată la 1812 Imperiului Rus şi cei de peste Nistru – a preluat exclusiv rădăcini din limba rusă. Drept urmare, „ambele limbi s-au îmbogăţit cu cuvinte noi, ceea ce a dus la o şi mai mare înstrăinare a uneia de alta". Acolo unde s-a produs un fenomen de rusificare forţată lingvistică, deşi ţăranii basarabeni îşi vor conserva în mare măsură graiul ca reacţie la presiunile culturale de deznaţionalizare, Badeev constată existenţa unei limbi aparte moldoveneşti. Mai mult, el îşi exprima dezacordul cu „acei tovarăşi care sunt convinşi că cuvintele franceze românizate de intelectualitatea română trebuie impuse cu orice preţ maselor populare moldoveneşti care au moldovenizat aceleaşi [cuvinte], preluând rădăcinile ruseşti". Aici Badeev se produce deja în rolul de apărător al purităţii şi săraciei vocabularului unei limbi moldoveneşti de extracţie rusă, ceea ce nu putea să nu-i atragă simpatiile tovarăşilor suspuşi. Realizând, poate, şubrezenia tezelor sale şi că sarcina asumată îl depăşeşte, Badeev aruncă în joc argumentul-cheie: „În favoarea românizării limbii moldoveneşti putem să ne pronunţăm numai atunci când vom adopta punctul de vedere potrivit căruia moldovenii nu există ca naţionalitate aparte, dar există numai un singur popor român care trece acum printr-un proces de unificare naţională". Transferând disputa pe terenul lunecos al politicii naţionale, Badeev puncta apăsat şi lansa un avertisment greu la adresa lui Starîi. Pentru moment, el se va limita doar la afişarea temei centrale a dezbaterii, păstrând această armă pentru încăierările ulterioare. Urmărind să contracareze propunerea oponentului său privind „cursul spre românizare", el invocă starea de spirit antiromânească din gubernia Odessa şi din Basarabia, iar pentru a respinge propunerea de a se trece la grafia latină argumentează prin imperfecţiunea

alfabetului românesc, prin tradiţia „de 500-600 de ani" a scrisului chirilic, prin teama moldovenilor transnistreni „de România şi de Latină", prin faptul că puţinii moldoveni ştiutori de carte vor deveni analfabeţi dacă se va trece la literele româneşti. El nu a pregetat să speculeze teza cu privire la „boierii români" care-i românizau pe bieţii moldoveni basarabeni şi care „au scos din circuit alfabetul rusesc". O abordare emoţională speculativă, un truc ieftin dar impresionant, probabil, în acea epocă, care trebuia să reliefeze ataşamentul lui Badeev faţă de tradiţia scrisului chirilic, patriotismul său, să provoace o reacţie de respingere a alfabetului românesc şi să ascundă, în fond, inconsistenţa pledoariei sale.

Şi Starîi, şi Badeev operau cu noţiunea de „limbă moldovenească", acceptarea acestei denumiri fiind singurul punct împărtăşit în comun de cei doi, dar, dacă pentru primul aceasta însemna graiul vorbit pe malurile Nistrului, care trebuia să se alinieze prin procesul de educaţie, prin presă şi activitatea editorială etc., prin trecerea la grafia latină la limba literară română, pentru cel de-al doilea „limba moldovenească" era o limbă distinctă de limba română, care trebuia să-şi păstreze scrisul rusesc şi să se dezvolte exclusiv în albia culturii ruse.

Grinştein, cel de-al treilea personaj implicat în polemică, a afirmat într-un articol publicat în ziarul gubernial Odessa din 27 august că moldovenii din cuprinsul fostului Imperiu Rus „vorbesc o limbă care are circa 70% rădăcini romane (foarte apropiate de limba actuală română) şi până la 30% rădăcini slave" şi că „limbile română şi moldovenească sunt apropiate ca şi, de exemplu, rusa şi ucraineana". O teză reluată din paginile raportului lui Badeev. După care urma şi concluzia: „Întrucât moldovenii vorbesc o limbă aparte şi au particularităţile lor de trai este absolut firesc că aceste stări sufleteşti şi-au găsit expresie în cerinţele privind delimitarea lor în cadrul unei republici autonome". Noutatea adusă de Grinştein, după ce Badeev argumentase existenţa unei limbi moldoveneşti distincte de cea română, rezidă în „particularităţile de trai" ale „oamenilor muncii moldoveni".

Anume Grinştein a fost cel care a prezentat polemica în chestiunea limbii din sânul Comisiei Organizatorice în faţa Biroului Politic al CC al PC(b)U, formulând şi propunerile respective. Drept urmare, prin hotărârea din 19 septembrie Biroul Politic ucrainean a decis: „La promovarea politicii naţionale în RSSM să se ia cursul spre dezvoltarea limbii populare moldoveneşti", în baza alfabetului rusesc (chirilic)[22]. Conducerea supremă de partid dădea astfel câştig de cauză lui Grinştein şi Badeev, neacceptând nici una din propunerile formulate de Starîi.

Hotărârea Biroului Politic de la Harkov a fost atacată de Grupul Român

[22] AOSPRM, f. 49, inv. 1, d. 2, f. 1-2.

de Iniţiativă care a redactat o Notă, adresată la 22 septembrie CC al PC(b)R şi CC al PC(b)U. Secretarul Grupului, I. Dic, s-a edificat asupra deciziilor conducerii ucrainene în privinţa Republicii Moldoveneşti la o întâlnire cu secretarul CC al PC(b)U, Medvedev. Grupul de Iniţiativă reproşa „tovarăşilor ucraineni" faptul că prin formarea RSS Moldoveneşti urmăreau „să rezolve doar chestiunea Basarabiei, ocolind posibilitatea sovietizării României întregi, pe care istoria o poate pune", în timp ce ideea iniţiatorilor RSSM consta „în agitarea maselor muncitoreşti-ţărăneşti din întreaga Românie contemporană". Membrii Grupului au remarcat preocuparea „tovarăşilor ucraineni" de a confecţiona o nouă limbă literară maternă pentru moldovenii din Republica Moldovenească: „Tovarăşii ucraineni pleacă de la ideea că burghezia română va încerca să-şi extindă dominaţia şi asupra Moldovei Sovietice şi pentru a împiedica o asemenea posibilitate vor să creeze o limbă nouă din limba orală înţesată cu barbarisme, în care vorbeşte populaţia moldovenească din Ucraina". Şi aici poate fi răspunsul la întrebarea de ce Biroul Politic Ucrainean a dat curs ofertei lingvistice a lui Grinştein şi Badeev, respingând-o pe cea a lui Starîi: prin declararea şi confecţionarea unei limbi noi literare moldoveneşti, distincte de cea română, se urmărea construirea unei noi identităţi etnoculturale, la fel, distincte de cea română, pentru a contracara, pe de o parte, eventualele pretenţii ale „burgheziei române" asupra teritoriului din stânga Nistrului şi, pe de altă parte, pentru a pretinde alipirea Basarabiei, ca şi componentă pretinsă a aceleiaşi construcţii specifice identitare, la Republica Moldovenească, adică, la Ucraina Sovietică. Altfel spus, pentru Biroul Politic de la Harkov problema limbii materne a moldovenilor de la Nistru era mai mult decât o problemă lingvistică, sau, nu era de loc o problemă lingvistică, ea, înainte de toate, fiind o problemă politică care era privită prin prisma intereselor vitale specifice ale Ucrainei Sovietice. Prin urmare, şi soluţia formulată la această problemă nu putea să fie de natură lingvistică, ci eminamente politică, de natură să servească intereselor politice ucrainene în raport cu Statul Român, considerat un pericol la adresa securităţii Republicii Sovietice Ucrainene. Care erau sursele acestei optici? În primul rând, sindromul „cetăţii asediate" care genera temeri faţă de lumea de dincolo de „cortina sovietică" şi nevoia de autoapărare prin ştergerea oricăror afinităţi etnoculturale cu cei de pe partea adversă, reliefarea diferenţelor, impunerea unui construct original etnocultural cu scopul de autoprotecţie şi extindere, de defensivă dar şi de ofensivă, în acelaşi timp. Declaraţiile unor oameni politici români precum că românii se întind până departe la Est de Nistru vor fi supralicitate de către autorităţile de vârf ucrainene şi interpretate ca o manifestare a pretenţiilor teritoriale ale României, stimulând imaginarea şi adoptarea unei soluţii de răspuns antiromâneşti, în esenţă. În al doilea

rând, artizanii limbii literare moldoveneşti aveau la îndemână un material pre-existent: termenul „limbă moldovenească" nu era o invenţie recentă, având o largă circulaţie în spaţiul Pruto-Nistrean. Faptul că această limbă avea semnificaţia graiului vorbit de ţăranii moldoveni din Basarabia şi cei de peste Nistru nu avea nici o importanţă în ochii noilor făuritori ai culturii neaoşe proletare. Termenul putea fi uşor preluat, umplut cu un nou conţinut revoluţionar – cu „argourile" vorbite prin satele moldoveneşti semirusificate şi semiucrainizate şi, cu cât mai vulgarizată şi barbarizată semantic, fonetic şi morfologic, cu atât mai originală şi mai distinctă va fi noua limbă literară moldovenească! În al treilea rând, înşişi „tovarăşii români" de la Moscova au propus formarea unei „republici Moldoveneşti", ei înşişi au folosit noţiunea „limbă moldovenească" şi, atunci, de ce să se revolte când decizia luată dădea curs acestor propuneri?

În această situaţie, Grupul de Iniţiativă a trebuit să ia o atitudine principială şi tranşantă. El a calificat drept o eroare „presupunerea" „tovarăşilor ucraineni" în legătură cu planurile de extindere a dominaţiei române asupra Moldovei Sovietice, arătând că: (1) „poftele burgheziei române nu sunt condiţionate de consideraţiile despre limbă, dar de alte motive, astfel încât crearea unei limbi noi nu va servi drept barieră pentru aventura burgheziei române"; (2) „lupta nu se va da între două limbi, dar între două sisteme politice: sovietic şi burghezo-oligarhic; din punct de vedere dialectic, va învinge cel mai bun sistem, adică, sistemul sovietic". Semnatarii Notei recomandau cu toată claritatea „folosirea limbii române existente, literară şi mai dezvoltată, cu atât mai mult că între limba română şi graiul moldovenesc nu există nici o diferenţă". Ei atrăgeau atenţia asupra faptului că limba română a avut toate condiţiile pentru dezvoltare, devenind o limbă modernă, „în timp ce limba moldovenilor din Ucraina a rămas la aceeaşi treaptă de dezvoltare a graiului popular vorbit de ţărani 120 de ani în urmă, incluzând doar un şir de cuvinte slave". Cerinţa Grupului de Iniţiativă de trecere la limba română avea în vedere nevoia de înlăturare a consecinţelor deznaţionalizării moldovenilor din Ucraina de către autocraţia rusă. Totodată, din punct de vedere politic, iar ideea centrală a Grupului de la Moscova rămânea sovietizarea României întregi, folosirea limbii române în Moldova Sovietică urma să producă efecte mobilizatoare până departe de malurile Nistrului, în mijlocul României, demonstrând astfel „superioritatea sistemului sovietic ca şi instrument de renaştere naţională asupra sistemului burghez". Din aceleaşi considerente – culturale, sociale şi politice, dar fără a intra în detalii şi fără a se pronunţa pe marginea alfabetului chirilic, Grupul de la Moscova recomanda şi introducerea alfabetului latin, folosit în România. Toate măsurile de renaştere a limbii române şi de introducere a alfabetului latin în şcoala şi viaţa culturală din Republica

Moldovenească trebuiau să se realizeze treptat, conform unui plan aprobat de instanţele abilitate ucrainene.

Chestiunea Republicii Moldoveneşti era pentru iniţiatorii acestui proiect „nu numai o chestiune politică dar şi economică, deoarece numai consolidarea economică a Republicii o va putea transforma într-un centru politic atractiv pentru masele ţărăneşti din România, în special, din Basarabia". Ei recomandau luarea mijloacelor necesare în acest scop din tezaurul românesc sechestrat prin decretul Consiliului Comisarilor Poporului al Rusiei Sovietice, din ianuarie 1918, asupra căruia „moldovenii, ca parte a poporului român, au dreptul". Aceasta este prima luare de poziţie din partea Grupului de Iniţiativă pe marginea apartenenţei moldovenilor de la Nistru la poporul român, care trăda îmbrăţişarea unei concepţii naţionale româneşti, diametral opusă celei pe care încercau s-o inventeze şi s-o acrediteze Badeev, Grinştein etc.

În încheiere, membrii Grupului de Iniţiativă arătau că chestiunea Republicii Moldoveneşti interesa în de aproape Partidul Comunist din România şi cereau, în cazul în care CC al PC(b)R nu era de acord cu unele din consideraţiile prezentate, formarea unei Comisii speciale din care să facă parte şi reprezentantul PCdR la Comintern, Al. Bădulescu, şi secretarul Grupului de Iniţiativă, I. Dic, şi care să examineze în regim de urgenţă şi în detaliu toate chestiunile abordate în textul Notei din 22 septembrie.

Probabil, invitarea lui Dic la şedinţa Biroului Politic al CC al PC(b)R din 25 septembrie la care s-a discutat chestiunea Republicii Moldoveneşti este în legătură directă cu Nota Grupului de Iniţiativă, asupra poziţiei căruia, iar aici era vorba deja şi de Partidul Comunist din România, membrii Biroului Politic au urmărit să se edifice din prima sursă. Este lesne de presupus că la această şedinţă în centrul atenţiei s-a aflat chestiunea naţională: dacă Zatonski şi Grinştein se situau pe aceeaşi poziţie, Starîi era mai aproape de poziţia lui Dic în această chestiune. Dic a reiterat în faţa membrilor Biroului Politic consideraţiile Grupului de Iniţiativă în sfera politicii etnoculturale din viitoarea entitate Moldovenească. Acestea au fost susţinute de Cicerin, Manuilski şi Molotov şi „împotriva lor nu a putut sau nu a avut de obiectat nimic tov. Zatonski". Sau, poate că nu a dorit să se pronunţe deschis. Decizia Biroului Politic de a adopta „ca bază" propunerea CC al PC(b)U cu privire la formarea RSS autonome Moldoveneşti nu face nici o referire expresă la cursul noii entităţi în domeniul politicii naţionale, lăsând loc unor interpretări arbitrare. Dacă Dic şi Starîi vor pleca de la şedinţa Biroului Politic cu impresia că punctul lor de vedere a prevalat, Zatonski şi Grinştein vor putea interpreta neadoptarea unei hotărâri aparte într-un sens sau altul în chestiunea limbii şi alfabetului din RASSM drept rămânerea în vigoare a deciziilor Biroului Politic de la Harkov în această privinţă,

acordarea dreptului de mână liberă şi ca o invitaţie la perseverare.

Zatonski, ca şi reprezentant al autorităţilor de vârf ucrainene, avea, totuşi, ce spune în privinţa politicii naţionale din viitoarea Republică Moldovenească şi o va spune la câteva zile de la şedinţa Biroului Politic de la Kremlin, la sesiunea Comitetului Executiv Gubernial Odessa, din 27 septembrie. În discursul său la sesiune, consacrat, în special, delimitării populaţiei moldoveneşti de lângă Nistru în cadrul unei Republici autonome, el a lansat în premieră conceptul de „naţiune moldovenească". Zatonski vedea în aşa-zisa „mişcare" a moldovenilor în favoarea unei republici aparte o mişcare „pentru renaşterea naţiunii moldoveneşti", spre autodeterminare. În opinia sa, „naţiunea moldovenească" popula ambele maluri ale Nistrului, şi aceasta în condiţiile în care malul stâng al Nistrului nu a făcut parte nici odată din Principatul Moldovei, fiind o „naţiune" divizată, din cauza „ocupaţiei" române. Pentru a sublinia specificitatea noii „naţiuni" în raport cu naţiunea română, el insinua asuprirea naţională a moldovenilor de pe malul drept al Nistrului şi ataşamentul acestora faţă de Soviete: „România regală, ocupând ilegal Basarabia, asupreşte toate celelalte naţiuni, inclusiv, cea moldovenească care nu vrea să rămână sub puterea regelui român, dar tinde spre formarea unui stat Sovietic independent". După ce în primăvara anului 1924 Biroul Politic Ucrainean a considerat că moldovenii nu concurau nici pentru o regiune autonomă, dar, cel mult, pentru nişte raioane şi soviete sătesti naţionale, iată că în toamna aceluiaşi an moldovenii sunt ridicaţi deja la rangul de „naţiune"! O metamorfoză ameţitoare, dar de loc întâmplătoare, această schimbare de optică urmând să pregătească terenul pentru o nouă abordare conceptuală, în pas cu revendicările unor drepturi naţionale. Or, recunoaşterea existenţei unei „naţiuni" distincte presupune şi recunoaşterea unor drepturi largi naţionale, între care şi a dreptului la autodeterminare naţională până la secesiune. Această optică se va regăsi şi în rezoluţia în chestiunea naţională al celui de-al III-lea congres al Partidului Comunist din România care se angaja „să lupte cu hotărâre împotriva anexării violente a Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei şi Dobrogei şi să sprijine în chip practic lupta pentru eliberarea şi independenţa lor naţională".

Este relevant faptul că autorităţile sovietice revendicau dreptul la secesiune pentru moldovenii din cadrul Statului Român, dar nu vor recunoaşte acest drept şi moldovenilor din enclava autonomă de lângă Nistru.

Lansarea conceptului de „naţiune moldovenească" divizată, fără nici o tangenţă cu realitatea şi împotriva evoluţiilor etnoculturale ale moldovenilor, era o probă că autorităţile sovietice ucrainene încercau să descopere o nouă paradigmă cu ajutorul căreia să justifice nu numai apariţia autonomiei Moldoveneşti pe malul Nistrului, ci şi să camufleze pretenţiile lor asupra malului basarabean al bătrânului fluviu. Printr-o pretinsă unitate a

„naţiunii moldoveneşti" despărţită de malurile Nistrului[23] se urmărea dinamitarea unităţii Statului Român şi a naţiunii Române şi refacerea vechilor frontiere imperiale.

În Hotărârea din 12 octombrie 1924 a sesiunii a III-a Comitetului Executiv Central din toată Ucraina „Cu privire la formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti" se operează cu noţiunea de „popor moldovenesc", probabil, mai familiară audienţei decât cea de „naţiune", subliniindu-se că acesta este un popor divizat, deoarece „cea mai mare parte a poporului moldovenesc", din Basarabia, a fost subjugată de burghezia română. Societatea Basarabenilor de la Moscova, un proiect iniţiat de refugiaţii politici din Basarabia cu scopul de a ţine în şah autorităţile române, derulat sub controlul strict al organelor de partid, saluta formarea RASSM, în care vedea o manifestare a voinţei „naţiunii moldoveneşti" la autodeterminare, regretând, totodată, că „o altă parte a Moldovei, Basarabia, şi până în prezent este prinsă în strânsorile robiei şi negrului întuneric". Dar, deşi saluta formarea Republicii Moldoveneşti, Societatea Basarabenilor cerea „reunirea" Basarabiei cu Ucraina Sovietică, o lozincă care va fi „corectată" neamânat de către factorii politici responsabili prin cerinţa de „reunire" cu RASSM.

Punctul de vedere al oficialităţilor ucrainene în chestiunea autonomiei Moldoveneşti şi a Basarabiei a fost exprimat de A. Buţenko, Secretar al Comitetului Executiv Central din toată Ucraina, într-un articol publicat în oficiosul „Правда" („Adevărul"), din 18 octombrie. Enumerând localităţile moldoveneşti incluse în teritoriul RASSM, el preciza că acestea formau „numai o parte din teritoriul populat de moldoveni", cealaltă „parte considerabilă a muncitorilor şi ţăranilor moldoveni" aflându-se „încă sub jugul boierilor români care au ocupat Basarabia în perioada în care masele de oameni ai muncii din RSS Ucraineană duceau o luptă înverşunată împotriva contrarevoluţiei externe şi interne". Prin vocea reprezentantului său, CEC din toată Ucraina pretindea deschis că Basarabia „este o parte din teritoriul Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti". La Conferinţa sovieto-română de la Viena din martie 1924, precum şi în timpul negocierilor dintre Uniunea RSS şi România, reitera Buţenko, „noi am declarat, declarăm şi vom insista că Basarabia este o parte din teritoriul Uniunii RSS şi are o cultură comună cu poporul moldovenesc care în prezent îşi orânduieşte liber viaţa sa în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene".

Paradigma expusă de Buţenko va fi reluată şi tirajată de noile structuri

[23] A se vedea mai pe larg Mihail Bruhis, Rusia, România şi Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1940, Chişinău, Universitas, 1992, p. 151-157.

de conducere ale autonomiei Moldoveneşti. Comitetul Revoluţionar provizoriu al RASSM, întrunit într-o primă şedinţă solemnă la 9 noiembrie, a deplâns soarta amară a „narodului moldovenesc de ceia parte a Nistrului", unde se întinde şi „cea mai mare parte de teritoriu a republicii noastre". Prin prisma luptei de clasă, se va invoca adeseori şi grija faţă de soarta „proletariatului şi ţărănimii moldoveneşti", „o mare parte a cărora geme sub jugul boierimii Româneşti". Existenţa RASSM va deveni un element central în pariul propagandistic şi existenţial cu malul românesc al Nistrului, aceasta urmând „să demonstreze muncitorilor şi ţăranilor atât din Republică, cât şi din acea parte a Republicii care se mai află sub ocupaţia boierilor Români, – în ce mod poate fi dezvoltată economia naţională sub puterea Sovietică".

Polemica identitară a reizbucnit după ce Grupul de Iniţiativă Româno-Basarabean de la Moscova, dorind să fie atras la munca de edificare a Republicii Moldoveneşti, proiectul căreia îi aparţinea, a propus CC al PC(b)U o listă de candidaţi la funcţii responsabile în RASSM, între care Cotovski, Badeev, Starîi, dar şi Dic, Bădulescu şi alţii poziţia cărora în chestiunea limbii, grafiei, culturii naţionale, precum şi în chestiunea abordării de ansamblu a rolului şi perspectivelor autonomiei de la Nistru contraziceau punctul de vedere al lui Badeev, numit de Biroul Politic de la Harkov în fruntea Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b)U. La baza acestei liste, după cum specifica noul secretar al Grupului de Iniţiativă, A. Nicolau, a fost pus nu numai criteriul competenţei şi al ponderii politice a candidaţilor propuşi, dar şi s-a avut în vedere, în special, „modificarea politicii guvernului Român în Basarabia după declararea RASSM şi după recentele răscoale ţărăneşti de la Tatar-Bunar". Listele erau, însă, făcute cu mult timp în urmă de către preşedintele Comisiei Organizatorice, A. Grinştein, fiind avizate de Comitetul Gubernial Odessa şi aprobate de Biroul Politic Ucrainean care, între timp, a validat esenţa noii abordări conceptuale a chestiunii naţionale în RASSM. În acest sens, la 21 noiembrie Biroul Politic al CC al PC(b)U a revenit asupra chestiunii limbii materne a moldovenilor din RASSM, reconfirmând, în prezenţa preşedintelui Comitetului Revoluţionar provizoriu al autonomiei Moldoveneşti, Gr. Starîi, decizia sa anterioară în privinţa utilizării alfabetului chirilic. Însăşi propunerea Grupului de Iniţiativă a deranjat membrii Biroului Politic, care au expediat-o spre clarificare secretarului Comitetului Gubernial Odessa, Korniuşin, împreună cu noile autorităţi sovietice şi de partid moldoveneşti.

Pentru a respinge orice accedere a oponenţilor săi în funcţiile responsabile din RASSM, Badeev a evitat o discuţie punctuală, invocând în răspunsul pe marginea listei Grupului de Iniţiativă, adresat Biroului Politic, diferenţe principiale de optică între adepţii săi şi „tovarăşii români" asupra

chestiunii naţionale. El considera moldovenii „o ramură a rasei romane", care s-a dezvoltat de-a lungul timpului „pe linia influenţei culturii slave iar ulterior ruse", fapt care s-a reflectat asupra întregului lor „mod de viaţă". În tot acest interval, Basarabia a fost orientată economic spre portul Odessa şi spre pieţele de desfacere din Est, alipirea ei la România soldându-se cu o descreştere economică, ceea ce a generat nemulţumiri şi sociale, şi economice. Acestea erau motivele care, în opinia lui Badeev, justificau dreptul moldovenilor la autodeterminare naţională. „Din păcate, arăta acesta, tovarăşii români se situează pe un alt punct de vedere, şi anume [că]: moldovenii sunt o parte a poporului român, iar economia Basarabiei este strâns legată de România". În opinia sa, prezenţa a două puncte de vedere în mediul grupului de conducători ai RASSM „va paraliza inevitabil toată activitatea", rugând Comitetul Central al PC(b)U să ia o hotărâre „definitivă" în această chestiune de importanţă principială.

Biroul Politic Ucrainean a examinat chestiunea cu privire la „grupul basarabenilor" în şedinţa sa din 15 decembrie, raportor fiind secretarul CC, Em. Kviring, la care a fost invitat şi I. Dic. La propunerea lui Kviring, Biroul Politic a constatat existenţa „a două grupuri printre lucrătorii moldoveni – unul care acum se află, în temei, la Moscova şi care formează aşa-numitul grup de iniţiativă, cu orientare spre cultura română, şi altul – nucleul de bază al comitetului Regional şi al comitetului Revoluţionar al Republicii Moldoveneşti, cu orientare spre cultura popular-moldovenească". Considerând că prezenţa a două grupări „poate dăuna muncii", Biroul Politic şi-a confirmat sprijinul pentru activul de conducere din RASSM, a respins propunerile „tovarăşilor români" referitoare la componenţa Guvernului şi a solicitat expres CC al PC(b)R să desfiinţeze Grupul de Iniţiativă pentru formarea Republicii Moldoveneşti. Biroul Organizatoric al CC al PC(b)R va aproba decizia Biroului Politic de al Harkov în chestiunea „grupului basarabenilor" la 21 ianuarie 1925.

După acest verdict descurajant, Dic a trebuit să prezinte raportul „Despre cultura moldovenilor din RASSM"[24]. Punctul său de vedere, în fond, era cunoscut şi avea la bază recunoaşterea moldovenilor de pe malurile Nistrului drept parte componentă a poporului român, care, în urma parcursului lor istoric, au încremenit în nişte tipare etnoculturale pe care le moşteniră la momentul ruperii de comunitatea românească şi care de-a lungul timpului au fost supuşi unui proces de deznaţionalizare. El a supus unei critici aspre tentativele de a crea o nouă limbă literară moldovenească,

[24] Şi acest raport al lui I. Dic nu a fost depistat în fondurile de arhivă, dar tezele lui centrale se regăsesc în Memoriul său din 8 Ianuarie 1925 „Cu privire la construcţia culturală în Moldova Sovietică. Împotriva devierii rusificatoare sub drapelul sovietic".

aducând drept pildă de barbarizare a limbii mai multe mostre din paginile gazetei „Plugarul Roş". Cu grija la destinul populaţiei moldoveneşti dar şi cu gândul de a transforma Moldova Sovietică într-un model cultural şi economic atractiv pentru românii din Basarabia şi din România întreagă, Dic pleda în favoarea unui efort cultural recuperatoriu în baza limbii şi culturii române şi alfabetizării moldovenilor în grafia latină. În sprijinul concepţiei sale el a invocat atitudinea favorabilă în acest sens a mai multor instituţii din Ucraina, între care Comisariatul Luminării Culturale, Editura de Stat din Odessa, Secţia Moldovenească a învăţământului public din gubernia Odessa, Secţia Moldovenească a Comitetului de partid al guberniei Odessa, precum şi poziţia unei majorităţi a membrilor Comitetului Revoluţionar Moldovenesc.

Principalul lui oponent la şedinţa Biroului Politic a fost N. Skrîpnik, membru-supleant al BP al CC al PC(b)U, comisar al Justiţiei al Ucrainei Sovietice şi preşedinte al Consiliului Naţionalităţilor al CEC din toată Uniunea, cu care Dic se confruntase şi anterior. Skrîpnik taxase punctul său de vedere drept o expresie a unor „agenţi ai ideologiei burgheze româneşti", iar în şedinţa din 15 decembrie a declarat că „comuniştii români sunt nişte imperialişti specifici care urmăresc să exploateze poporul moldovenesc şi chiar să anticipeze chestiunea ... alipirii Moldovei Sovietice actuale la ... viitoarea Românie Sovietică".

În consecinţă, pentru a calma spiritele, Biroul Politic a cerut scurt Secţiei Agitaţie şi Propagandă a CC să examineze suplimentar chestiunea limbii moldoveneşti şi a grafiei.

Cu puţin timp înainte de această decizie, pe adresa lui Gr. Starîi parvenea o scrisoare din partea unui student al Sectorului Român al Universităţii Comuniste a Minorităţilor Naţionale din Vest de la Moscova, care semnala apariţia unui articol calomnios la adresa responsabililor din RASSM în foia de perete a Sectorului. Autorul articolului, studentul român Florian, reproşa comuniştilor basarabeni refugiaţi în URSS, că după ce au luat în glumă ideea formării unei Republici Moldoveneşti şi au pus piedici la realizarea acestui proiect, „toţi aventurierii din Basarabia, cărora le era ruşine să vorbească, să zicem, în limba „moldovenească", să vină şi să-şi propună serviciile Republicii". El acuza emigraţia basarabeană că prin declaraţiile publice precum că „moldovenii sunt o naţiune aparte", că nu ar avea nici o legătură cu poporul român, că „deosebirea dintre moldoveni şi români este aceeaşi ca dintre ucraineni şi ruşi" a urmărit să obstaculeze şi să devieze esenţa proiectului Republicii Moldoveneşti. Toate aceste luări de poziţii prin care se urmărea să se dea „o altă înfăţişare fundamentală formării Republicii" ilustrau teama emigranţilor basarabeni de pătrunderea elementelor comu-

niste din România în conducerea Republicii Moldoveneşti, intenţiile acestora de căpătuială personală pe contul accederii în funcţiile de răspundere ale noilor structuri administrative. În concluziile sale, Florian reitera ideile de bază ale Grupului de Iniţativă: (1) formarea Republicii Moldoveneşti trebuie să devină un avanpost pentru ofensiva asupra României şi (2) noii entităţi trebuie să i se redea un caracter, „mai mult sau mai puţin, românesc", pentru a contrapune „două regimuri ale unuia şi aceluiaşi popor" şi pentru ca ţărănimii din Basarabia şi România să i se ofere ocazia „să vadă şi să judece cum trăiesc fraţii ei de peste Nistru".

Subiectul articolului din foia de perete a Sectorului Român a fost în centrul atenţiei şedinţei închise a Biroului Comitetului Regional Moldovenesc, din 30 decembrie, la care acesta a fost calificat ca fiind îndreptat spre discreditarea Republicii Moldoveneşti, în ansamblu, şi cu scopul subminării autorităţii responsabililor din cadrul Comitetului Revoluţionar şi al Comitetului Regional de partid. Biroul a cerut Comitetului Central să transmistă această chestiune Comisiei de Control, apreciind atacul respectiv ca fiind orientat „împotriva hotărârii CC despre cursul spre moldovenizare şi ca un moment de zâzanie din partea conducătorilor sectorului Român".

Mai întâi, cazul „Florian" a fost discutat la adunarea studenţilor şi cadrelor didactice ale Sectorului Român, apoi la şedinţa Biroului celulei PC(b)R de la Universitatea Comunistă a Minorităţilor Naţionale din Vest, din 12 februarie 1925. Cu acest prilej s-a constatat că între comuniştii români şi basarabeni existau divergenţe acute în privinţa politicii naţionale din autonomia Moldovenească: „În timp ce primii neagă existenţa unei naţiuni şi a unei limbi Moldoveneşti distincte de cea română, insistă asupra orientării întregii munci culturale în RSSM spre limba română şi asupra introducerii alfabetului latin, după cum şi asupra formării aparatului sovietic şi de partid cu lucrători români, cei de-ai doilea insistă că moldovenii sunt o naţiune aparte de cea română, cu o limbă aparte, considerând necesar să [se] ţină cursul spre dezvoltarea unei culturi moldoveneşti, în baza grafiei chirilice /caracterelor ruseşti/". Acuitatea polemicii dintre cele două tabere era pusă în legătură cu situarea CC al PC(b)U „pe poziţia a doua, moldovenească". Majoritatea lectorilor Sectorului Român, invitaţi la discuţie, au condamnat tonalitatea articolului lui Florian, dar şi-au arătat sprijinul faţă de primul punct de vedere - cel „românesc".

Cazul a fost raportat membrului Comitetului Executiv al Cominternului, I. Piatniţki, care a transmis dosarul spre examinare lui Al. Bădulescu, referentul PCdR pe lângă Comitetul Executiv al Internaţionalei a III-a, care, la rândul său, a pus problema în discuţia grupului român de pe lângă Comitetul de partid Moscova. Deşi Piatniţki a cerut să se limiteze la admonestarea „acuzatului" Florian şi să nu se ajungă la implicarea Comisiei Centrale de Control a PC(b)R în acest dosar, Biroul UCMNV, „nepătrunzând în miezul esenţei divergenţelor apărute între tovarăşii români şi basarabeni în chestiunea politicii în RSS Moldovenească", a cerut excluderea lui Florian dintre studenţii Universităţii şi trimiterea lui pentru „călire proletară" la munca de jos. Biroul de partid a imputat şefului Sectorului, Chioran, membru al Grupului Român de Iniţiativă, pierderea controlului ideologic asupra colegiului redacţiei, iar la 16 februarie CCC a aprobat această decizie. Mai mult decât atât, ulterior se va lua decizia ca începând cu anul de studii 1926 Sectorul Român al Universităţii să fie divizat în două sectoare aparte: român şi moldovenesc.

Cu toate că Biroul Politic al CC al PC(b)U a decis să reexamineze chestiunea limbii şi alfabetului din RASSM, la 20 decembrie 1924 Conferinţa I-a a organizaţiei Regionale Moldoveneşti a PC(b)U se angaja să promoveze ferm hotărârea CC „despre egalitatea celor trei limbi (moldovenească, ucraineană şi rusă - n. a.) şi despre trecerea treptată la limba populară moldovenească pe înţelesul tuturor". În condiţiile în care evoluţiile în sfera chestiunii etnoculturale din autonomia Moldovenească păreau să intre pe un făgaş ireversibili, I. Dic, urmărind, probabil, să anticipeze o nouă decizie a Biroului Politic Ucrainean, a redactat la 8 ianuarie 1925, un Memoriu „Cu privire la construcţia culturală în Moldova Sovietică. Împotriva devierii rusificatoare sub drapelul sovietic", în 40 de copii, pe care l-a adresat unor membri marcanţi ai Birourilor Politice de la Moscova şi Harkov, ai CE al IC, unor comisari ai poporului din URSS, RSFSR şi RSSU, unor responsabili ai structurilor sovietice şi de partid din RASSM, între care Starîi şi Badeev.

Militantul român aborda chestiunea construcţiei culturale în RASSM ca o sarcină esenţială şi ca sens al existenţei „acestui stat pitic", de soluţionarea căreia depindea extinderea influenţei Sovietice nu numai în perimetrul acestei entităţi, dar şi departe de hotarele ei. În acest sens Dic amintea că formarea RASSM are „o mare importanţă internaţională" sau „mai mult internaţională, decât internă". Prin decizia de a forma Republica Moldovenească, considera Dic, instanţele de partid au aprobat şi consideraţiile Grupului de Iniţiativă al comuniştilor români, expuse în Memoriul din 4 februiarie, potrivit cărora „RSSM trebuie să fie o sursă de diseminare a influenţei revoluţionare în Basarabia şi România" şi prin intermediul acestei „tinde a Balcanilor şi a Europei Centrale", în caz de o scânteie revoluţionară, „să molipsească toate ţările Balcanice". Consolidarea sau, dimpotrivă, compromiterea influenţei Sovietice în România şi în Balcani era privită în funcţie de modalitatea soluţionării problemelor culturale şi ale construc-

ţiei sovietice în nou formata Republică. El cerea Partidului bolşevic să stea ferm în continuare pe terenul acestor consideraţii în activitatea culturală din RASSM, averizând că, din punct de vedere dialectic, „greşelile noastre culturale aici se pot transforma în înfrângerile noastre politice acolo".

Reflecţiile lui Dic privind rolul de „virus cominternist" al RASSM care trebuia să atace prioritar edificiul imperialismului balcanic cădeau într-un context în care vârfurile comuniste, Secretarul General, I. Stalin, în speţă, încercau la sfârşitul anului 1924 o modificare de optică asupra sarcinilor revoluţiei mondiale, cuvântul de ordine devenind concentrarea asupra construcţiei socialismului în Ţara Sovietelor, înainte de toate. Nu se poate ca lectorul unor instituţii de învăţământ superior de la Moscova să nu fi fost la curent cu aceste iniţiative ale conducerii de partid, mai curând, neacordându-le importanţa necesară şi minimalizându-le perspectivele de implementare, cu toate ce aceste modificări de natură conceptuală se vor proiecta tot mai mult şi asupra proiectului autonomiei de la Nistru, deturnându-i esenţa originară.

Impardonabil pentru un simplu membru de partid, Dic a atacat frontal Biroul Politic al CC al PC(b)U, acuzându-l deschis de luarea unei hotărâri eronate în chestiunea construcţiei culturale din RASSM, în măsură să producă consecinţe devastatoare pentru destinul mişcării revoluţionare din România, şi de pierderea din vedere a perspectivelor revoluţiei mondiale. Eroarea fundamentală a Biroului Politic consta în aceea că „a încercat să-i separe în mod artificial pe moldoveni de români şi nu a apreciat just perspectivele revoluţionare pentru a stabili încotro trebuie să îndrepte cursul". Această greşeală a conducerii politice ucrainene, era de părere Dic, a fost comisă „numai pentru că Biroul Politic a fost indus în eroare în sensul propriu [al cuvântului] de acei tovarăşi cărora el le-a încredinţat soluţionarea acestei probleme", aceştia fiind nimeni alţii decât oponenţii săi din Comisia Organizatorică – Grinştein şi Badeev, dar şi, probabil, unii responsabili de la Odessa, între care, în primul rând, secretarul Comitetului Gubernial de partid, Korniuşin. Dic îl va include printre cei care promovau o abordare „revoluţionar-inoportună" în sfera construcţiei naţionale din RASSM şi pe membrul-supleant al Biroului Politic, Skrîpnik. Totalizate, cauzele adoptării unei abordări greşite de către conducerea de la Harkov erau, în opinia sa, trei la număr: (1) inducerea în eroare a Biroului Politic de către unii responsabili din teritoriu; (2) însuşirea unor raţionamente neconforme cu adevărul; (3) nerealizarea faptului că chestiunea construcţiei culturale în RASSM era, înainte de toate, o chestiune politică a mişcării revoluţionare internaţionale. Împletirea acestora – toate de natură voluntară – au condus la comiterea unui delict istoric şi etnocultural.

Dic a insistat pe larg asupra unui asemenea tip de raţionament precum temerea unor „tovarăşi ucraineni" că formarea RASSM putea deveni „un atu pentru întărirea prezenţei române în Basarabia şi chiar pentru pretenţiile ei la anexarea ulterioară a Moldovei Sovietice". Recunoscând că „aici un oarecare pericol există", el va arăta cum din nişte consideraţii corecte se pot trage concluzii greşite sau se poate pretinde chiar o întreagă „teorie rusificatoare". Noua teorie, apărută „cu ceva timp în urmă" prin contribuţia „tovarăşilor numiţi", pretindea că „moldovenii şi românii ar fi, ca şi cum, două naţionalităţi diferite, aproximativ, ca ucrainenii şi ruşii". Cei care se încumetau să conteste această „teorie suptă literalmente din deget", afirmând că „moldovenii şi românii formează un singur popor", erau acuzaţi că „joacă în raport cu moldovenii acelaşi rol naţional-şovin [pe care-l joacă] unii tovarăşi [veliko]ruşi în raport cu ucrainenii". Tovarăşii ucraineni „care au avansat această teorie păguboasă", sublinia Dic, „demonstrează înainte de toate propria lor ignoranţă istorico-ştiinţifică". Noii „teoreticieni" nu erau în stare să invoce nici o sursă istorică în sprijinul „teoriei" lor, depăşindu-i prin tupeul lor mistificator pe toţi autorii ruşi cunoscuţi care au scris despre moldoveni (Leon Casso, M. Florinski, Berg sau Miliukov): „Îi întrebăm, pe ce se bazează avansând această teorie ridicolă? Să ne arate măcar o singură sursă care ar confirma teoria lor. Noi, bineînţeles, nu facem trimitere la istoricii români (deşi această referinţă era deja o trimitere la surse – n. a.) care în ultimele săptămâni, în legătură cu formarea RASSM, au publicat documente incontestabile care demonstrează neadevărul concepţiilor „teoreticienilor" noştri". El le reproşa oponenţilor săi intenţia de izolare a moldovenilor din Ucraina de moldovenii din spaţiul românesc şi de agravare a diferenţei „dintre două părţi ale unui întreg", turnând astfel apă la moara burgheziei române. Sesizând vulnerabilităţile noii „teorii", aceasta a şi declarat că în Ucraina Sovietică exista un număr neînsemnat de moldoveni şi că formarea RASSM era numai „un truc bolşevic", „o manevră stângace a imperialismului moscovit".

Arătând cum s-au instalat de-a lungul istoriei moldovenii pe malurile Nistrului, Dic a formulat tranşant „adevărul despre moldoveni": „Noi susţinem că moldovenii din Transnistria şi din Ucraina aparţin aceluiaşi popor care trăieşte sub acelaşi nume în Basarabia, în Moldova românească (dintre Prut şi Carpaţi) şi în Bucovina de Sud". Şi concluziile sale în raport cu burghezia română erau altele: „considerându-i pe moldoveni drept un singur popor cu poporul României, vrem să batem burghezia română cu propria ei armă". Dic şi tovarăşii urmăreau să spulbere „aureola burgheziei române" de făuritoare a unităţii naţionale a românilor, punând accentul pe conjunctura europeană creată de revoluţia rusă, şi să demonstreze că

„sistemul sovietic asigură mai bine decât burghezia interesele naţionale, [făcând] să crească în prezent forţele revoluţionare şi tendinţele care mocnesc în România burgheză".

Totodată, Dic tindea să le ofere „tovarăşilor ucraineni" nişte argumente teoretice imbatabile pentru a putea riposta unor eventuale pretenţii teritoriale româneşti, însă, scopul său rămânea acelaşi – de a-i face să renunţe la „teoria" lor păguboasă despre identitatea moldovenilor. El a arătat că România există sub acest nume de la 1861 şi că această denumire a Statului Român „este o denumire politică, teritorială, dar nu etnografică". Iar, „întrucât Basarabia şi Moldova noastră Sovietică nu au participat de loc la actul de edificare politică a României actuale /la fel şi Bucovina, şi Transilvania/, noi avem tot dreptul să considerăm că [din punct de vedere] politic moldovenii nu sunt români, deşi [din punct de vedere] etnografic ei aparţin unuia şi aceluiaşi popor care trăieşte până în ziua de astăzi sub denumirea de moldoveni de la Nistru şi până la Carpaţi". Prin afirmaţia că din punct de vedere „politic" moldovenii nu erau români, Dic sugera mai curând că moldovenii de la Est de Prut au fost privaţi un timp de posibilitatea de a participa ca şi cetăţeni români la viaţa şi construcţia politică din Statul Român, judeţele din Sudul Basarabiei participând, totuşi, la procesul de făurire a României moderne. Însă, el va omite să spună că aceştia s-au inclus plenar în viaţa României imediat după Unirea de la 1918, astfel că la 1924 moldovenii din Basarabia se încadraseră deja într-un amplu proces de integrare social-economică, culturală şi politică în sânul societăţii şi Statului Român. Atunci când afirmă că „etnografic" moldovenii sunt români, Dic era pe deplin conştient de faptul că poporul român s-a format cu mult înaintea Statului Român. Indiscutabil, prin apartenenţa „etnografică" a moldovenilor la unul şi acelaşi popor român el avea în vedere apartenenţa lor etnică la corpul naţional românesc. Pe scurt, în opinia sa, moldovenii din Basarabia şi RASSM trebuiau „să ocupe în raport cu România actuală /până la revoluţia socială din această ţară/ aproximativ aceeaşi poziţie juridico-politică [pe care o ocupă] austriecii în raport cu Germania sau elveţienii de origine germană, italiană şi franceză în raport cu Germania, Italia şi Franţa, sau vallonii şi flamanzii din Belgia faţă de Franţa şi Olanda, sau statele Americane de Nord şi de Sud faţă de fostele lor metropole – Anglia, Spania şi Portugalia".

Expunând această poziţie, Dic avea în vedere nu numai să taie unele „posibile pofte imperialiste ale României burgheze", ci şi, dimpotrivă, „în condiţii propice, să trecem noi înşine în ofensivă şi [la] activism politic". Pentru el era important să continue lupta cu România „nu pe linia luptei între două naţionalităţi, dar pe linia luptei între două sisteme politice".

Dic lua în derâdere convingerile unor marxişti sovietici precum că „dacă, să zicem, vom recunoaşte că moldovenii nu sunt români, prin aceasta ne vom asigura împotriva poftelor burgheziei române". Convingerea sa era că eventualele pretenţii ale burgheziei române vor fi temperate, în realitate, „de forţa în creştere a URSS, de ponderea ei în politica internaţională, de baioneta ostaşului roşu şi, în special, de sovietizarea autentică a Moldovei Sovietice" – toţi aceşti factori, mai puţin ultimul, vor facilita anexarea Basarabiei la URSS în 1940.

El anticipa un tablou trist în cazul în care se va da curs „teoriei" şi concluziilor oponenţilor săi în sfera construcţiei culturale sovietice din RASSM. Militantul român a reliefat, în special, consecinţele reprobabile ale acestui proces asupra evoluţiilor din România şi asupra autorităţii PCdR, căruia i se va aplica astfel o lovitură teribilă. În afară de aceasta, menţiona Dic, dacă se vor accepta tezele oponente, „am renunţa benevol la crearea unui cap de pod trainic şi a unui nucleu pentru sovietizarea întregii Românii şi nu numai a Basarabiei din Moldova Sovietică". Or, după o eventuală „reunire" a Basarabiei, care trecea printr-un proces de culturalizare românească, cu RASSM, moldovenii dintre Prut şi Nistru se vor dovedi mai culţi decât cei din „actuala Moldovă Sovietică", astfel că moldovenii basarabeni vor exercita o presiune culturală asupra celor din autonomia Moldovenească, şi nu invers.

La timpul respectiv, Dic a expus toate aceste consideraţii pe marginea noii „teorii" „principalului reprezentant al devierii rusificatoare, tov. Skrîpnik". Drept răspuns, acesta a acuzat comuniştii români de „naţional-şovinism" şi de „deviere imperialistă". Respingând categoric „acuzaţiile goale" ale lui Skrîpnik şi arătând că declaraţiile acestuia erau dominate de emoţii, Dic a formulat o ripostă pe cât de sarcastică, pe atât de dură: „Nu, noi nu suferim de „devierea imperialistă", pur şi simplu, tov. Skrîpnik s-a apucat de o treabă în care nu pricepe nimic. Bineînţeles, nu fiecare membru de partid sau chiar membru al CC al partidului este obligat să cunoască câte ceva despre moldoveni, însă, preşedintele Consiliului Naţionalităţilor al URSS este dator să cunoască asta, dacă s-a apucat de această treabă, şi să nu inducă partidul în eroare".

Dic nu găsea o exlicaţie plauzibilă pentru validarea de către Biroul Politic al CC al PC(b)U a acestei teorii „revoluţionar-inoportune", decât numai sub influenţa „teoriei cavalereşti a tov. Skrîpnik". Împrejurările, însă, care au determinat apariţia acestei „teorii" puteau fi mai complexe, comisarul Skrîpnik fiind pentru moment doar coordonatorul şi responsabililul cu promovarea ei. În realitate, calculul şi interesul politic al conducerii Ucrainei Sovietice în raport cu teritoriul românesc din dreapta Prutului erau cele

care au validat această elaborare pretins „teoretică".

Prin demersul său Dic solicita CC al PC(b)R să revizuiască hotărârea Biroului Politic Ucrainean privind construcţia culturală din RASSM, rugând „tov. ruşi şi ucraineni să ne ajute să deşteptăm forţele revoluţionare aţipite din România înseşi".

După ce a prezentat aspectele politice ale problemei, Dic a formulat o serie de propuneri în privinţa grafiei, limbii şi culturii din RASSM.

El a propus trecerea graduală, în câteva trepte, la „grafia latină" ca veşmânt ortografic firesc al limbii materne a moldovenilor. Apoi, a invocat iarăşi o serie de consideraţii de natură politică, care, probabil, în atmosfera anilor '20 ai secolului XX şi într-o polemică eminamente ideologică şi politică erau inevitabile şi absolut necesare. Între acestea – nevoia de omogenizare a proceselor culturale de pe ambele maluri ale Nistrului, limba română fiind deja limba de studiu în şcolile din Basarabia, posibilitatea de a difuza literatura propagandistică editată în RASSM cu alfabetul latin şi în România, grafia latină ca purtătoare a progresului civilizaţional etc. Limba rusă urma să se predea ca obiect de studiu obligatoriu în şcolile din RASSM. Dic nu va insista direct asupra trecerii la alfabetul românesc, preferând, din considerente tactice, să utilizeze noţiunea de „grafie latină", însă, esenţa demersului său viza clar renunţarea la literele chirilice şi însuşirea scrisului românesc.

În demersul său, Dic puncta apăsat că „limba moldovenească este limba română sau, invers, limba română este limba moldovenească, şlefuită ştiinţific şi literar". La Est de Nistru nu numai că nu s-a dezvoltat o limbă aparte moldovenesacă, dar şi limba vorbită de moldovenii stabiliţi acolo a degradat, ea find împărăginită cu diverse barbarisme provenite din limbile rusă, ucraineană, idiş etc., încât fiecare sat moldovenesc îşi avea „limba" sa, adică, argoul său". Evident, o asemenea limbă nu era indicată pentru dezvoltarea culturii moldovenilor. În aceste condiţii limba se confrunta cu o adevărată dilemă: fie rusificarea ei completă, fie românizarea, prin aceasta avându-se în vedere epurarea limbii de barbarisme. Dic pleda pentru „epurarea limbii moldoveneşti" şi îmbogăţirea ei din tezaurul cultural al limbii române, limba scriitorilor moldoveni, tot aşa „după cum şi tovarăşii ucraineni şi ruşi folosesc, respectiv, tezaurele lor culturale, în particular, cum tovarăşii ucraineni folosesc limba galiţiană". Din punct de vedere politic, adăparea limbii „moldoveneşlti" din adâncurile tezaurului limbii române era o oportunitate pentru a o exploata „ca un instrument de propagare a influenţei sovietice şi comuniste în România întreagă". Şi, ceea ce era deosebit de important, menţiona Dic, „noi nu avem la dispoziţie nici timp şi nici forţe culturale pentru „crearea" unei noi limbi şi literaturi", care, după cum arătase

anterior Grupul Român de Iniţiativă, este un rezultat al evoluţiilor culturale istorice. Experimentul „revoluţionar" din paginile gazetei „Plugarul Roş" de a amesteca la întâmplare cuvintele din limba rusă, franseză sau română, prin desconsiderarea oricăror reguli gramaticale, sintaxice şi morfologice s-a soldat cu confecţionarea unei monstruozităţi lingvistice – pretinsa limbă „Moldovenească", pe care nimeni nu o înţelegea. Dic le reproşa responsabililor din RASSM că „nu cunosc limba şi cultura moldovenească, din simplul motiv că au frecventat vechea şcoală rusească, unde s-au rusificat", cerând „atragerea comuniştilor români la munca şi construcţia culturală din Moldova Sovietică", pentru a îndrepta starea de lucruri.

Abuzurile în materie de construcţie culturală ale „deviaţioniştilor rusificatori" mergeau până la intenţiile de a crea „o nouă cultură moldovenească". Şi iarăşi Dic a încercat să se servească de un argument marxist pentru a respinge un asemenea proiect: modul de producţie rudimentar şi mica producţie a ţăranilor moldoveni nu putea da naştere unei noi culturi moldoveneşti. Recomandarea sa era alta: „Dacă nu dorim să ne ocupăm, pur şi simplu, cu mistificările „roşii", trebuie să ne antrenăm într-o altă muncă, mai puţin răsunătoare, dar mai preţioasă şi istoriceşte utilă: Noi trebuie să luăm cultura românească şi s-o sovietizăm, să-i injectăm spiritul comunist, sovietic şi revoluţionar şi astfel s-o facem corespunzătoare necesităţilor culturale ale Moldovei Sovietice. Altfel spus, noi propunem să facem în Moldova aceeaşi muncă nobilă pe care tovarăşii ruşi au făcut-o cu cultura şi literatura naţională rusă, [iar] tovarăşii ucraineni – cu limba şi cultura galiţiană".

Prin demersul său, mai mult sau mai puţin pe cont propriu, dar care reflecta, în fond, un punct de vedere mai larg atât din interiorul emigraţiei române de la Moscova, cât şi din mijlocul conducerii PCdR, Dic se angaja într-o adevărată bătălie pentru limba şi cultura românească, pentru drepturile naţionale ale moldovenilor de la Nistru, pentru dreptul acestora de a face parte din poporul român şi de a se numi români, aşa cum s-au numit din cele mai vechi timpuri. El a încercat să îmbine ideologia marxistă şi aderenţa sa la ideea revoluţiei mondiale cu ataşamentul său sincer faţă de valorile naţionale româneşti, mizând, în naivitatea sa, pe compatibilitatea acestor crezuri ale sale. Aritmetica alb-roşie, reducţionistă şi vulgară a bolşevismului, însă, va da peste cap acest calcul al său, servindu-i decepţie după decepţie şi aplicându-i lovituri dintre cele mai dure şi, cu toate acestea, militantul român nu va dezarma, ducând această luptă a sa până la sfârşit.

Biroul Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b)U s-a pronunţat pe marginea Memoriului lui Dic în şedinţa sa din 27 ianuarie, când a califi-

cat toate luările lui de atitudine, începând cu primul discurs în faţa Secţiei Moldoveneşti de pe lângă Comitetul Gubernial Odessa şi încheind cu Memoriul său, ca fiind orientate spre aţâţarea zâzaniei şi cu scopuri exclusiv carieriste. Biroul a pus în faţa secretarului Comitetului Regional de partid, Badeev, sarcina de a da riposta necesară lui Dic şi a cerut CC al PC(b)U să pună capăt polemicii şi persecuţiilor din partea „tovarăşilor români" împotriva conducerii RASSM şi împotriva cursului autorităţilor regionale de partid, confirmat de Biroul Politic de la Harkov[25]. La şedinţă, după cum se vede, a fost aprobat şi răspunsul lui Badeev, care, de asemenea, este datat cu 27 ianuarie[26].

Memoriul lui Badeev, „ca răspuns tov. Dic", este adresat secretarului CC al PC(b)R, V. M. Molotov.

Înainte de a intra în miezul polemicii, Badeev recurge la un gest ideologic prin care urmărea să descalifice şi să compromită din capul locului reputaţia oponentului său: „sforţările literare şi insinuările lui Dic" exprimau starea de spirit şovină a unei părţi a emigraţiei române din URSS şi aduceau „a rămăşiţe putrede de social-democraţie românească". Odată pus acest stigmat ideologic, restul erau detalii.

Dacă Dic şi-a luat în ajutor istoria pentru a demonstra inepţiile „noii teorii" cu privire la identitatea moldovenilor, Badeev, pentru a-şi justifica teza precum că „moldovenii nu sunt români şi românii nu sunt moldoveni", va apela la vocea tuturor moldovenilor de lângă Nistru şi din Transnistria, care, „cu excepţia social-trădătorilor din fostul Sfat al Ţării, agenţilor burgheziei române et Com.", ar fi împărtăşit aceeaşi părere. Însă, va da din deget liderul de la Balta, „să examinezi istoria cu ochii profesorului român Iorga, aşa cum face Dic, este de neiertat nu numai pentru un lector al instituţiilor de învăţământ superior de la Moscova, dar, în genere, pentru un comunist". El va pune pe tapet propriile sale „argumente istorice", principalul dintre care era că procesul de formare a naţiunii române începe atunci când Basarabia era deja smulsă şi încorporată Imperiului Rus, astfel că „moldovenii din Basarabia şi Ucraina nu au luat parte la procesul de formare a naţiunii române". Va continua arătând că modul capitalist de producţie şi societatea burgheză s-au cristalizat atunci când moldovenii de pe o parte şi alta a Prutului erau cuprinşi între frontiere de stat diferite. În a doua jumătate a sec. XIX cultura naţională românească s-a occidentalizat, în special, prin intermediul culturii franceze, iar moldovenii din Basarabia şi de la Est de Nistru „au trecut prin procesul de fărămiţare burgheză a feodalismului şi de afirmare a culturii burgheze exclusiv sub influenţa Rusiei şi a Ucrai-

[25] AOSPRM, f. 49, inv. 1, d. 88, f. 8.

[26] О. С. Галущенко, Борьба между румынизаторами и ..., стр. 66.

nei". Aici Badeev reia o teză centrală, atacată şi de Dic în Memoriul său, şi care sună astfel: moldovenii de la Est de Prut nu sunt români pentru că la momenul formării Statului Român şi al naţiunii române ei erau în afara României. Într-adevăr, populaţia moldovenească din Basarabia nu a luat parte direct la procesele politice, social-economice şi culturale de fermentare a identităţii naţionale româneşti în a doua jumătate a sec. XIX – începutul sec. XX, deşi indirect şi în pofida opreliştilor Ohranei ţariste limba şi cultura română modernă îşi vor croi drum în spaţiul pruto-nistrean[27]. Pe de altă parte, această populaţie nu va fi atrasă, decât periferic, la procesele de modernizare a Imperiului Rus. Badeev, însă, nu este omul care să ţină cont de nuanţe, de argumentele oponentului său sau să privească istoria cu „ochii lui Iorga" despre care, în fond, ce putea şti?... Poate că nu atât din ignoranţă, cât din nevoia de a lovi într-o Românie care a îndrăznit să calce „vechile" frontiere ale Imperiului Rus şi de a se pune astfel în serviciul intereselor de preamărire ale Revoluţiei ruse şi ucrainene, de a-şi demonstra loialitatea politică şi utilitatea pentru proiectul revoluţiei mondiale. Ceea ce nu pare să înţeleagă Badeev et Co. este că înaintea naţiunii române a existat poporul român care a dat naştere Statului şi naţiunii Române moderne şi a păstrat vie ideea de unitate naţională şi că românitatea moldovenilor este mult mai veche decât Statul Român modern, încât şi la 1812, şi înainte sau după acest an dramatic, moldovenii de la Est de Prut au fost şi au rămas parte a poporului român. După 1861 acest popor nu putea să dispară – dacă în România el a găsit toate condiţiile pentru o structurare evolutivă la nivel de naţiune modernă, în Basarabia ţarilor, unde nimic din acestea nu puteau să existe, el s-a autoconservat drept reacţie la politicile de deznaţionalizare şi rusificare, încât la 1918 se vor întâlni nu două naţiuni, după cum pretindeau „teoreticienii" de la Balta, ci modernitatea şi premodernitatea românească, cea din urmă având de recuperat un handicap istoric. Este de remarcat că, spre deosebire de raportul său în chestiunea limbii din august 1924 în care arăta că limba moldovenească îşi datorează specificitatea limbii şi culturii ruse, de această dată Badeev susţine că „absorbind o parte a ucrainenilor, moldovenii din Basarabia şi Ucraina au transformat în maniera lor cultura ucraineană, astfel, îndepărtându-se tot mai mult prin limba, cultura şi chiar şi prin individualitatea lor de rădăcina românească comună". Limba moldovenilor nu ar fi, deci, decât o clonă a limbii ucrainene. El vorbeşte din abundenţă despre o Ucrainã care ar fi existat încă din momentul anexării Basarabiei la Imperiul Rus şi care ar fi exercitat o influenţă definitorie asupra profilului etnocultural al populaţiei

[27] A se vedea mai pe larg Gheorghe Negru, Ţarismul şi mişcarea naţională a românilor din Basarabia, Prut Internaţional, Chişinău, 2000.

moldoveneşti. Ceea ce este un non-sens, ştiindu-se că statalitatea Ucraineană modernă apare abia pe la 1917, iar naţiunea ucraineană urma să devină un proiect finit al sec. XX. Scopul său era, însă, să acrediteze cu orice preţ ideea existenţei unei „naţionalităţi" moldoveneşti aparte, „cu limba sa care se deosebeşte de limba română, cu o cultură a sa" şi să sublinieze neapărat rolul jucat de o Ucrainâ inexistentă în acest pretins proces de fertilizare a unei noi identităţi, dar care astfel prezentată putea pretinde cu mai multe „drepturi" şi asupra teritoriului Basarabiei, nemaivorbind de faptul că o asemenea abordare nu putea să nu mângâie auzul liderilor bolşevici ucraineni. O mistificare se dubla prin alta şi astfel se putea încropi chiar o întreagă „teorie". Iar de la „teoria" unei identităţi moldoveneşti distincte până la ideologia „moldovenismului" pur-sânge mai rămânea doar un singur pas - consacrarea ei ca atare prin autoritatea instanţelor supreme de partid. Era ceea ce îşi dorea Badeev împreună cu complicii săi la această „teorie", pentru că, spre deosebire de „teorie", ideologia nu va putea fi pusă în discuţie, devenind intangibilă, dacă nu sacră.

Badeev îi imputa lui Dic că prin propunerile sale de „românizare" a limbii el îndemna „să mergem pe urmele imperialiştilor români în construcţia culturală din RASSM, să le băgăm limba română pe gât maselor moldoveneşti din Ucraina şi Basarabia". În Basarabia, de altfel, limba română începea să fie repusă în drepturile sale fireşti încă din 1917. Activistul de la Balta flutura sperietoarea „românizării forţate", declarând că pentru el „limba nu este ceva sfânt, ci o armă necesară organizării unităţii maselor muncitoare". Limba autentică, lasă se înţeleagă Badeev, este „limba în care vorbesc şi pe care o cunosc masele populare" şi care, în ciuda sau poate că, dimpotrivă, datorită „barbarismelor" implantate în vocabularul ei, care, probabil, îi confereau acel caracter distinct, va fi pusă în serviciul noii entităţi Moldoveneşti. Dar, limba, pentru Badeev, nu era numai o armă „organizatorică", ea era, înainte de toate, o armă a luptei de clasă împotriva „jugului naţional", inexistent dar „descoperit" de acesta în Basarabia, - o teză cominternistă care va face ravagii printre multe partide comuniste membre ale Internaţionalei Roşii şi va fi impusă şi PCdR. În fine, pentru acesta limba putea fi orice numai nu limbă în sensul propriu, civilizaţional, al cuvântului.

În opoziţie cu concepţia lui Dic care nu dorea declanşarea unui război etnic între fraţi, ci o luptă între două sisteme politice antagonice, Badeev, ca un bolşevic sadea, vroia să îmbine lupta de clasă împotriva „cotropitorilor români" cu cea naţională. „Pentru noi, îşi va etala acesta lipsa de prejudecăţi naţionale şi superioritatea ideologică, lozinca burgheză a unităţii naţionale nu este un fetişism în faţa căruia să cădem în genunchi". Primitivismul şi

precaritatea deducţiilor sale este de-a dreptul dezarmant: odată ce printre moldovenii din Basarabia şi din Ucraina există o „mişcare naţională", „discuţia dacă moldovenii din Basarabia şi Ucraina formează o naţiune sau un neam al unuia şi aceluiaşi popor român - este pur scolastică". În premieră, Badeev pune la temelia existenţei „naţiunii moldoveneşti" un criteriu pe care nici un marxist sau materialist sovietic nu-l observase până la el - o aşa-nimită „mişcare naţională", inventată peste noapte, pentru a drapa golurile prea mari ale unui artificiu steril ideologic.

Într-un singur punct Badeev se va pune de acord cu Dic şi anume că formarea RASSM putea fi justificată numai din perspectiva mişcării revoluţionare din Balcani, pentru care autonomia Moldovenească trebuia să fie „un model" al construcţiei şi convieţuirii paşnice „a naţionalităţilor care trăiesc amestecate". Însă, acolo unde Badeev vedea un „model", Dic vedea un „anti-model" şi divergenţele păreau de nedepăşit. În acest context, sarcina comuniştilor balcanici, conchidea pe un ton didactic secretarul de la Balta, „nu rezidă în aceea ca împreună cu burghezia naţională să le repete naţionalităţilor şi neamurilor din Balcani precum că ele nu sunt sârbi ci croaţi, că sunt greci şi nu macedonieni, că sunt români şi nu modoveni din Basarabia şi Ucraina, dar în aceea ca să se situeze în fruntea mişcării naţionale şi de neam şi să ducă după sine naţionalităţile oprimate pe calea luptei pentru Uniunea Republicilor Sovietice". Încă o dată Badeev insinua că punctul de vedere al lui Dic reproducea concepţia burgheziei române în chestiunea naţională, cerând tragerea lui la răspundere pe linie de partid şi solicitând instanţelor superioare să pună capăt polemicii şi „persecuţiilor din partea tovarăşilor din sectorul român de la Moscova". Liniştea astfel asigurată îi era necesară pentru a se putea concentra asupra „acelor sarcini complicate care au dictat formarea RASSM".

Este lesne de presupus că răspunsul lui Badeev, înainte de a ajunge pe masa lui Molotov la Kremlin, a avut aprobarea conducerii politice de la Harkov.

Biroul Politic al CC al PC(b)U s-a pronunţat asupra politicii culturale din RASSM la 13 februarie, când în această chestiune au fost audiaţi şeful secţiei Agitaţie şi Propagandă, Popov, şi reprezentantul RASSM pe lângă Guvernul ucrainean, Grinştein. Biroul Politic a confirmat cursul deja asumat „spre limba moldovenească populară în care apare „Plugarul Roş", a cerut ca gazeta „Plugarul Roş", proclamaţiile, broşurile, literatura pentru lichidarea analfabetismului să se tipărească în continuare în grafia chirilică, considerând „oportună trecerea manualelor pentru şcolile de educaţie Socialistă la grafia latină, începând cu anul viitor". Această ultimă decizie, care va rămâne numai pe hârtie, venea în urma discuţiei dintre secretarul

CC, Kviring, şi Cristian Racovski care-i recomandase această soluţie „de compromis". Pe de altă parte, Racovski sublinia de la înălţimea poziţiei sale de comisar-adjunct sovietic la Externe că „trebuie să potolim zelul tovarăşilor care doresc să facă din Republica Moldovenească o bază de muncă nu [numai] în Basarabia, dar şi în România însăşi. Fără a anticipa viitorul, acum trebuie să se decidă ferm că noua Republica Moldovenească trebuie să servească ca un cap de pod exclusiv pentru munca în Basarabia".

Mergând în întâmpinarea solicitării respective din partea Comitetului Regional Moldovenesc, Biroul Politic de la Harkov intenţiona să pună în faţa CC de la Moscova „chestiunea stopării campaniei împotriva conducătorilor actuali ai RASSM, care se derulează în sectorul român" al Universităţii Comuniste a Minorităţilor Naţionale din Vest.

La 6 martie Biroul Politic al CC al PC(b)U b) a decis să ceară formarea unei „Comisii în chestiunea Basarabeană" la plenara Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste, cu invitarea secretarului Comitetului Regional Moldovenesc, Badeev.

Dând curs acestei cerinţe, Comitetul Executiv al Internaţionalei a III-a a format „Comisia Basarabeană"[28] care urma să-şi ţină lucrările pe parcursul plenarei a V-ea lărgite a CE al IC. În componenţa ei au fost numiţi 8 membri: Frunze, Bogucki, Neyrat, Skrîpnik, Tkacenko, Badeev, Kolarov şi Bella Kun. Dintre aceştia, Skrîpnik reprezenta CC al PC(b)U, Badeev - Comitetul Regional Moldovenesc al PC(b)U, Tkacenko – CC al PC din România, Kolarov – CC al PC din Bulgaria, CE al FCB şi Prezidiul CE al IC, Bella Kun – Secretariatul CE al IC, Neyrat – CC al PC din Ceho-Slovacia. Bogucki era, se pare, reprezentantul CC al PC din Polonia pe lângă CE al IC. Frunze va fi absent la cele două şedinţe ale Comisiei, ambele din data de 3 aprilie. Românii nu erau reprezentaţi în Comisie, Tkacenko fiind rus de etnie. La discuţii vor fi invitaţi cu dreptul de vot consultativ Al. Bădulescu, reprezentantul CC al PCdR pe lângă CE al IC, şi Ecaterina Rally-Arbore.

Agenda discuţiilor, care nu a fost coordonată în prealabil cu CC al PCdR, a fost propusă de Skrîpnik şi susţinută energic de Badeev. Skrîpnik a formulat patru chestiuni pentru dezbateri: (1) „moldovenizarea" sau „românizarea" muncii de partid în Basarabia; (2) situaţia organizaţiei de partid din Basarabia în cadrul PCdR; (3) despre munca de partid în Bucovina; (4) despre lozincile muncii de partid în Basarabia. Dintre acestea, cel puţin, trei, mai puţin, probabil, chestiunea a doua de pe agendă, prezentau o noutate pentru reprezentanţii PCdR. În această situaţie, Tkacenko a

[28] Nu se ştie cine concret şi când a decis formarea acestei Comisii şi ce criterii au stat la baza numirii membrilor ei; A se vedea şi Национальный вопрос на Балканах через призму мировой революции. В документах центральных российских архивов начала - середины 1920-х годов, часть 2, Москва, РОССПЭН, 2003, стр. 419.

subliniat că nu putea expune un punct de vedere oficial al CC al PCdR, în special, în chestiunea naţională şi a limbii, ci doar nişte consideraţii pur personale. Skrîpnik şi-a impus scurt punctul de vedere: chiar dacă PCdR nu a luat în discuţie chestiunile incluse pe agenda de zi a Comisiei, ele cu atât mai mult trebuie discutate pentru a da o mână de ajutor în acest sens comuniştilor români şi pentru a le da „indicaţii" cum să desfăşoare activitatea.

Atacul împotriva PCdR a fost declanşat de Badeev, iar, pentru a păstra un echilibru formal, Tkacenko va fi invitat să ia cuvântul în calitate de coraportor asupra unor chestiuni de care lua cunoştinţă direct la şedinţă.

Badeev şi-a centrat discursul pe subiectul identitar, având ca premisă constatarea precum că naţiunea română s-a constituit în perioada în care Basarabia se afla sub puterea ţarului rus şi că „procesul de formare a naţiunii române, în sine, nu a coincis cu procesul de formare a poporului moldovenesc, în sine". În Basarabia, observa cu mai multă precauţie decât anterior liderul de la Balta, „e abia trecerea de la orânduirea feodală", realizând, poate, că era riscant să pretindă în faţa unor marxişti versaţi ca Bădulescu formarea în plin feodalism a unei naţiuni „în sine" moldoveneşti. El se referă la o „limbă moldovenească" cu caractere ruseşti în care apăreau nişte ziare din Basarabia, pe care tot el se deconspiră numind-o şi „dialect moldovenesc". Dar, în marea bătălie pentru emancipare „chiar şi un dialect capătă o importanţă uriaşă". În interpretarea sa, marxist-dialectică, chestiunea limbii ia caracterul „luptei naţionale între două naţionalităţi", moldovenească şi română. Ea, recomandă Badeev, „trebuie soluţionată fără a menţiona că aceasta este un dialect şi nu limbă, [că] nu are literatură etc.". Imputându-i PCdR lipsa unei linii politice în chestiunea Basarabiei şi RASSM, el a formulat direct obiectivele muncii de partid: „pentru succesul propagandei trebuie să desfăşurăm munca în limba moldovenească, să-i recunoaştem pe moldovenii din Basarabia drept un popor care trebuie să trăiască chiar în afara României sovietice", adică, şi aceasta era esenţialul pledoariilor şi construcţiilor sale teoretizante, în URSS. Nici mai mult, nici mai puţin, apariţia acestui „popor" se datora, după cum insinuează, în cunoştinţă de cauză sau poate că, dimpotrivă, Badeev, ... detestabilei oligarhii române. Şirul de „răscoale" împotriva acestei oligarhii, la care a luat parte „populaţia moldovenească", potrivit „teoreticianului" de la Balta, vorbeau despre aceea că „în Basarabia în masele ţărăneşti se formează noţiunea despre o naţiune aparte". Astfel, „teoria" sa pe marginea naţiunii se îmbogăţea cu un nou element – spiritul de revoltă revoluţionară. Nemaivorbind de faptul că adevăratul exponent al unui popor nu puteau fi elementele burgheze intelectuale, ci exclusiv „masele".

„Principalul rusificator", după cum l-a numit I. Dicescu-Dic, Skrîpnik, a încercat, în rolul de artilerie grea, o abordare frontală a problemei naţionale din România. El a început cu momentul realizării unităţii naţionale a poporului român pentru a incrimina PCdR situarea pe poziţiile burgheziei naţionaliste. Skrîpnik a atacat vehement conducerea PCdR pentru că ar fi afirmat precum că „poporul moldovenesc – nu este popor", respingând astfel dreptul unei „naţiuni" la autodeterminare, „dreptul la existenţă a naţionalităţii moldoveneşti". „Din opinia voastră rezultă, constata revoltat acesta, că dacă moldovenii sunt un popor ca şi românii, atunci ei împreună sunt interesaţi să răstoarne puterea burgheziei şi să trăiască într-o Românie sovietică unică". El a dezaprobat ideea exploatării Basarabiei „ca o drojdie revoluţionară" în sânul României. Deşi internaţionalist *ab definitio*, bolşevicul ucrainean nu putea accepta ca moldovenii şi românii să lupte cot la cot împotriva burgheziei române, el le refuza acestora până şi dreptul de a conviețui într-o Românie sovietizată, pentru că erau ... două „naţiuni" distincte. Mai curând, atacurile sale vizau dezarmarea completă a liderilor comunişti români în chestiunea naţională, iar în spatele invectivelor sale se ascundeau pretenţiile asupra „naţiunii moldoveneşti" de peste Nistru, cu atât mai mult că prin rezoluţia Congresului al V-lea Mondial al Cominternului Basarabia, ca şi Bucovina, fuseseră trecute explicit în categoria „regiunilor ucrainene". De loc întâmplător, el vedea două naţionalităţi în Basarabia: ucraineană şi moldovenească, restul populaţiilor fiind considerate „minorităţi naţionale", deşi ulterior va încerca o rectificare în acest sens. Reprezentantul CC al PC(b)U invoca drept criteriu principal al existenţei „naţiunii moldoveneşti" modul în care se autoidentifică ţărănimea din Basarabia, concluzia sa fiind univocă: „Ţăranii se indentifică pe sine înşişi cu o naţiune aparte şi resimt nu numai jugul social şi politic, dar şi cel naţional". În aceste condiţii, o sarcină prioritară a PCdR era de a exploata contradicţiile „naţionale" din Basarabia, dar şi din Moldova istorică. Reflecţiile şi recomandările lingvistice ale lui Skrîpnik erau la fel de ferme ca şi cele rezervate Comitetului de partid de la Balta: „ţăranii moldoveni îşi consideră limba ca ceva aparte, [...] trebuie să luăm limba care este şi să facem propagandă în această limbă. Dacă scoateţi o proclamaţie, luaţi acea limbă a moldovenilor în care vorbeşte ţăranul, fie că nu-i o limbă dezvoltată, dar în ea trebuie să facem propagandă printre ţărani. Nu limba română, – dar acea – în care vorbesc ţăranii".

Logica sa precum că ţăranii sunt o „naţiune" este stupefiantă, dar, în epoca iniţială a dictaturii proletariatului, ea părea de o naturaleţă revoluţionară arhiconvingătoare. Totodată, criteriul autoidentificării pe care-l invocă Skrîpnik nu este lipsit de valoare, în sine. Totuşi, departe de a se identifica ca şi „naţiune", ţăranii basarabeni, mai curând, se autoidentificau ca o parte a poporului moldovenesc, de la care au fost rupţi la 1812, o parte a căruia au rămas de-a lungul întregii epoci ţariste şi la care au revenit în mod firesc în anul înfăptuirii unităţii naţionale române[29].

Skrîpnik a cerut Comisiei Comitetului Executiv al Cominternului să recunoască printr-o rezoluţie că „poporul moldovenesc atât din Basarabia, cât şi din România se consideră un popor aparte, cu o limbă aparte şi [care] duce o luptă energică, hotărâtă împotriva asupririi sociale şi naţionale din partea oligarhiei române". Prezidiul Comitetului Executiv Central al Internaţionalei Comuniste trebuia să pună în faţa Partidului Comunist din România sarcina „să susţină pe toate căile această mişcare revoluţionară a poporului moldovenesc, dezvoltând munca atât în teritoriul Basarabiei, cât şi printre moldovenii români". „Eu, ucraineanul, se plângea acesta de ingratitudinea cauzei (auto)asumate, trebuie să le demonstrez tovarăşilor români că moldovenii formează un popor care este destul de viguros şi care a asimilat populaţia ucraineană, timp de jumătate de secol această naţiune vie nu a cedat nici ucrainizării, nici românizării". Skrîpnik reitera că „moldovenii reprezintă un popor aparte", cerând PCdR să sprijine „lupta naţională a ţăranilor moldoveni" şi să promoveze lozinca secesiunii de România şi „reunirii" cu RASSM.

Tkacenko (Ursul) s-a disociat de poziţia emigranţilor români Dic, Nicolau, Bădulescu, subliniind că aceştia erau membri ai PC(b)R şi nu exprimau punctul de vedere al CC al PCdR. Dar, a respins şi abordarea lui Badeev care punea în prim plan chestiunea identităţii moldovenilor („Nici nu face să vorbim: sunt sau nu moldovenii o naţiune"; „nu trebuie să rezolvăm problema din punctul de vedere al limbii"), propunând ca dezbaterea să se concentreze asupra conţinutului mişcării revoluţionare din Basarabia, care, datorită legăturilor sale economice de altă dată, gravita spre URSS, având astfel şi un caracter „naţional". În opinia sa, formarea RASSM era o oportunitate pentru propagarea „ideii republicii sovietice" în România întreagă, prin intermediul literaturii propagandistice „nu numai în moldovenească, dar şi în limba română". Chestiunea limbii nu trebuia discutată, fiind necesară o abordare strict „din perspectiva utilităţii revoluţionare". O asemenea abordare a provocat iritarea lui Skrîpnik care l-a acuzat de dezinteres faţă de „naţiunea moldovenească".

La întrebarea lui Bella Kun dacă există o „naţiune moldovenească" în Basarabia, şi Bădulescu, şi Tkacenko au dat un răspuns negativ, arătând că nu există „popor moldovenesc asuprit", ci doar „ţărani basarabeni asupriţi".

[29] A se vedea mai pe larg despre modul de autidentificare naţională Dicţionar de istorie. Ediţia a II-a revăzută şi adaptată, Civitas, Chişinău, 2007, p. 261-265.

În sprijinul acestui punct de vedere s-a pronunţat şi Ecaterina Rally-Arbore care a observat că „poporul moldovenesc", în ceea ce priveşte limba şi etnicitatea sa, „prea puţin se deosebeşte de poporul român, pentru ca el să fie recunoscut [din punct de vedere] ştiinţific drept o naţionalitate distinctă". Ea a reliefat evoluţia istorică a limbii moldoveneşti care a stat la baza limbii literare române, arătând clar că nu există diferenţe substanţiale de limbă, iar pentru a fi mai pe înţelesul „tovarăşilor ucraineni" va menţiona că „diferenţa dintre limba moldovenilor-basarabeni şi a românilor este aceeaşi ca şi dintre limba ucrainenilor galiţieni şi a ucrainenilor din Ucraina Sovietică". (Şi nu, după cum insinuau „experţii" de la Balta sau Harkov, ca dintre rusă şi ucraineană.)

Arbore-Rally a opinat că chestiunea limbii nu era una centrală. De asemenea, nu existau argumente pentru a ilustra că „exploatarea Basarabiei înseamnă exploatarea moldovenilor ca şi naţiune", ci „a tuturor naţionalităţilor din Basarabia: moldoveneşti, ucrainene, bulgare etc.". Ea recunoştea o pretinsă atracţie a Basarabiei faţă de RASSM „ca o mişcare naţională a Basarabiei, în ansamblu, şi nu ca o mişcare naţională a poporului moldovenesc". Mai moderată în raţionamentele sale, Arbore se va număra printre puţinii emigranţi români care vor face carieră în structurile de conducere din autonomia Moldovenească.

Reprezentantul PC din Polonia, Arturski, care a criticat optica „social-democrată" a lui Tkacenko în chestiunea limbii, a arătat că problema naţională nu trebuie abordată din punct de vedere lingvistic şi cultural, dar „dacă aceasta dezintegrează sau nu imperialismul", în speţă, Statul Român.

Disputa dintre cele două tabere va continua şi în cea de-a doua şi ultima şedinţă a Comisiei, desfăşurată în aceeaşi zi, care va aduce şi unele surprize, în special, în ceea ce priveşte modificarea punctului de vedere al lui Tkacenko în chestiunea naţională.

Consideraţiile lui Badeev şi ale lui Skrîpnik rămâneau, în fond, aceleaşi, dar de această dată mai incisive la adresa oponenţilor lor din PCdR.

Badeev a subliniat şi el că chestiunea limbii nu trebuia abordată ca o chestiune lingvistică, deşi va simţi nevoia consultării unui specialist filolog ca „să ne lămurim cu limba", ci ca una de o actualitate presantă odată cu formarea RASSM. El a cerut activiştilor PCdR din Basarabia să se descotorosească de „apucăturile contrarevoluţionare", să-şi însuşească o tactică bine pusă la punct, „să o rupă cu cei care sunt pentru unire şi să se situeze pe platforma celor care se pronunţă pentru separarea Basarabiei de România". Badeev a reluat teza sa cu privire la existenţa „naţiunii" moldoveneşti, afirmând că „moldovenii basarabeni au trăit şi s-au format ca naţiune, ei şi-au creat cultura lor, şi-au subordonat ucrainenii care trăiesc acolo". Aderând la propunerea lui Skrîpnik, el va întreba retoric colegii români: „Şi

voi ce ne propuneţi să facem cu aceste 3 mln de oameni – să-i unim pe toţi printr-o singură cultură românească. Iar ei spun: noi suntem basarabeni moldoveni, nu români, pentru că acolo este o cultură aparte şi o istorie pe care poporul a trăit-o [pe viu]". Susţinând că în Basarabia există o „mişcare moldovenească", liderul de la Balta arăta că pe cealaltă parte a Prutului se manifesta „un şovinism orb din partea ţăranilor", datorat „imperialismului românesc", având în vedere ataşamentul ţăranilor români din Moldova istorică faţă de unitatea naţională, faţă de România întregită. El a afirmat că moldovenii din Basarabia nu puteau fi momiţi „cu nici un fel de promisiuni ale raiului cominternist" ca să se dezică de identitatea lor moldovenească deşi, nimeni dintre oponenţii săi nu a formulat o asemenea cerinţă. „Daţi-le pământ şi soviete, [şi] ei vor spune: noi nu suntem români", era sfatul şi concluzia sa profetică.

Pentru Tkacenko „mişcarea revoluţionară" şi „naţională" din Basarabia era o parte a mişcării din România, care trebuia încadrată „în albia revoluţiei române". Autodeterminarea „populaţiei basarabene" putea fi dobândită „în uniune cu muncitorii şi ţăranii români". El pleda în favoarea lozincii autodeterminării Basarabiei, pe care o considera „la fel de bolşevică şi revoluţionară ca şi lozinca alipirii la RASSM", dar care avea avantajul de a servi drept „paravan" pentru ca activiştii comunişti să nu fie acuzaţi că erau o „agentură a unui stat străin" şi a se compromite iremediabil. El a repetat că momentan „nu se poate pune problema creării unei noi naţionalităţi", „nu se poate pune problema creării unei noi minorităţi naţionale", atât în Basarabia, cât şi în Bucovina, dar „se poate pune problema de a lua cursul spre [formarea] acestei limbi" moldoveneşti pe care o numeşte „un dialect al limbii române".

Şi din nou Tkacenko se va pomeni sub tirul criticilor repetate ale lui Skrîpnik. „Problema nu constă în a crea o naţiune, îi va atrage atenţia acesta, dar în a recunoaşte naţiunea existentă şi a descoperi nu numai contradicţiile sociale, economice şi politice, dar şi asuprirea naţională de care suferă nu numai bulgarii, ucrainenii, evreii, ci şi moldovenii". De la înălţimea poziţiei sale, demnitarul bolşevic vedea ceea ce nu vedeau activiştii PCdR la faţa locului – o „naţiune" moldovenească gata formată. Pentru Skrîpnik această „naţiune" era o realitate incontestabilă care trebuia doar recunoscută ca atare. Din punct de vedere politic, „versiunea" moldovenească trebuie să existe pentru că aceasta o cere marele plan revoluţionar de inducere şi speculare a contradicţiilor naţionale în mijlocul Statului Român, cu scopul de a-l clătina şi al doborî. Şi limba acesteia nu putea fi un dialect, odată ce „ţăranii moldoveni" o considerau drept „ceva aparte". Etalonul lingvistic pe care tindea să-l impună reprezentantul CC ucrainean provenea, firește, din Ţara Sovietelor: „Noi în Rusia ne adresăm ţăranilor nu în

dialectul de Vologda sau altul, dar în limba rusă, nu în [dialectul de] Poltava sau Harkov, dar în limba ucraineană". Aşa şi aici: nu dialectul moldovenesc, dar limba moldovenească. Şi, apoi, va întreba Skrîpnik nedumerit, oare „tovarăşii români" nu ştiau că „chestiunea limbii de stat este o chestiune politică"? Evident, aceasta era deja o invitaţie voalată la capitulare. Şi iarăşi va aduce drept exemplu experienţa Ucrainei Sovietice care a cunoscut o perioadă în care Guvernul său nu recunoştea limba ucraineană drept limbă distinctă, considerând-o un dialect al limbii ruse. „Tovarăşii români", bineînţeles, nu trebuiau să repete greşelile „tovarăşilor ucraineni" şi, cu atât mai mult, să reia concepţia istoricilor burghezi români despre „naţiunea" moldovenească. Ca militant de marcă pe terenul propagandei comuniste, Skrîpnik era la curent în linii mari cu concepţia istoriografiei române privind geneza poporului român, pe care o rezumă astfel: „Ei vor spune: voi sunteţi o naţiune unică, o parte a poporului român. Ei vor încerca prin diverse căi să deştepte şi să cultive sentimentul naţional românesc la moldoveni, din faptul că aceasta nu este o limbă distinctă, ci un dialect". Indirect el sugera că „tovarăşii români" care îmbrăţişau ideea unităţii naţionale a poporului român riscau să se pomenească în societatea istoricilor burghezi români pe banca acuzaţilor la tribunalul sovietic. Skrîpnik îi va aminti încă o dată lui Tkacenko că chestiunea limbii „nu are un caracter academic, ci politic". Atfel, sublinia reprezentantul Biroului Politic de la Harkov, odată ce „ţăranii moldoveni" se identifică ca un popor aparte, cu o limbă a lor aparte, datoria unui comunist era să recunoască şi să exploateze aceasta „cu scopul de a atrage ţăranul moldovean la luptă". El nu va omite să condamne şi „părerile unor români [aparte] din partidul comunist Român precum că problema Basarabiei poate fi pusă, iar Bucovina este parte inseparabilă a României şi trebuie să fie tratată împreună cu ea", taxându-le drept greşite. În raport cu România, indicaţia sa era că Bucovina trebuia tratată la fel ca Basarabia. Totuşi, Skrîpnik îşi va retrage pretenţiile referitoare la moldovenii din Moldova istorică. El cerea de o manieră imperativă PCdR să recunoască că „ţăranii moldoveni sunt un popor aparte" care îşi are limba sa proprie şi să recunoască şi existenţa unei mişcări „naţional-revoluţionare" a moldovenilor, ce trebuia sprijinită şi amplificată. PCdR trebuia să adopte şi un punct de vedere radical „comunist" în privinţa desprinderii Basarabiei de la Statul Român.

Va încheia suita de luări de cuvânt Gh. Dimitrov, o figură emblematică a mişcării comuniste din Balcani. El a cerut Partidului Comunist din România „să ridice sus" lozinca secesiunii Basarabiei de România, reamintind că Federaţia Comunistă Balcanică „a examinat întotdeauna chestiunea Basarabiei prin prisma dezintegrării statului Român burghez, a României

ca stat unic, slăbind poziţiile burgeziei în România". Dimitrov considera prematură lozinca alipirii teritoriului dintre Prut şi Nistru direct la URSS, cerând PCdR să se pronunţe „în faţa maselor că este pentru alipirea unei părţi a Basarabiei, să zicem, a Moldovei – la republica Sov[ietică] Moldovenească, a părţii ucrainene – la Ucraina sovietică, a părţii ruse – la Rusia sov[ietică]". Deşi nu-şi propunea să anticipeze "muzica viitorului", el avansa un plan „original" cominternist de dezmembrare a României şi a Basarabiei între mai mulţi pretendenţi, dar tot prin alipirea bucată cu bucată la Uniunea Sovietică sau la o ipotetică Federaţie Sovietică Balcanică. Chestiunea „naţiunii moldoveneşti", pentru Dimitrov, nu era „o chestiune de geografie, nici academică", dar, aşa cum subliniase şi Skrîpnik, „o chestiune politică, o chestiune a luptei revoluţionare". Pentru liderul bulgar existenţa „naţiunii" moldoveneşti era o certitudine, în ciuda faptului că „o parte a moldovenilor din România Veche s-a românizat". „Naţiunea moldovenească există, constata Dimitrov, şi moldovenii au dreptul la autodeterminare naţională, la unitate naţională, la republica lor independentă. Există republica Moldovenească, va fi absolut corect să lansăm lozinca republicii Moldoveneşti unice, nu alipirea la URSS, dar Moldova sovietică unică [care] există şi trebuie să existe". Faptul existenţei RASSM trebuia popularizat pe larg în România întreagă şi în toate ţările Balcanice. După Dimitrov, „dacă populaţia vorbeşte limba moldovenească, este mai bine să se scrie şi să se vorbească această limbă" şi deoarece aceasta „este o chestiune a luptei politice revoluţionare" era oportun să fie exploatată cât mai pe larg.

În momentul în care s-a trecut la formularea propunerilor pentru redactarea rezoluţiei Comisiei, Skrîpnik a cerut din nou PCdR să recunoască şi să susţină prin toate mijloacele şi prin toate forţele posibile „mişcarea naţional-revoluţionară a moldovenilor din Basarabia", care, în opinia sa, se consideră „un popor aparte" şi au „o limbă aparte".

Singurul dintre puţinii „tovarăşii români" prezenţi la discuţie care a obiectat deschis împotriva acestei cerinţe a lui Skrîpnik a fost Al. Bădulecu, care a declarat franc: „Naţiunea moldovenească nu există, nu există nici mişcarea naţional-revoluţionară şi noi nu putem susţine ceea ce nu există".

Şi aici lovitura, pe care Bădulescu, de altfel, o aştepta, a venit din partea reprezentantului CC al PCdR, Tkacenko, care ţinu să se delimiteze principial de poziţia lui Bădulescu, dar şi de propriile sale cuvinte în chestiunea identităţii moldovenilor, rostite în şedinţele din aceeaşi zi. „Cu privire la moldoveni ca o naţiune distinctă, declara Tkacenko, va trebui să nu fiu de acord cu tov. Bădulescu, mişcarea printre moldoveni există şi nu trebuie să ne convingeţi că moldovenii nu reprezintă o naţiune aparte. Trebuie să

privim la aceasta nu din perspectiva limbii, dar din perspectiva esenţei revoluţionare, trebuie să cultivăm această mişcare prin toate măsurile, dacă ea se află în stare embrionară". Ca un adevărat bolşevic disciplinat, Tkacenko sosise la Comintern cu părerile sale şi pleca de acolo cu ... părerile lui Skrîpnik. Comisia va accepta, în fond, toate tezele lui Skrîpnik. După un asemenea succes, acesta va fi tentat să dea şi lovitura de graţie intempestivului Grup Român de Iniţiativă de la Moscova care îndrăznea să afirme că Basarabia „este parte inseparabilă a României, că poporul moldovenesc este parte a ei inseparabilă" şi că era necesar ca propaganda să se deruleze pe terenul „românizării". Triumfător, deoarece „tovarăşii au recunosct justeţea deplină a concepţiei" sale în chestiunea naţională, el a cerut ca punctul de vedere al „tovarăşilor români" să fie calificat drept „deviere" de la linia justă a partidului, drept „deviere anti-comunistă", după cum s-a scăpat cu vorba Badeev. Skrîpnik sugera că între concepţiile sale şi ale oponenţilor săi „există aceeaşi diferenţă ca şi între Internaţionala a II-a şi a III-a". Reprezentantul CC Ucrainean şi asistentul său de la Balta vor fi temperaţi de Dimitrov şi ceilalţi camarazi, care au remarcat că chestiunea „devierii" nu intra în atribuţiile Comisiei, ci ale CC al PCdR. Tot Skrîpnik a propus formarea unui CC al structurilor comuniste din Basarabia, cu subordonarea lor şi CC al PCdR, şi CC al PC(b)U, după modelul Partidului Comunist din Polonia şi structurile sale din teritoriile din Estul ţării. A reuşit să obţină doar acceptul pentru formarea unui Comitet Regional basarabean, subordonat şi conducerii de partid de la Bucureşti, şi celei de la Harkov. Va avea, în schimb, satisfacţia de a elabora în numele Comisiei proiectul rezoluţiei, în baza tezelor aprobate.

La 5 aprilie, Skrîpnik a informat plenara CC al PC(b)U cu privire la activitatea Comisiei Basarabene. El a menţionat că „Moldovenii care trăiesc la noi, în Basarabia şi Bucovina, în orice caz, în Basarabia şi Moldova Sovietică, îşi consideră limba lor drept [una] aparte şi se consideră un popor aparte". Skrîpnik a atacat iarăşi PCdR pentru că „nu a tras concluzii" din faptul formării RASSM în cadrul Ucrainei Sovietice şi „existenţei sine-stătătoare a poporului moldovenesc". Comisia, informa el participanţii la plenară, adoptase un proiect de rezoluţie, sperând ca acesta să fie confirmat de CE al Cominternului. Comisarul bolşevic se arăta cu atât mai încrezător de aceasta, cu cât şi reprezentantul oficial al Partidului Comunist din România, Tkacenko, fusese de acord ca partidul său să susţină „aspiraţiile naţionale ale poporului moldovenesc care îşi consideră limba sa drept [una] parte", să sprijine şi „mişcarea naţional-revoluţionară a poporului moldovenesc din Bucovina, Basarabia" şi să propage pe larg formarea RASSM printre moldovenii din România, Bucovina şi Moldova Veche ca o cale de

soluţionare a chestiunii moldoveneşti". Astfel, în urma aderării lui Tkacenko la punctul de vedere al CC al PC(b)U, Skrîpnik conchidea că PCdR „se îndreaptă pe o altă cale", cea justă, evident, bolşevică.

Însă, liderul bolşevic ucrainean se înşela. Proiectul său de rezoluţie în chestiunea Basarabiei, dar şi întreaga activitate a Comisiei Basarabene au fost contestate categoric de Al. Bădulescu, reprezentantul PCdR la Comitetul Executiv al Internaţionalei Comuniste. Într-o scrisoare din 8 aprilie adresată CE al IC acesta a denunţat manipulările lui Skrîpnik pe marginea agendei de lucru a Comisiei, selectarea aleatorie a unor „tovarăşi" care să participe la şedinţe, absenţa lui Frunze, ca şi reprezentant al PC(b)R şi al Guvernului sovietic, la dezbateri, procedura neregulamentară de votare a proiectului de rezoluţie. Bădulescu a calificat rezoluţia Comisiei în chestiunea Basarabiei drept „o exagerare în problema naţională", o preluare, în mare măsură, „a ideilor verbale enunţate de tov. Skrîpnik".

El a enumerat tezele centrale ale lui Skrîpnik şi Badeev, strecurate în rezoluţie – „Limba moldovenească este o limbă distinctă", „Moldovenii sunt un popor distinct", „Ei se consideră un popor aparte", „Moldovenii sunt o naţiune subjugată de Români", „Există o mişcare naţional-revoluţionară a moldovenilor" şi „P[artidul] C[omunist] Rom[ân] trebuie să susţină energic această mişcare ... chiar şi în teritoriul populaţiei moldoveneşti din Vechea Românie" etc., respingându-le ca pe un neadevăr.

Actuala „limbă" moldovenească, atrăgea atenţia Bădulescu, „are 75% cuvinte ruseşti şi, respectiv, nu poate exista ca o limbă „distinctă". Or, impunerea acestei „limbi" nu putea reprezenta decât o încercare de deznaţionalizare totală a moldovenilor. Ca un adept principial al ideii revoluţiei mondiale, el a amintit că RASSM a fost înfiinţată „ca un mijloc de luptă şi ca un cap de pod împotriva burgheziei române", subliniind în acest context că „tovarăşi de frunte ruşi au fost, într-adevăr, pentru denumirea „Republica Sovietică Română"[30]. Dintr-o perspectivă „politic-revoluţionară", considera Bădulescu, „trebuie să ne gândim la cele 13 milioane de Români din afara Basarabiei". Partidul, însă, aşa cum recomanda Rakovski, va urmări să exploateze factorul RASSM exclusiv în raport cu Basarabia şi să domolească excesul de zel revoluţionarist al „tovarăşilor români".

Bădulescu a catalogat „partea politică" a rezoluţiei drept falsă sau, cel puţin, exagerată, arătând că dacă PCdR va fi forţat să preia lozincile prin care se declara drept scop sovietizarea Basarabiei şi a României întregi, aceasta va însemna „să luptăm cu morile de vânt", avertizând că astfel de lozinci vor putea să-i servească burgheziei române „drept scuze în public"

[30] Numele acestor „tovarăşi de frunte ruşi" nu au fost identificate.

pentru declanşarea terorii împotriva activiştilor comunişti. El a solicitat Prezidiului Comisiei să retragă prima parte a rezoluţii şi să adopte doar partea a doua, care conţinea aprecieri pur organizatorice.

Reîntors de la Moscova la Balta, Badeev a participat la lucrările Congresului I pan-Moldovenesc al Sovietelor din RASSM. Pentru liderul de partid al autonomiei Moldoveneşti, deschiderea şedinţelor acestui for avea semnificaţia renaşterii „uneia dintre cele mai asuprite naţiuni – poporul moldovenesc". Şi oponentul său, Starîi, informat, probabil, de către Badeev asupra activităţii şi rezoluţiei în chestiunea naţională şi asupra înfrângerii punctului de vedere românesc în Comisia Basarabeană la plenara a V-ea lărgită a CE al IC, va repeta teza despre renaşterea „naţiunii moldoveneşti" din RASSM, formarea căreia era necesară, deoarece moldovenii „şi-au păstrat limba". Sarcina prioritară a conducerii acestei entităţi era să crească nivelul de cultură al „poporului moldovenesc înapoiat", dar, sublinia Starîi care visa să mute centrul RASSM de la Balta la Chişinău, „noi nu promovăm românizarea în Republică".

Prezent la Congres ca reprezentant al Guvernului Ucrainei Sovietice, comisarul învăţământului public Şumski, a remarcat „marea dorinţă" a participanţilor la acest for de „a organiza cel de-al doilea congres la Chişinău" şi de a uni astfel „cele două părţi ale Moldovei". Din această perspectivă, formarea RASSM era considerată „o mare izbândă".

Plecând de la obiectivul „reunirii cu Basarabia", Ecaterina Rally-Arbore, participantă şi ea la Congres, a propus trecerea la grafia latină.

Replica lui V. Holostenko, şeful secţiei Agitaţie şi Propagandă a Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b)U, nu s-a lăsat aşteptată: „În ceea ce priveşte grafia, tov. Arbore nu are dreptate. Calea românizării este greşită [...]".

Rezoluţia în chestiunea naţională a Comisiei Basarabene a plenarei a V-ea lărgite a Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste este datată cu 29 aprilie 1925. Autorul principal al rezoluţiei, nimeni altul decât Skrîpnik, nsinuează existenţa unei „mişcări naţional-revoluţionare moldoveneşti" n Basarabia, cerându-i PCdR să spijine prin toate mijloacele „aspiraţiile naţionale ale moldovenilor care se consideră un popor aparte de cel român şi limba lor o limbă aparte, distinctă de limba română" şi să lupte energic mpotriva burgheziei române care nega dreptul „naţiunii moldoveneşti" la existenţă. În numele Cominternului, Skrîpnik a condamnat cu tărie cursul „spre românizarea poporului moldovenesc", asupra căruia insistau „unii ucrători aparte ai partidelor comuniste din România şi Moldova Sovietică, precum şi dintre emigraţia română şi basarabeană în Rusia Sovietică". El -a calificat drept o „deviere burgheză", o acuzaţie care se putea solda cu

consecinţe grave pentru cei vizaţi. PCdR şi FCB li se cerea să exploateze pe larg în activitatea lor de propagandă faptul formării RASSM, „ca o soluţie pentru rezolvarea problemei naţionale a poporului moldovenesc". Partidul Comunist trebuia să promoveze deschis dreptul „fiecărui popor" din Basarabia– ucrainean, rus, bulgar etc. – la autodeterminare naţională. El trebuia să-şi însuşească patru lozinci definitorii pentru activitatea ilegală din teritoriul dintre Prut şi Nistru: „1) dreptul fiecărui popor la autodeterminare până la secesiune; 2) eliberarea Basarabiei de sub ocupaţia română; 3) Basarabia Sovietică; 4) o Republică Sovietică Moldovenească unică".

Cominternul urma să propună PCdR să unifice organizaţiile comuniste din Basarabia şi Bucovina într-o singură organizaţie regională şi ulterior să formeze un Comitet Central al acestei structuri, cu un statut similar celui al CC comunist din teritoriile de Est ale Poloniei. Comitetele Centrale ale PCdR şi PC(b)U trebuiau să-şi coordoneze linia generală de acţiune „printre poporul moldovenesc al Moldovei Sovietice şi al Bucovinei şi Basarabiei", după cum şi „printre poporul ucrainean al Ucrainei Sovietice şi al Bucovinei şi Basarabiei" şi să stabilească o legătură reciprocă între comitetele regionale de partid din RASSM, Basarabia şi Bucovina.

Conţinutul documentului ieşit de sub pana lui Skrîpnik articula pentru întâia dată, mai mult sau mai puţin exhaustiv, la un nou nivel politic esenţa noii „teorii", aglomerând la un loc toate elementele emise anterior, atâtea câte au putut fi inventate pentru moment. Prin interpretarea sa îngustă, exclusivistă şi distorsionată, care fabula ritos pe marginea destinului istoric al moldovenilor din captivitatea Imperiului Rus, ea îşi merită calificativul atribuit de „moldovenistă". Această precizare este necesară pentru a delimita conturul unui produs contrafăcut, prioritar, din raţionamente politice revanşarde, dar şi din nevoia de a da curs unei agende etnoculturale reducţioniste a elitelor din RASSM, cu un minim efort de implicare şi consum de energie. „Naţiunea" moldovenească, în lectura comisarului bolşevic, se definea, aşa dar, prin limba sa moldovenească, sentimentul autoidentificării de sine şi printr-o pretinsă mişcare „naţional-revoluţionară" moldovenească de emancipare din Basarabia. Deşi puţine la număr pentru o naţiune, principalele elemente ale acesteia fuseseră descoperite – limba şi principiul autoidentificării de sine, restul vor fi confecţionate pe parcurs. Însă, proiectul în sine al acestei „naţiuni" din Basarabia nu va avea nici o valoare, dacă nu se va plia pe obiectivul (re)aducerii ei în cadrul Republicii sovietice Moldoveneşti unice. Legătura dintre cele două părţi componente ale proiectului de ansamblu este obligatorie. Altminteri, exerciţiul imaginării unei „naţiuni" avea o destinaţie punctuală: „Odată cu apariţia unei „naţiuni moldovene" şi cu crearea patriei provizorii care era RASSM,

identitatea etno-naţională a moldovenilor înşişi a ajuns în centrul eforturilor propagandistice sovietice"[31]. Prin aceasta, instrumentarul diplomatiei sovietice se completa cu o piesă grea în disputa cu Statul Român – „teoria" moldovenistă era un temei pentru a revendica recunoaşterea drepturilor „naţiunii oprimate", până la desprinderea ei de România.

Prin rezoluţia, servită de Skrîpnik în numele Cominternului, se urmărea să se impună „de sus" linia singură „justă", aşa cum era văzută aceasta de la Harkov, în chestiunea naţională din România. Astfel, prin autoritatea Cominternului, de la care se aştepta confirmarea acestui punct de vedere, se putea pune capăt tentativelor de contestare a acestei linii din partea oponenţilor români, care, odată etichetaţi drept „deviaţionişti burghezi", puteau fi lesne eliminaţi din viaţa publică. Linia „justă", însă, era o distorsionare cu totul a evoluţiilor etnoculturale ale moldovenilor de pe malurile Nistrului, o abordare viciată, justificată în exclusivitate politic. Incoerenţa, caracterul rudimentar al argumentelor, ignoranţa şi prejudecăţile erau compensate prin inventarea unui aspect politic al chestiunii, în faţa căruia toate celelalte trebuiau să bată în retragere. Or, invocarea aspectului politic al chestiunii avea menirea să instituie un gen de tabu, să deturneze esenţa subiectului, să marcheze nişte limite ideologice interzise. Şi, poate, şi mai important, să reliefeze contradicţiile naţionale dacă existau, să le inventeze acolo unde nu aveau cum fi, să le speculeze abil şi să extragă un profit maxim. *Divide et impera!* – acesta era obiectivul magistral al „teoriei" bolşevice inventate peste noapte, ce se dorea aprobată cu mâna Cominternului.

Ca reacţie la nemulţumirile „tovarăşilor români" faţă de conţinutul rezoluţiei „Skrîpnik", CC al PC(b)U a convocat, nu este exclus, la sugestia conducerii Cominternului, o comisie specială în chestiunea „Moldovenească", din care făceau parte Zatonski, Popov, Grinştein şi Badeev – toţi patru adepţi ai „teoriei" moldoveniste. La 29 aprilie membrii comisiei de la Harkov, în prezenţa membrului Comitetului Executiv al Cominternului, Piatniţki, şi a membrului CC al PCdR, Tkacenko, s-a pronunţat asupra rezoluţiei Comisiei de pe lângă CE al IC în chestiunea Basarabiei. Comisia ucraineană a încercat un „compromis" pe marginea activităţii comuniste dintre Prut şi Nistru. Principiile aprobate de membrii comisiei, care trebuiau puse la baza rezoluţiei cu privire la activitatea PCdR în Basarabia, ceeau recunoaşterea unei mişcări naţional-revoluţionare nu numai printre minorităţile naţionale, dar şi printre „populaţia moldovenească", desfăşurarea agitaţiei „în limba vorbită a moldovenilor". Pentru moment, în prezenţa lui Piatniţki care, după cum se vede, a intermediat între conducerile

[31] Charles King, Moldovenii, România, Rusia şi politica culturală, Editura ARC, Chişinău, 2005, p.56.

PCdR şi PC(b)U, nu s-a mai insistat asupra tezelor cu caracter conflictuant privind existenţa unei naţiuni distincte moldoveneşti, dându-se prioritate unor expresii neutre gen „populaţia moldovenească", „limba moldovenilor". Şi lozincile luptei revoluţionare au fost retractate pe alocuri, rămânând din patru doar trei la număr: (1) dreptul „populaţiei" din Basarabia la autodereminare până la secesiune; (2) eliberarea Basarabiei „de sub jugul ocupanţilor români"; (3) lupta pentru „reunirea" ei cu RASSM. Pentru viitor, cele două CC urmau să stabilească o linie comună de conduită.

În redacţia Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste rezoluţia în chestiunea Basarabiei va ţine cont, în special, de punctele asupra cărora s-a căzut de acord în comisia CC al PC(b)U. În cele 21 de puncte ale sale, rezoluţia CE al IC, spre deosebire de rezoluţia „Skrîpnik", nu se preocupă de chestiunea identităţii moldovenilor. Teza cu privire la mişcarea naţional-revoluţionară din Basarabia orientată împotriva „ocupaţiei străine" se regăseşte chiar în primul punct al rezoluţiei, dar, acesta nu repetă enunţul lui Skrîpnik despre existenţa unei mişcări naţionale „moldoveneşti" în dreapta Nistrului. În rezoluţie este subliniată atitudinea ostilă a „maselor largi ale populaţiei locale", a „populaţiei moldoveneşti" faţă de autorităţile române, faţă de cursul de „românizare forţată a regiunii", dar nu se face nici o aluzie la existenţa unei „naţiuni" moldoveneşti distincte de cea română. Nu este abordată nici chestiunea limbii.

Cominternul punea în faţa PCdR sarcina primordială de a realiza „joncţiunea" între clasa muncitoare şi ţărănimea din Vechiul Regat şi din Basarabia. Partidului Comunist i se atribuiau drepturi exclusive „în sfera de organizare a forţelor motrice ale revoluţiei în Basarabia" care avea de jucat un rol important „de bolşevizare" a climatului revoluţionar din România întreagă. Plecând de la aceste consideraţii , CE al IC recomanda următoarele lozinci de luptă: (1) Unitatea tuturor oamenilor muncii din România, inclusiv, din Basarabia, în lupta comună împotriva duşmanului comun – burghezia; (2) Unitatea tuturor naţionalităţilor asuprite, inclusiv din Basarabia, cu scopul luptei pentru emanciparea economică, politică şi naţională şi formarea guvernului muncitoresc-ţărănesc; (3) Autodeterminarea popoarelor până la secesiune şi eliberarea Basarabiei de sub „ocupaţia" română. Faptul formării RASSM trebuia să fie exploatat pe larg în activitatea de agitaţie revoluţionară din Basarabia.

Conţinutul rezoluţiei Comitetului Executiv în chestiunea Basarabiei diferă radical de textul rezoluţiei Comisiei Basarabene, fiind mai mult decât evident că liderii Internaţionalei nu au dat curs tezelor lui Skrîpnik în materie de identitate naţională a moldovenilor. Fie că au plecat urechea la argumentele lui Bădulescu, fie că nu au dorit să forţeze impunerea

unei decizii generatoare de neînţelegeri între două partide frăţeşti, fie că nu s-au lăsat seduşi de „argumentele" lui Skrîpnik, fie că au considerat că din punct de vedere tactic era mai salutabilă o asumare „de jos", de către PCdR însuşi, a paradigmei identitare a moldovenilor. Până atunci, însă, să se pregătească solid terenul, pentru a nu-i lua din nou prin surprindere pe „tovarăşii români" şi pentru a fi siguri de rezultat. Însuşi Skrîpnik, de la tribuna Congresului al XIV-lea al PC(b)R, va reproşa Comitetului Executiv *respingerea* rezoluţiei Comisiei Basarabene, prin care, sublinia ilustrul părinte-fondator al „naţiunii" moldoveneşti, se urmărea specularea „contradicţiilor naţionale existente în Basarabia", înainte de toate. Totuşi, deşi rezoluţia Comisiei Basarabene nu a fost asumată oficial de CE al IC, ea nu a fost nici anulată oficial.

Deşi vor pierde disputa politică la masa Cominternului în faţa PCdR, liderii PC(b)U îşi vor lua revanşa pe terenul construcţiei culturale din RASSM, unde era în toi un proces de „moldovenizare"[32] a cadrelor şi instituţiilor prin însuşirea unei „limbi" moldoveneşti distincte de limba română. Ieşită din malaxorul bolşevic, până şi destinaţia acestei limbi avea un caracter de clasă. Ea, după cum spunea la ce-a dea II-a Conferinţă regională de partid Badeev, „va fi nu pe înţelesul domnilor, dar a muncitorilor şi ţăranilor moldoveni". Congresul al IX-lea al PC(b)U din decembrie 1925 în rezoluţia asupra raportului de activitate al CC al PC(b)R şi al CC al PC(b)U a stipulat pentru întâia dată într-un document politic public existenţa „naţiunii moldoveneşti". Congresul, se arăta în rezoluţie, a aprobat activitatea CC printre minorităţile naţionale, precum şi „formarea RASSM, care a dat un impuls puternic deşteptării politice şi culturale a uneia dintre cele mai înapoiate naţiuni din Ucraina – celei moldoveneşti". Prin aceasta autorităţile politice de la Harkov îşi însuşeau explicit un punct de vedere ungust moldovenist, respins de CC al PCdR şi de CE al IC.

Luptele pe marginea subiectului identitar nu vor ocoli nici reuniunile ocale de partid. Realizând caracterul insurmontabil al eforturilor de conecţionare a unei limbi dintr-un „argou", şi prin ignorarea tezaurului limbii omâne, Ecaterina Rally-Arbore îşi invita tovarăşii de idei, participanţi la a ce-a dea II-a Conferinţă regională de partid, să nu se teamă de „românizare", ca şi proces de culturalizare. Ea se străduia, în van, să-i convingă că românizarea" nu va aduce cu sine „pericolul contrarevoluţiei". O activistă ocală, Vîzdovski, o va atenţiona în cel mai „manierat" stil proletar: „Tov. Arbore spune că noi nu avem limba noastră aparte, că nu avem o limbă ultă, aceasta, bineînţeles, este drept, dar, totuşi, la noi se desfăşoară molovenizarea, [iar] devierii basarabene trebuie să i se pună capăt. Acum în faţa noastră stă sarcina moldovenizării limbii noastre moldoveneşti, ca să nu mai fie nici un amestec cu cea românească". Membrul CC al PCdR, Al. Dobrogeanu-Gherea, prezent la Conferinţă, a declarat că formarea Republicii Moldoveneşti, „în care populaţia [vorbeşte] aceeaşi limbă pe care o vorbesc muncitorul şi ţăranul din România", trebuie să contribuie la întărirea influenţei sovietice în România şi la însufleţirea „oamenilor muncii" din Basarabia în lupta lor pentru emancipare. Punctul său de vedere a constituit obiectul unui atac la baionetă din partea comisarului ucrainean al învăţământului public, Şumski. Acesta îi va cere să ia aminte că „sarcina organizaţiei Moldoveneşti de partid este să edifice viaţa Republicii în asemenea mod încât tovarăşii din România să aibă cu ce să înlocuiască la ei [acasă] mişcarea revoluţionară, şi nu să o înviorăm noi de aici, folosind Republica Moldovenească pentru revoluţionarizarea României". El se arăta revoltat de faptul că şi Arbore, şi Dobrogeanu se pronunţau la diverse adunări şi întruniri „de o manieră principială în chestiunea limbii naţionale". Tovarăşi, se întreba reprezentantul Guvernului ucrainean, „de când partidul leninist face din [chestiunea] limbii o chestiune principială[?] Limba naţională reprezintă instrumentul nostru de propagandă, şi nu un obiect al luptei naţionale". Şumski le va da dreptate „tovarăşilor" care au arătat că propaganda „se desfăşoară nu în limba română pură, dar în dialectul pe înţelesul maselor". Convingerea fermă a comisarului poporului al învăţământului din Ucraina Sovietică era că dialectul acesta putea să fie şi unul stâlcit, dar tot nu se putea pretinde să se lupte pentru „curăţenia limbii". „Noi, îşi rezuma poziţia bolşevică comisarul Şumski, trebuie să folosim orice dialect pentru propaganda comunistă, fie el al cui n-ar fi, chiar şi păsăresc, numai să învingă comunismul".

Liderii bolşevici de la Harkov vor profita de orice prilej pentru a lovi în PCdR. De la tribuna Congresului al XIV-lea al PC(b)R, Şumski a acuzat PCdR de promovarea liniei „României Mari". Skrîpnik îi va ţine isonul, remarcând la acelaşi Dobrogeanu-Gherea, în fond, la PCdR, un „naţional-şovinism", numai pentru faptul că acesta considera moldovenii o parte a poporului român. Cei doi imputau şi Cominternului că trecea cu vederea peste această stare de lucruri inadmisibilă din Partidul „frăţesc" român.

Având acces la fondurile destinate acţiunilor ilegale din Basarabia, liderii de la Balta vor face uz de acest „argument" în raport cu PCdR. Badeev a divulgat acest secret la o întâlnire cu Dobrogeanu-Gherea: „cine dă bani, dă şi directive". Dependentă de sacul cu bani al lui Badeev şi, într-un sens mai larg, dependentă financiar de subvenţiile Moscovei şi Harkovului, conducerea PCdR va deveni mai atentă şi la directivele „de sus". O rezoluţie a reprezentanţilor CC al PCdR din 24 noiembrie 1925 strecoară deja, cu ju-

[32] A se vedea mai pe larg Elena Negru, op. cit., p. 47-51.

mătate de gură, teza despre lupta cu caracter „naţional revoluţionar", care a cuprins „şi o bună parte din masele ţărăneşti moldoveneşti" din Basarabia. O altă teză angaja Partidul Comunist din România să propage modul de rezolvare a problemei naţionale peste Nistru „atât în mijlocul populaţiunii moldoveneşti-româneşti din Basarabia, cât şi în mijlocul întregii populaţiuni româneşti din România, dar mai ales în mijlocul minorităţilor naţionale din Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat şi Dobrogea". Cu toate acestea, liderii PCdR, fără a distinge la nivel de personalităţi, nu-şi renegaseră, deocamdată, convingerile, atâtea câte le aveau, privind limba şi identitatea moldovenilor dintre Prut şi Nistru.

Relaţiile dintre conducerea PCdR şi cea a PC(b)U rămâneau încordate. La aceasta se adăugau şi neînţelegerile dintre activiştii PCdR din Basarabia şi CC al PCdR, care au culminat cu decizia CC Român de dizolvare a Comitetului Regional şi excluderea secretarului Regionalei basarabene, Iuriev (Gh. Ganev), din partid. Reacţionând la toate acestea, în toamna anului 1925 Biroul Politic al CC al PC(b)R a format o Comisie Basarabeană care avea misunea de a se pronunţa asupra chestiunilor în litigiu din interiorul PCdR şi asupra raporturilor acestuia cu PC(b) din Ucraina. Din Comisie făceau parte Mitskievici-Kapsukas (din partea CE al IC), Bubnov (CC al PC(b)R), Dimitrov (PC din Bulgaria), Al. Dobrogeanu-Gherea (PC din România) şi Ecaterina Arbore-Rally (Comitetul Regional Moldovenesc al PC(b)U). Ulterior în această Comisie va fi desemnat şi Zatonski, ca reprezentant al CC al PC(b)U. La 21 octombrie Comisia s-a pronunţat asupra perspectivelor activităţii PCdR în Basarabia, recomandând Comitetelor Centrale ale PCdR şi PC(b)U să stabilească o legătură directă bilaterală, precum şi între comitetele regionale ale organizaţiilor comuniste din RASSM, Basarabia şi Bucovina. La 26 noiembrie chestiunea Partidului Comunist din România s-a aflat în atenţia Prezidiului CE al IC, care a dispus formarea unei Comisii Române pe lângă Comitetul Executiv, care trebuia să examineze starea de lucruri din PCdR şi să formuleze propunerile respective. În această Comisie au fost numiţi: Buharin, Bubnov, Dimitrov, Boşkowic, Wujowic, Kun, Lozovski, Bogucki, Jacobe, Kuusinen, Piatniţki şi un „tovarăş ucrainean"[33] – Grinştein. Partidul Comunist din România nu era reprezentat în ... Comisia Română.

În cadrul Comisiei, chestiunea identitară a moldovenilor din Basarabia nu va fi inclusă ca un subiect aparte pe agenda de lucru, fiind abordată tangenţial, în contextul mai larg al problemei naţionale din România. Cel care a insistat asupra unei discuţii consacrate special „chestiunii Basarabiei" a fost reprezentantul CC al PC(b)U, Grinştein.

[33] Национальный вопрос на Балканах ..., стр. 538.

Pe parcursul discuţiilor s-au conturat două puncte de vedere: (1) tabăra celor care afirmau că chestiunea Basarabiei este o chestiune internă, panromânească (reprezentanţii PCdR, Racovski); (2) tabăra celor care, reliefând poziţia Guvernului sovietic care nu recunoscuse drepturile României asupra Basarabiei, considerau că aceasta era nu numai o chestiune internă, pan-românească, dar şi o chestiune „internaţională", sau chiar, înainte de toate, „internaţională" (emigraţia comunistă basarabeană, Grinştein). Susţinând punctul de vedere al lui Racovski, conform căruia chestiunea Basarabiei „90% este o chestiune internă românească", Dimitrov atenţiona că „aici nu mai trebuie să aşteptăm sosirea unităţilor ostaşilor roşii" şi că toate acţiunile „trebuie îndreptate pe un singur făgaş – împotriva burgheziei române sub conducerea partidului comunist din România". Dimitrov a respins lozinca Basarabiei sovietice, avansată de reprezentantul Societăţii Basarabenilor din emigraţia sovietică, Alisov, arătând că „lupta se desfăşoară nu pentru Basarabia sovietică şi alipirea ei la URSS, ci lupta ţăranilor basarabeni în unire cu cei români – împotriva burgheziei". El a respins şi propunerea lui Alisov privind numirea unui CC Basarabean, insistând asupra păstrării conducerii unice de partid, încetării acţiunilor „lipsite de sens" pe linia Zakordot-ului, exemplificând prin insurecţia de la Tatar-Bunar. Punctul de vedere al lui Dimitrov a fost contestat de Grinştein care, prin întrebările pe care i le-a adresat, a lăsat să se înţeleagă că se plasa pe poziţia exprimată de reprezentantul Societăţii Basarabenilor. La întrebarea frontală a lui Grinştein, dacă moldovenii sunt sau nu români, Dimitrov a răspuns că, în opinia sa, aceştia „nu sunt, dar să hotărască ei înşişi cine sunt ei". Partidul, însă, a arătat Dimitrov, „trebuie să-i considere pe moldovenii basarabeni aceiaşi ca şi moldovenii din republica Moldovenească". Partidul Comunist trebuia să militeze pentru autodeterminarea Basarabiei până la secesiunea de Statul Român. „Se va alipi ea la URSS sau nu – aceasta este deja altceva. Când această chestiune se va pune concret, noi, comuniştii, vom adopta o poziţie univocă – ne vom servi de dreptul nostru la autodeterminare în sensul alipirii la RASSM", îşi rezuma poziţia Dimitrov, predominantă, de altfel, printre participanţii la discuţii.

O subcomisie aleasă la şedinţa din 19 ianuarie 1926 a Comisiei a fost însărcinată să redacteze un proiect de rezoluţie în chestiunea Română.

La 5 februarie pe adresa Comisiei au parvenit propunerile Comisiei Biroului Politic al CC al PC(b)U în chestiunea Basarabiei. Invocând pretenţiile sovietice faţă de Basarabia, liderii bolşevici ucraineni puneau accentul asupra caracterului extern al acestei chestiuni. Ei susţineau necesitatea evidenţierii chestiunii Basarabene din contextul general al problemei naţionale din România. Biroul Politic reitera teza potrivit căreia moldovenii,

care „s-au aflat mai bine de o sută de ani sub influenţa culturii ruse şi care au trecut prin trei revoluţii ruse, cu toate că sunt înrudiţi prin origine cu românii, şi-au format un mod aparte de trai şi de gospodărire". O formulă mai moderată, care nu contrazicea linia Cominternului în chestiunea Basarabiei. Totuşi, se insista în continuare asupra existenţei „unei mişcări naţionale moldoveneşti în Basarabia, care se contrapune mişcării naţionale româneşti". În materie de organizare revoluţionară, conducerea politică de la Harkov recomanda formarea unui partid Comunist şi a unui CC Basarabean, ca parte a PCdR, stabilirea unor contacte între CC al PC(b)U şi CC al PCdR. Ultimul trebuia să-şi revizuiască deciziile privind dizolvarea Comitetului Regional basarabean şi excluderea lui Iuriev din partid. PCdR trebuia să promoveze autodeterminarea Basarabiei până la secesiune de România, pe calea plebiscitului, şi lozinca Basarabiei sovietice.

La discuţiile asupra proiectului de rezoluţie în privinţa Basarabiei, Grinştein şi Iuriev au insistat asupra aprobării propunerilor Biroului Politic Ucrainean.

Subcomisia Comisiei Române a CE al IC în chestiunea Română, care reunea, probabil, reprezentanţii delegaţiei române, a propus un proiect de rezoluţie ce pleca da la o analiză consacrată formării României Mari. Această analiză conţinea şi unele elemente neortodoxe, între care recunoaşterea aderenţei „unei părţi" a populaţiei române din teritoriile unite cu Vechiul Regat la idealul de unitate naţională a poporului român, faptul că ideea României Mari era atât de populară încât îşi găsise simpatizanţi „chiar printre unele cercuri ale partidului nostru". Tot aici se regăsea şi concluzia că în aceste condiţii promovarea lozincii autodeterminării provinciilor unite până la secesiune de Statul Român arăta în ochii maselor „ca un act de trădare a intereselor naţionale ale poporului român". În asemenea circumstanţe, sarcina imediată a PCdR în sfera naţională era să explice maselor „toată falsitatea României Mari", să le demonstreze că formarea Statului Român întregit a servit doar întăririi puterii marii burghezii, să provoace năruirea „iluziilor României Mari" în baza exemplelor concrete din viaţa cotidiană. Sarcina arzătoare a PCdR era formarea premiselor interne pentru „bolşevizarea" sa, în cel mai larg sens al cuvântului.

Delegaţia CC al PCdR a elaborat un proiect aparte de rezoluţie în chestiunea Basarabiei, în care vedea concentrate „un şir de contradicţii cu caracter intern şi internaţional". Cele cu caracter internaţional decurgeau din faptul că Basarabia era obiectul disputei dintre România şi Uniunea Sovietică, dispută de care erau interesate „statele imperialiste" care ar fi urmărit să folosească Statul Român „ca pe un pumn contrarevoluţionar împotriva URSS" şi „statele vecine" care nu şi-ar fi dorit întărirea României. Contradicţiile cu caracter intern rezultau din structura etnică neomogenă a Basarabiei, din contradicţiile de clasă dintre ţărănimea basarabeană şi regimul burghezo-moşieresc, din politica Guvernului român faţă de Basarabia. În acest context, reprezentanţii CC (Stefanov, Koblos, Dobrogeanu etc.) au atins colateral şi dosarul identitar al românilor dintre Prut şi Nistru. Ei au arătat că populaţia Basarabiei era „alcătuită pe jumătate din populaţia de origine neromânească, pe jumătate din moldovenii", aici lăsând doar să se întrevadă originea românească a acestora, care „pe parcursul celor o sută de ani de aflare în cadrul Rusiei au însuşit într-o măsură anume cultura rusă, au format un dialect şi se comportă ostil faţă de politica naţională a claselor conducătoare româneşti". În chestiunea limbii liderii PCdR, de asemenea, s-au pronunţat principial - considerând-o „un dialect", dar, iarăşi, manifestând prudenţă, nu o vor spune până la capăt, un dialect al limbii române. Obiectivul central de acu încolo al PCdR la Est de Prut era de „a uni strâns muncitorii şi ţăranii Basarabiei cu muncitorii şi ţăranii din toată România pentru lupta cu duşmanul comun - autorităţile burghezo-moşiereşti româneşti". În plan organizatoric, ei vor da dovadă de mai multă flexibilitate, pledând pentru extinderea dreptului la iniţiativă a Regionalei basarabene, pentru stabilirea unor legături cu CC al PC(b)U şi Comitetul Regional Moldovenesc al PC(b)U şi revizuirea deciziei CC privind dizolvarea Comitetului Regional Basarabean şi excluderea secretarului Iuriev din partid.

Optând în continuare pentru dreptul Basarabiei la autodeterminare până la secesiune, ca o soluţie de principiu, PCdR îşi propunea pentru moment să lupte pentru „autonomia deplină a Basarabiei şi egalitatea în drepturi a tuturor naţionalităţilor ei, pentru lichidarea jugului naţional în toate formele lui şi pentru restabilirea legăturilor economice normale între România şi URSS, în particular, între Basarabia şi Ucraina Sovietică".

La 24 martie 1926, I. O. Dic, care luase parte ca invitat la ultima şedinţă a Comisiei Române, a formulat un punct de vedere pe marginea rezoluţiei în chestiunea Română. Dic examinează chestiunea Basarabiei din perspectiva smulgerii ei din cadrul Statului Român, cu scopul de a declanşa un proces de prăbuşire în lanţ a României Mari. Dar, pentru a realiza acest obiectiv, el propune „ să orientăm lupta moldovenilor împotriva românilor nu pe făgaşul luptei naţionale /după cum încearcă mereu s-o facă tovarăşii ucraineni/, ci pe făgaşul luptei de clasă". El va preciza că în acest fel „se opun nu două naţiuni - moldovenii şi românii, ci două clase ale uneia şi aceleiaşi naţiuni - ţăranii moldoveni şi boierii şi capitaliştii români". O asemenea abordare avea avantajul de a simplifica mult accesul PCdR spre masele „mic-burgeze muncitoreşti". Dic a afirmat că până în 1924 această abordare a fost proprie

tuturor celor implicaţi în activităţile comuniste din România şi Basarabia, inclusiv „tovarăşilor ucraineni". Deşi a adus în sprijinul acestei afirmaţii şi probe direct din sursele ucrainene (ediţia franceză a „Cartii Roşii") privind recunoaşterea existenţei ţăranilor români în Basarabia sau din cartea lui Racovski „România şi Basarabia", apărută în 1925 sub auspiciul Comisariatului sovietic de Externe, totuşi, acestea încă nu demonstrau fără nici o rezervă că printre cei care îşi doreau o revanşă în faţa României ar fi existat o unanimitate de opinii în privinţa recunoaşterii caracterului românesc al Basarabiei. Mai curând, nu exista o preocupare specială faţă de această chestiune, ceea ce lăsa loc la diverse interpretări, între care şi unele prin care se recunoştea adevărul despre identitatea românilor dintre Prut şi Nistru. O voce ca a lui Racovski, însă, în sprijinul românităţii moldovenilor merita să fie auzită, ceea ce nu s-a întâmplat, cu atât mai mult că şi Racovski a avut oscilaţii conjuncturale în această chestiune. Dar, în 1924, odată cu formarea RASSM, şi aici Dic a sesizat exact momentul în care s-a produs o focusare asupra chestiunii basarabene, „tovarăşii ucraineni" au lansat „teoria celor două naţiuni" – moldovenească şi română. Sursa originară a acestei „teorii", potrivit lui Dic, era „teama de burghezia română, temerea de a nu-i întări poziţiile în chestiunea Basarabiei", dacă s-ar fi recunoscut apartenenţa etnică românească a moldovenilor. Şi, dimpotrivă, inventarea unei „naţiuni" moldoveneşti distincte de cea română, amplasată pe ambele maluri ale Nistrului şi chiar dincolo de Prut, după cum pretindea unul dintre noii „teoreticienii" comunişti de frunte, Skrîpnik, trebuia să întărească poziţiile Ucrainei Sovietice în chestiunea Basarabiei. „Teoria" lui Skrîpnik pune la originea „naţiunii" moldoveneşti un criteriu nemaiîntâlnit în lume – frica faţă de vecinul din imediata apropiere. Şi tot această „naţiune" trebuia să ţină piept unor eventuale pretenţii româneşti faţă de stânga Nistrului. Paradoxal „naţiunea" moldovenească se năştea dintr-o reacţie de frică şi ostilitate faţă de Statul Român a unor „tovarăşi" cu imaginaţie. Dic, însă, greşeşte când afirmă că „teoria" a fost inventată exclusiv în scop de „apărare". Momentul ofensivei nu a fost neglijat, el va fi concretizat prin lozincile de luptă pe care vor trebui să le adopte şi „tovarăşii" din PCdR.

Dezavuând „pericolele" şi inepţiile pretinsei „teorii", Dic a propus câteva amendamente principiale cu privire la moldovenii din Basarabia. Prin formulele sale, el scotea în relief apartenenţa naţională a moldovenilor la poporul român, anula aserţiunile aberante ale propagandei sovietice privind „românizarea" lor cu forţa, iar constatarea sa în chestiunea limbii este imbatabilă: „Din cauza regimului oprimant ţarist, nu au putut să dezvolte cultura lor naţională şi au încremenit în formele morfologice ale limbii moldoveneşti din secolul al XVIII-lea".

În rezoluţia Prezidiului Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste în chestiunea Română din 9 aprilie expresia „România Mare" este înlocuită peste tot cu formula „România Nouă". Aceasta, în optica Cominternului, era un stat creat „cu ajutorul statelor imperialiste", servindu-le ca „instrument de luptă împotriva URSS şi ca jandarm în raport cu mişcarea revoluţionară din Balcani". Dintr-o perspectivă cominternistă, societatea Română stătea în faţa încheierii revoluţiei burghezo-democrarice, transformării acesteia într-o revoluţie socialistă şi formării republicii sovietice muncitoreşti-ţărăneşti care urma să intre în componenţa unei ipotetice Federaţii Balcanice muncitoreşti-ţărăneşti.

În sfera naţională, lozinca autodeterminării „tuturor naţionalităţilor asuprite din România" până la secesiune rămânea una strategică, pe termen lung, iar sarcinile imediate ale PCdR erau lupta pentru egalitatea în drepturi şi lichidarea tuturor formelor de asuprire naţională, independenţa României de sub capitalul occidental, unitatea muncitorilor şi ţăranilor „tuturor naţionalităţilor" în scopul detronării „dominaţiei bancar-financiar-feodale pan-româneşti".

Cominternul cerea PCdR să se debaraseze definitiv de tradiţiile „social-democrate" în chestiunea naţională, care se rezumau, „pe de o parte, la negarea dreptului la autodeterminare până la secesiune, pe de alta – la subaprecierea importanţei chestiunii naţionale şi legăturii ei nemijlocite cu chestiunea ţărănească".

În privinţa Basarabiei, în faţa PCdR au fost trasate mai multe sarcini cu caracter strict organizatoric, stabilindu-se cu toată claritatea că CC al PCdR concentra în mâinile sale toată conducerea cu acţiunile comuniste din Basarabia, că această activitate trebuia să se încadreze în lupta comună a maselor muncitoare împotriva „duşmanului lor comun – guvernării bancar-financiare-feodale", că în Basarabia se reinfiinţa organizaţia regională şi Comitetul Regional al PCdR, care urma să se bucure de un grad autosuficient de libertate în acţiunile şi deciziile sale.

CE al IC recomanda CC al PCdR şi CC al PC(b)U să ajungă la o înţelegere bilaterală asupra relaţiilor lor în chestiunea Basarabiei. Această înţelegere trebuia să fie confirmată ulterior de Comitetul Executiv al Internaţionalei.

Astfel, conducerea Cominternului evita să se lase antrenată în disputa identitară, dar şi cu privire şi la alte aspecte legate de activităţile ilegale comuniste la Est de Nistru, dintre cele două partide, invitându-le mai întâi să se pună de acord ele însele asupra chestiunii Basarabiei printr-o înţelegere bilaterală.

Nu este exclus că o asemenea abordare, care lăsa uşile deschise pentru

continuarea confruntărilor româno-ucrainene pe linie de partid, să fi influenţat şi resuscitat cu o nouă forţă şi polemicile în sfera construcţiei culturale din autonomia Moldovenească. Divergenţele dintre cele două tabere de la Balta în frunte cu Badeev şi Starîi s-au acutizat în septembrie 1926 cu prilejul discuţiei Tezelor Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b)U prin care se făcea un bilanţ al „moldovenizării".

Autorul Tezelor, Badeev, dădea curs de această dată noţiunii de „naţionalitate moldovenească" şi „popor moldovenesc", semn că opoziţia PCdR faţă de „teoria" „naţiunii moldoveneşti" determinase în cele din urmă o selecţie mai circumspectă a instrumentariului ideologic cu care operau părinţii-fondatori ai „naţiunii" moldoveneşti de pe malurile Nistrului. În p. IV al Tezelor se spunea deschis despre obiectivul făuririi „limbii literare moldoveneşti", precum şi despre divergenţele apărute în interiorul conducerii de partid în privinţa acestei limbi care trebuia „să stea la baza dezvoltării poporului moldovenesc". Între o minoritate a „tovarăşilor" care pledau pentru crearea „limbii literare moldoveneşti" în baza limbii române şi o majoritate care a respins această propunere, arătând că „poporul moldovenesc, atât cel din RASSM, cât şi cel din Basarabia, s-a dezvoltat timp de secole în cu totul alte condiţii economice şi de trai decât cel român, şi-a creat limba sa, în raport cu care limba română este străină şi de neînţeles", Biroul Politic al CC al PC(b)U aprobase punctul de vedere majoritar. Având în vedere această hotărâre a Biroului Politic, directiva organizaţiei Moldoveneşti de partid trebuia să rămână: „Nu cultivarea limbii române, dar dezvoltarea limbii populare moldoveneşti, vorbită de poporul moldovenesc".

În urma unor discuţii fierbinţi şi la Biroul Comitetului Regional Moldovenesc, şi la plenara din Octombrie, Tezele vor suporta unele modificări. Nu se va mai remarca efortul de sintetizare a unei limbi „literare" moldoveneşti, nu se va mai face distincţia între o minoritate şi o majoritate din interiorul conducerii în chestiunea limbii, iar directiva care va fi dată structurilor de partid în sfera construcţiei culturale nu mai interzicea deschis cultivarea limbii române, ci îndemna scurt la „dezvoltarea limbii populare moldoveneşti, vorbită de poporul moldovenesc". Tezele astfel redactate reprezentau, probabil, compromisul de moment între cele două tabere. Însă, deja la 11 decembrie Biroul Politic al CC al PC(b)U a fost nevoit să intervină, cerându-le lui Starîi şi lui Badeev să găsească limbă comună şi să activeze în continuare împreună.

Urmând indicaţiile CE al IC, la 30 octombrie a avut loc o consfătuire a reprezentanţilor Biroului Politic al CC al PC(b)U, Zatonski şi Skrîpnik, secretarului Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b)U, Badeev, cu reprezentantul PCdR pe lângă Comitetul Executiv al Internaţionalei, Al. Bădulescu, la care s-a discutat: (1) despre linia principială a CC Român în „chestiunea naţională" din Basarabia; (2) despre reprezentanţa CC al PCdR pe lângă CC al PC(b)U; (3) despre „ajutorul material" pe care CC Ucrainean urma să-l acorde CC Român pentru activitatea în Basarabia şi Bucovina. Asupra „poziţiei principiale" a CC Român s-au pronunţat, din partea conducerii de la Harkov, „teoreticianul" Skrîpnik şi Zatonski – cei mai fervenţi adversari ai „tovarăşilor români" în materie de construcţie naţională în RASSM şi dincolo de Nistru, şi oponentul lor român, Bădulescu. Acesta, după cum se vede, a făcut o declaraţie oficială în numele CC al PCdR, procesul-verbal al întâlnirii înregistrând următoarea hotărâre: „Se ia act de declaraţia tov. Bădulescu că, conducându-se de hotărârile CE al IC în problema Basarabiei, între CC Rom[ân] şi PC(b)U nu există nici un fel de divergenţe în chestiunea limbii moldoveneşti, după cum şi în chestiunea dreptului Basarabiei moldoveneşti la autodeterminare naţională". După toate probabilităţile, Biroul Politic Ucrainean care promova încă din 1924 ideea unei „limbi" moldoveneşti distincte îşi impunea astfel punctul de vedere, deşi în formula utilizată „limba" moldovenească nu se contrapune limbii române, iar reprezentantul de vârf al CC Român confirma acest fapt, după cum şi dreptul la autodeterminare naţională a Basarabiei „moldoveneşti", dar fără a se specifica şi dreptul ei la secesiune de Statul Român. Nu se ştie cu precizie dacă această decizie avea semnificaţia unei capitulări din partea conducerii PCdR în faţa Biroului Politic Ucrainean în chestiunea naţională. Poate că aceasta era mai curând formula optimă de compromis la care s-a hotărât CC Român, constrâns de împrejurări, cu atât mai mult că Biroul Politic de la Harkov urma să examineze şi „devizul de cheltuili pentru munca de organizare şi presa din Basarabia şi Bucovina, propus de tov. Bădulescu".

Linia generală promovată în această fază de structurile Cominternului pare să fi fost una a compromisului negociat – între conducerile celor două partide „frăţeşti" – Român şi Ucrainean, şi a compromisului imperativ între liderii autonomiei Moldoveneşti. Însă, deşi pentru un timp toţi actorii implicaţi îşi vor însuşi o terminologie a compromisului, acesta era un compromis mimat, aparent, fiecare dintre părţi rămânând pe propriile poziţii. În RASSM proiectul identitar îngust moldovenist sub genericul „moldovenizării", în pofida unor dificultăţi care aveau alte surse – birocratice, lipsa purtătorilor noii culturi, artificialitatea efortului de planificare şi edificare culturală, în primul rând, decât o opoziţie principială care se remarca la nivelul de vârf al luării deciziilor politice, era realizat la o scară tot mai largă.

Conferinţa a IV-a a organizaţiei regionale Moldoveneşti a PC(b)U, din

noiembrie 1927, a marcat victoria politică a cursului lui Badeev – spre confecţionarea unei „limbi" literare moldoveneşti, a unei culturi şi a unei identităţi specifice moldoveneşti, opuse dacă nu ostile identităţii române. Într-un raport de totalizare a bilanţului în sfera politicii naţionale, secretarul Comitetului Regional Moldovenesc al PC(b)U, V. Holostenko, un adept al lui Badeev, a luat în derâdere propunerea „unor tovarăşi" de a lua „în chirie" limba română şi de a o pune în serviciul populaţiei din RASSM. Chestiunea limbii era privită în funcţie de raportul ei cu identitatea moldovenilor şi ca un termen definitoriu al ecuaţiei identitare moldoveneşti. Holostenko a dat aici un răspuns categoric la întrebarea pe care Badeev o formulase pentru prima dată în 1924: dacă moldovenii de pe malurile Nistrului sunt sau nu români? Binomul interpretativ pe care l avansa acesta este simplu: români – limba română, moldoveni – limba moldovenească. Abordarea sa nu lăsa nici un dubiu asupra existenţei unei identităţi distincte moldoveneşti: „Naţionalitatea moldovenească care populează această parte a RASSM şi Basarabia nu reprezintă acea naţionalitate românească care se află în România". Chiar dacă recunoaşte că „naţionalitatea moldovenească" este „unul din ramurile unui [singur] neam", Holostenko nu va preciza care este acest „neam" – aceasta pentru a nu demola cu propriile mâini o construcţie pseudoidentitară arbitrară la care se lucra ani în şir. El a insistat imediat asupra unor diferenţe funciare – „diferenţa şi de limbă, şi de modul de trai etc." – dintre „naţionalitatea moldovenească" şi „naţionalitatea românească", generate de condiţiile istorice specifice ale evoluţiilor moldovenilor din Basarabia şi de la Est de Nistru, pe de o parte, şi ale românilor de la Vest de Prut, pe de altă parte. Din subdezvoltarea culturală a moldovenilor activistul bolşevic de la Balta, modela, într-un efort temerar de procreare, o „naţionalitate" aparte moldovenească, pe care o aşează pe acelaşi cântar cu „naţionalitatea românească". În fond, o versiune adaptată a „teoriei" celor două naţiuni, doar termenul „naţiune" fiind înlocuit cu cel de „naţionalitate" pentru a nu provoca reacţii nedorite, cu acelaşi rezultat prefabricat. Paralela sa cu ruşii şi ucrainenii, care se trag din acelaşi neam slav, dar sunt două naţiuni aparte, se dorea un argument forte al privirii sale asupra esenţei identitare a moldovenilor şi românilor: „Moldovenii sunt o naţionalitate aparte, dezvoltându-se sute de ani în condiţii specifice şi neavând acum nimic în comun cu cea română". Şi odată formulat acest „adevăr" axiomatic, şi limba moldovenilor nu ar avea nimic în comun cu limba română. Îndemnul lui Holostenko era de a continua să se lucreze „în acea limbă care este vorbită de naţionalitatea moldovenească". Ea avea un viitor grandios în faţă, urmând să se dezvolte în condiţiile construcţiei socialiste şi ale

dictaturii proletariatului şi să servească la făurirea unei „culturi moldoveneşti", deosebite de cea română. Acelaşi lucru şi despre alfabetul românesc: „literele latine sunt grele pentru moldovean, de aceea folosirea lor ne va frâna munca". Concluzia per ansamblu a secretarului de partid era optimistă: cursul Comitetului Regional Moldovenesc în sfera construcţiei culturale s-a impus, deoarece însăşi viaţa ar fi arătat „justeţea acestei linii". Polemicile de până acum în chestiunea naţională încetaseră „ca de la sine", toţi fiind de acord că „această cale este dreaptă şi că munca nu poate fi organizată altfel".

Însuşi Starîii a recunoscut de la tribuna Conferinţei succesele în sfera moldovenizării şi construcţiei naţionale, în ansamblu, abordând această chestiune în contextul mai larg al perspectivelor revoluţiei mondiale. Reiterat de la tribună, visul său de a instala graniţa sovietică pe Prut sau dincolo de Prut sugera, pe undeva, că vechiul bolşevic, slujitor devotat al Cominternului, nu dezarmase în disputa privind avantajele revoluţionare ale spiritualităţii latine.

În rezoluţia Conferinţei, moldovenii, deşi reprezentau în jur de 1/3 din populaţie, sunt consideraţi drept „naţionalitatea de bază din RASSM", ceea ce avea menirea de a sublinia importanţa continuării proceselor lor de emancipare. Conferinţa a confirmat „justeţea deplină" a cursului Comitetului Regional în opera de promovare a moldovenizării. Tabăra în frunte cu Badeev îşi aroga meritul promovării unei politici „clare şi ferme", datorită căreia s-a reuşit evitarea unui „şir de greşeli care ar fi pus în dificultate mare lansarea culturii culturii naţionale Moldoveneşti". Directiva plenarei din Octombrie (1926) a Comitetului Regional cu privire la dezvoltarea „limbii Populare Moldoveneşti vorbită de naţionalitatea moldovenească", şi nu întrebuinţarea limbii române care „în urma unui şir de condiţii istorice nu este pe înţelesul moldovenilor", rămânea în vigoare. Importanţa politică a acestei directive era cu atât mai mare cu cât prin aceasta s-a pus capăt „disputelor existente" şi s-a oferit posibilitatea „de a soluţiona corect toate chestiunile legate de dezvoltarea culturală a naţionalităţii moldoveneşti".

Starîi, numit deja în funcţia de preşedinte al Consiliului Comisarilor Poporului al RASSM, a prezentat un raport detaliat cu privire la construcţia cultural-economică în autonomia Moldovenească în faţa Prezidiului Sovietului Naţionalităţilor al Comitetului Executiv Central al URSS, în mai 1928. În Hotărârea Prezidiului Sovietului Naţionalităţilor asupra raportului său se constată că organizarea RASSM „a jucat un rol important în viaţa Moldovei" şi că existenţa acesteia atrăgea asupra sa atenţia „cercurilor largi ale oamenilor muncii din Basarabia, aservită de boierii români". Basarabia

era considerată „o verigă indisolubilă a Republicii autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti". Moldovenii apar în acest document al conducerii Camerei pan-unionale a Naţionalităţilor de la Moscova ca „populaţie băştinaşă" sau ca una dintre naţionalităţile Republicii sovietice Moldoveneşti multinaţionale.

Puţin timp după aceasta, Starîi a fost demis din fruntea Guvernului şi transferat la un alt loc de muncă în afara RASSM. Motivele acestui transfer vor transpare public la Conferinţa a V-ea regională de partid din luna decembrie 1928, atunci când reprezentantul CC al PC(b)U, Zatonski, a anunţat decizia CC de a-l rechema din funcţia de secretar al Comitetului Regional şi pe Badeev. Prin îndepărtarea celor doi rivali din funcţiile de conducere şi transferarea lor în afara RASSM se urmărea decapitarea celor două tabere, înlăturarea definitivă a divergenţelor din sfera construcţiei naţionale şi detensionarea climatului din structurile de vârf prin numirea unor lideri noi. Întârzierea cu care s-a procedat la această operaţiune îşi găsea explicaţie prin toleranţa CC faţă de cei doi, prin lipsa pentru moment a cadrelor de aceeaşi talie care să-i înlocuiască şi prin grija de a nu oferi presei din România pretexte pentru speculaţii şi atacuri anti-sovietice. Deşi Zatonski a subliniat că prin îndepărtarea în egală măsură a celor doi se dorea păstrarea unui echilibru în interiorul conducerii, prin plecarea lui Starîi din RASSM se punea punct şi acelei alternative mai mult „teoretice" la cursul oficial moldovenist, reprezentată de acesta şi de puţinii săi aderenţi[34].

Exact în această perioadă – mijlocul anului 1928 – Cominternul şi CC al PC(b)U decid să cureţe drastic şi structurile PCdR şi să-i imprime în sfârşit un caracter pur bolşevic. Ezitările Internaţionalei de a face ordine în PCdR ceva mai devreme se explică prin două motive: (1) instabilitatea din însuşi PC(b)R, datorită opoziţiei în frunte cu Leon Troţki, instabilitate care „trebuie să-i fi trezit lui Stalin dorinţa de a nu ofensa celelalte partide". Din această perspectivă, eliminarea lui Cr. Racovski din partidul bolşevic Rus în noiembrie 1927 „trebuie să fi stârnit o nelinişte deosebită privind reacţia partidului din România", astfel încât declaraţia din 23 noiembrie acelaşi an a liderului PCdR, Elek Koblos, de solidaritate cu conducerea stalinistă a fost „foarte binevenită"; (2) conducerea Internaţionalei realizase că PCdR, ca o formaţiune slabă şi lipsită de cadre de valoare, „nu era în situaţia de a rezista unei epurări drastice a conducerii"[35]. Totuşi, faţă cu un PCdR măcinat de lupte interne care l-au adus, practic, „în pragul unei

[34] În 1932 Starîi a revenit în RASSM în aceeaşi funcţie de şef al Guvernului cu misiunea de a promova noul curs al politicii naţionale sovietice, centrat pe „latinizarea" învăţământului şi culturii.

[35] Ghiţă Ionescu, Comunismul în România, Editura LITERA, Bucureşti, 1994, p. 52.

dezorganizări totale", Cominternul a considerat că nu mai putea să amâne o intervenţie directă[36].

În preajma celui de-al VI-lea Congres Mondial al Cominternului, CE al IC a numit un grup de responsabili – Mihailov, care tutela din partea Cominternului activitatea Partidului Comunist din România, V. Holostenko şi I. I. Badeev – din partea CC al PC(b)U – care să pregătească convocarea unei consfătuiri a PCdR. Aceasta se va desfăşura la Ciuguevo, o localitate de lângă capitala Ucrainei Sovietice, Harkov. Dintre activiştii PCdR nimeni nu a participat la lucrările de pregătire a reuniunii. Al. Bădulescu, reprezentantul PCdR pe lângă CE al IC, a fost demis din funcţie la 12 ianuarie 1928, iar o altă personalitate cunoscută la Comintern, Al. Dobrogeanu-Gherea, aflat şi el la Moscova, nu mai deţinea calitatea de membru al CC al PCdR încă din aprilie 1927.

Consfătuirea, transformată imediat la indicaţia Cominternului în cel de-al IV-lea Congres al PCdR, şi-a început lucrările la 28 iunie 1928. Lucrările congresului au fost conduse de un Prezidiu, din care făceau parte Bohumil Şmeral, membru al CC al PC din Ceho-Slovacia, secretar al Federaţiei Comuniste Balcanice, Holostenko (Petrulescu), Badeev, Vasile Luca (Vasile), Imre Aladar (Nicolae) şi Dumitru Chicuş (Kiţkanian). În fapt, toate lucrările au fost conduse de Şmeral care a impus cu o mână forte pas cu pas toate deciziile redactate în prealabil de grupul de responsabili cominternişti cu convocarea reuniunii PCdR[37].

Cu scopul redactarii finale a proiectelor de rezoluţie, Congresul a numit mai multe comisii, între care şi cea responsabilă cu chestiunea naţională, în frunte cu Al. Nikolski (Fiodorov)[38]. Acesta a dat citire proiectul de rezoluţie în chestiunea naţională la închiderea Congresului, în ziua de 8 iulie. În chiar p. 1 al rezoluţiei moldovenii din Basarabia erau enumeraţi printre „populaţia neromână" alipită României după Unirea din 1918, alături de unguri, ucraineni, nemţi, bulgari, turci etc. PCdR îşi însuşea lozinca fundamentală a „autodeterminării tuturor naţionalităţilor până la despărţire" de Statul Român, completată cu o serie de cerinţe naţionale specifice Transilvaniei, Basarabiei, Bucovinei, Dobrogei noi şi Banatului. În privinţa Basarabiei, proiectul de rezoluţie sonorizat de Nikolski relua direct teza centrală a „teoriei" lui Badeev şi Skrîpnik privind existenţa „naţunii" moldoveneşti din Basarabia. Autorii proiectului respingeau apartenenţa moldovenilor

[36] Marin C. Stănescu, Moscova, Cominternul, Filiera Comunistă Balcanică şi România (1918-1943). Studii documentare, SILEX – Casa de Editură, Presă şi Impresariat S. R. L., Bucureşti, 1994, p. 41.

[37] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, România după Marea Unire, Vol. II, Partea I. 1918-1933, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, p. 594-995.

[38] AOSPRM, f. 50, inv. 3, d. 461, f. 42.

„relativ" majoritari între Prut și Nistru la poporul român, arătând că: (1) aceasta era o demonstrație a interesului „burgheziei române" de a justifica „anexarea" Basarabiei; (2) moldovenii se identifică drept o „națiune" distinctă și (3) că această „națiune" lupta împreună „cu celelalte naționalități ale Basarabiei împotriva asupritorului lor național și de clasă, împotriva burgheziei române" și pentru unirea cu RASSM.

Singurul dintre cei prezenți la Congres care a obiectat împotriva formulei care consacra existența unei „națiuni" moldovenești în proiectul de rezoluție a fost Lucrețiu Pătrășcanu (Mironov). „Moldovenii", a declarat acesta, nu reprezintă o națiune aparte, și din punct de vedere geografic și istoric moldovenii sunt aceiași români ca și românii din Moldova. În acest fel eu consider că introducerea unui astfel de punct fals face și rezoluția falsă". L-au combătut imediat Solomon Schein și V. Holostenko, care au subliniat ritos că „Moldova este o națiune aparte". Punctul pe „i" în această polemică a fost pus de reprezentantul Cominternului, „tov. Șmeral". El l-a atenționat pe Pătrășcanu că, în cel mai bun caz, nu era la curent într-o măsură suficientă cu „punctul nostru de vedere asupra problemei naționale", în caz contrar, risca să fie considerat drept un exponent al „oportunismului de dreapta", pasibil de excomunicare din rândurile PCdR. Șmeral a formulat explicit punctul de vedere al Cominternului în privința moldovenilor: „Noi recunoaștem Moldova ca o națiune independentă a maselor de oameni ai muncii, care dorește să fie independentă și luptă împotriva puterii care o asuprește". După explicațiile sale edificatoare, proiectul rezoluției în chestiunea națională a fost adoptat cu unanimitate de voturi, rezoluția urmând să fie redactată și confirmată definitiv de Secretariatul CE al IC împreună cu reprezentanții CC al PCdR.

Prin impunerea rezoluției în chestiunea națională care consfințea teza contrafăcută a unor iluștri activiști bolșevici ca Badeev, Skrîpnik etc. despre „națiunea" moldovenească, în cadrul unei reuniuni pe teritoriul Ucrainei Sovietice, Cominternul a îngenuncheat definitiv Partidul Comunist din România. Sensul acestui ultim epizod în seria de acte consumate pe parcursul disputei identitare era nu numai de a demola împotrivirea când tacită, când pe față din partea conducerii PCdR în această chestiune, dar și de a conferi prin vocea comuniștilor români înșeși un dram de legitimitate unui artefact bolșevic ilegitim, fals și invalidat de evoluțiile istorice. Lesne de înțeles, directivele Cominternului, în special, cele în materie de identitate etnonațională, constituiau „un atac la integritatea națională a României", fiind „diametral opuse sentimentelor marii majorități a românilor" și dăunând cel mai mult speranțelor PCdR de a câștiga noi aderenți[39]. Apoi,

[39] Denis Deletant, România sub regimul comunist, București, Editura Fundației Academia Civică, 2006, p.16.

impunerea secretarului regionalei Moldovenești a PC(b)U de la Balta, V. Holostenko, un intrus în cadrul PCdR, dar, în schimb, un promotor ardent al „teoriei" privind „națiunea" moldovenească de pe malurile Nistrului, în funcția de Secretar General al PCdR la plenara ce a urmat Congresului, consemna, în fond, actul unei execuții publice umilitoare la care a fost supusă conducerea Partidului „frățesc" român. Misiunea lui Holostenko va fi de a pune în scenă remodelarea strictă a PCdR după tiparele bolșevice-cominterniste și transformarea lui într-o anexă a aberațiilor teoretizante în materie de identitate și cultură națională și a intereselor de căpătuială teritorială ale conducerii sovietice comuniste pe contul Statului Român.

Odată cu asumarea oficială și publică de către PCdR a tezei cu privire la „națiunea" moldovenească, era eliminat categoric orice eventual nucleu contestatar din interiorul partidului și din mediul emigrației române din URSS, iar „teoria" lui Badeev și Skrîpnik dobândea un vast teren pentru afirmare și perfecționare. Mai mult decât atât, din momentul consacrării oficiale la toate nivelele decizionale politice – ale Birourilor Politice ale CC al PC(b)U și CC al PC(b)R, al Cominternului și al CC al PCdR – „teoria" moldovenistă, dospită prin cabinetele de partid de la Odessa, Balta și Harkov, va face pasul hotărâtor spre a fi servită ca și ideologie de stat.

Prin ridicarea sa de la „teorie" la rangul de adevărată politică și ideologie națională în autonomia sovietică Moldovenească, nocivă și traumatizantă, în egală măsură, „moldovenismul" se rotungea ca și fenomen al practicilor totalitare de construcție etnoculturală. În noua postură, el își relua cu o nouă forță marșul său „victorios" pe terenul culturalizării proletare, exercitând de-a lungul timpului un impact devastator asupra profilului identitar etnocultural românesc de pe malurile Nistrului și neproducând nimic consistent în loc.